

JAARRAPPORTAGE 2016

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	3	2.6 Weerstandvermogen	48
Inleiding	4	2.7 Risicoparagraaf	50
1 Bestuursverantwoording 2016	5	2.8 Financiering	51
1.1 Resultaat 2016 in één oogopslag	6	2.9 EMU-saldo	56
1.2 Programmaverantwoording	8	2.10 Verbonden partijen	57
1.2.1 Waterveiligheid	8	2.11 Bedrijfsvoering	59
1.2.2 Voldoende water	11	2.12 Personeelslasten	59
1.2.3 Schoon water	15	2.13 Integriteitsparagraaf	60
1.2.4 Organisatie	18	3 Jaarrekening 2016	61
1.2.5 Maatschappelijk verantwoord ondernemen	26	3.1 Balans Wetterskip Fryslân	62
1.3 Resultaat 2016 per taak	29	3.2 Exploitatierkening naar kosten en opbrengstsoorten	63
1.4 Netto lasten	30	3.3 Toelichting op de balans	64
2 Financiën	31	3.4 Exploitatierkening naar programma's	76
2.1 Ontwikkelingen in het verslagjaar	32	3.5 Exploitatierkening naar kostendragers	78
2.2 Incidentele baten en lasten	32	3.6 Bestemming van het resultaat	79
2.3 Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen	34	3.7 Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)	80
2.4 Waterschapsbelastingen	39	4 Verklaring betreffende de jaarrekening	81
2.5 Investeringsparagraaf	41	5 Ondertekening	84
2.5.1 Investeringsuitgaven	41	Bijlage 1: Specificatie verloopoverzicht kredietportefeuille	86
2.5.2 Kredietportefeuille	43	Bijlage 2: Verloop kredieten en onderhanden werk	91
2.5.3 Afgeronde projecten	44		

VOORWOORD

Forse hoosbuien zorgden voorjaar 2016 in delen van het land voor flinke wateroverlast. Ons beheergebied, Fryslân en het Groninger Westerkwartier, bleef gelukkig gespaard, maar collega-waterschappen waren er wekenlang druk mee. Hoosbuien waar we in de toekomst steeds vaker mee te maken zullen krijgen.

Klimaatverandering, met als gevolg zeespiegelstijging en toename van neerslag, vraagt meer dan ooit dat we nadenken over de ruimtelijke omgeving. Het is onbetaalbaar het hele watersysteem zo in te richten dat water altijd en overal afgevoerd kan worden. We moeten daarom werken aan slimme oplossingen om schadelijke gevolgen van neerslag zoveel mogelijk te voorkomen. In 2016 stelden we samen met provincie, gemeenten en Vitens het Fries Bestuursakkoord Water 2.0. vast. Hierin werken we samen om dorpen en steden beter bestand te maken tegen bijvoorbeeld hevige regenbuien en periodes van droogte.

In ons beheergebied namen we verschillende maatregelen om de gevolgen van klimaatverandering op te vangen. We versterkten 20 kilometer aan zeedijk op Ameland en langs het IJsselmeer bij Lemmer en we verbeterden 55 kilometer aan lokale oevers en kaden. We legden extra waterberging aan en we verbeterden de waterhuishouding op Vlieland en Schiermonnikoog. Onder meer om verdroging van de natuur tegen te gaan. Samen met provincie, landbouwsector en overige betrokken partijen gingen we van start met de aanpak van het veenweidegebied. We werken aan verschillende proefprojecten om veengebieden te behouden en veenoxidatie, een belangrijke bron van CO₂ uitstoot, te verminderen. Ook maakten we afspraken met provincie en melkveehouderij om erfafspoeling te verminderen. Een belangrijke mijlpaal was verder de overdracht van het onderhoud stedelijke water. Hiermee werd het waterschap verantwoordelijk voor het onderhoud van watergangen in het bebouwd gebied.

In 2016 zetten we onze handtekening onder de Klimaatverklaring waarmee we onze steun betuigen aan het Klimaatakkoord van Parijs. We willen energie besparen, de CO₂ uitstoot van ons werk terugdringen en uiterlijk in 2030 volledig klimaatneutraal zijn. In 2016 zetten we een flinke stap in de goede richting met de oplevering van ons verbouwde hoofdkantoor. Door slimme maatregelen is het vrijwel energieneutraal. Warmte komt uit de grond. Energie wordt opgewekt door zonnepanelen en warm water krijgen we met behulp van zonnecollectoren. Door creatieve oplossingen besparen we bovendien zowel geld als energie. Ook werd in 2016 het eerste stukje proefasfalt aangelegd met celluloseresten die zijn teruggewonnen uit slib van de rioolwaterzuivering. Een duurzame innovatie waar we trots op zijn.

Samen met inwoners, overheden en organisatie werken we in 2017 graag verder aan een duurzaam en klimaatbestendig Fryslân en Westerkwartier.

Ir. P.A.E. van Erkelens
Dijkgraaf

O. Bijlsma
Secretaris-directeur

INLEIDING

Met de afsluiting van het begrotingsjaar 2016 wordt een positief resultaat zichtbaar van circa € 9 miljoen. Dat is veel geld, maar voor het grootste deel vooraf begroot om op die manier de tarieven stabiel te houden. De jaarrapportage 2016 wijkt 2% af van de begroting. Door een combinatie van mee- en tegenvallers hebben we € 2,8 miljoen meer overgehouden dan begroot. We laten zien dat we in staat zijn steeds strakker te begroten, één van de maatregelen passend bij ons streven de lasten voor de samenleving zo laag als mogelijk te houden.

Hoofdstuk 1, de eerste paragraaf, geeft het financieel resultaat in één oogopslag weer. Wetterskip Fryslân heeft een relatief groot waterrijk beheergebied met grote opgaven. Het merendeel van ons werk, en dus onze kosten, bestaat uit onderhoud van ruim 180 kilometer aan zee- en IJsselmeerdijken, ruim 3000 kilometer aan lokale oevers en kaden, het beheer van twee boezemgemalen en circa duizend poldergemalen, het draaiend houden van 27 waterzuiveringsinstallaties, onderhoud van vaarwegen en het monitoren van de waterkwaliteit. Daarnaast investeren we in dijkverbetering, ophogen van oevers en kaden, aanleg van waterberging en verbetering van de waterkwaliteit in meren en sloten. Tegelijk hebben we relatief weinig inwoners die de lasten daarvoor moeten dragen. Desondanks zijn onze gemiddelde tarieven gematigd en hebben we een gezonde financiële uitgangspositie. Dit laat zien dat onze effectiviteit groot is, zodat we daadwerkelijk in staat zijn hoge prestaties te leveren.

In het vervolg van hoofdstuk 1 worden de diverse prestaties en activiteiten nader toegelicht. Daar gaan we ook nader in op de inspanningen die we als organisatie hebben gepleegd om een duurzame en innovatieve organisatie te zijn tegen zo laag als mogelijke kosten. Ook daar hebben we een stevige basis gelegd voor de komende jaren door het verbeteren van processen.

Bij de behandeling van het verslag maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) in het algemeen bestuur eind 2016 is gevraagd of het MVO-verslag gelijktijdig met de jaarrapportage behandeld kan worden. Daarom is er voor gekozen het MVO-verslag, waarin het sociaal jaarverslag is opgenomen, te integreren in de jaarrapportage. Het voordeel hiervan is dat het algemeen bestuur in een keer een rapportage over het jaar 2016 krijgt. Dit heeft er voor deze jaarrapportage toe geleid dat we aan het eind van de hoofdstukken Veilig, Voldoende, Watersystemen en Waterketen een relatie leggen met de klimaatparaplu. In de vijfde paragraaf wordt samengevat welke resultaten we in 2016 bereikt hebben. In de beheerrapportage zijn een aantal overzichten met detailinformatie opgenomen.

Hoofdstuk 2 gaat dieper in op de verschillende financiële aspecten. Daarmee leggen we meer in detail verantwoording af over hoe we met het geld zijn omgegaan.

Hoofdstuk 3 bevat de nadere specificatie van de uitgaven - wat hebben we met het geld gedaan. Daarin is ook uitgewerkt welke besteding we voorstellen ten aanzien van het resultaat (paragraaf 6).

Hoofdstuk 4 bevat de goedkeurende verklaring van de accountant en de aandachtspunten die de accountant mee wil geven voor het komende jaar.

In de bijlage is een overzicht opgenomen van de openstaande kredieten.

hoofdstuk 1
**BESTUURS-
VERANTWOORDING
2016**

BESTUURSVERANTWOORDING 2016

Dit hoofdstuk geeft in één oogopslag de bestuursverantwoording weer. In dit hoofdstuk worden het resultaat, de programmaverantwoording, de lasten, de ontwikkeling van de reserves en de netto kredietportefeuille investeringswerken samengevat. Op programmaniveau zijn de belangrijkste activiteiten van Wetterskip Fryslân beschreven.

1.1 RESULTAAT 2016 IN ÉÉN OOGOPSLAG

Het jaar 2016 wordt afgesloten met een resultaat van € 9,0 miljoen (na onttrekking bestemmingsreserves). Door middel van twee tussentijdse rapportages is het algemeen bestuur geïnformeerd over de voortgang van de begroting. Naar aanleiding van deze tussentijdse rapportages heeft het algemeen bestuur tot wijzigingen van de begroting besloten. In onderstaande tabel is een vergelijking gemaakt tussen de gewijzigde begroting en de jaarrekening 2016.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)	BEGROTING 2016	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016*	PROGNOSE 2016-II**	RESULTAAT 2016	VERSCHIL RESULTAAT MET GEW. BEGROTING
Netto lasten	-129,8	-132,2	-131,5	-130,4	1,8
Netto belastingopbrengsten	132,5	132,6	133,0	133,9	1,3
Exploitatieresultaat	2,8	0,4	1,5	3,5	3,1
Onttrekking bestemmingsreserve	3,1	5,8	5,7	5,5	-0,3
Te bestemmen resultaat	5,9	6,2	7,2	9,0	2,8
Watersysteembeheer	4,7	4,7	5,6	6,6	1,9
Zuiveringsbeheer	1,2	1,5	1,6	2,4	0,9

* De oorspronkelijke begroting is met enkele begrotingswijzigingen door het algemeen bestuur gewijzigd. De begrotingswijzigingen zijn toegelicht in paragraaf 1.4

** De laatste tussentijdse rapportage die in de vergadering van het algemeen bestuur van 15 november 2016 is behandeld.

De netto lasten over 2016 wijken 1,4% (€ 1,8 miljoen) voordelig af ten opzichte van de gewijzigde begroting. De netto belastingopbrengsten vallen 1,0% (€ 1,3 miljoen) hoger uit dan de gewijzigde begroting.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

Grootste afwijkingen netto lasten Verschil
(N) is nadelig ten opzichte van de gewijzigde begroting. (V) is voordelig ten opzichte van de gewijzigde begroting

Niet voorspelbare resultaten 0,7 (V)

Enkele resultaten hebben zich voorgedaan die niet te voorspellen waren en leiden tot lagere lasten (€ 0,7 miljoen). Hierbij kan gedacht worden aan lagere pensioenpremies doordat de verwachte herstelopslag niet is doorgevoerd door het ABP. Doordat stormen zijn uitgebleven, zijn de onderhoudskosten lager. Daarnaast zijn de kosten voor het baggeren lager omdat zich minder calamiteiten hebben voorgedaan dan oorspronkelijk ingeschat.

Afval- en slibverwerking 0,7 (V)

Meerdere oorzaken hebben bijgedragen aan lagere lasten. Hierbij kan gedacht worden aan een lager eindverwerkingstarief, minder te verwerken slib, meer te verwerken afvalwater van derden en betere ontwateringsresultaten.

Vertraagde dossier 0,6 (V)

Enkele dossiers hebben vertaging opgelopen. Dit zijn dossiers waarvan de voortgang mede afhankelijk is van het optreden van derden. Hierbij kan gedacht worden aan de veiligheidstoetsing (waarbij de toetssoftware (ringtoets) voor de veiligheidstoetsing later beschikbaar is gesteld dan oorspronkelijk verwacht), Stedelijk water (pas laat in 2016 is overeenstemming bereikt over de overdracht van het waterbeheer in bebouwd gebied naar Wetterskip Fryslân) en waterbodemsanering (bij de waterbodemsanering van de Dokkumer Ie in Leeuwarden was aanvullend onderzoek nodig voordat met de werkzaamheden gestart kon worden).

Grond verkoop 0,6 (V)

Een perceel grond bij Heerenveen is verkocht. Deze verkoopopbrengst was niet begroot.

Dotatie voorzieningen 1,2 (N)

De netto zijn hoger door dotaties aan een drietal voorzieningen. Dit betreft een dotatie aan de bestuurlijke pensioenvoorziening van € 0,7 miljoen omdat de levensverwachting is gestegen en de rekenrente is gedaald. Ook is gedoteerd (€ 0,4 miljoen) aan de voorziening persoonsgebonden basisbudget (PBB). Deze voorziening is opgenomen om de niet ingezette opleidingsbudgetten in 2016 voor de toekomstige jaren alsnog beschikbaar te hebben. En tot slot is € 0,1 miljoen gedoteerd aan de voorziening 'eenmalige uitkering'. Dit naar aanleiding van een brief van de Unie van Waterschappen waarin de verwachting is uitgesproken dat alle medewerkers over 2016 deze nog dienen te ontvangen.

Overig 0,4 (V)

Overige kleinere verschillen zorgen voor een lagere netto last ten opzichte van de gewijzigde begroting.

Totaal verschil netto lasten 1,8 (V)

Afwijkingen van de netto lasten worden nader verklaard in paragraaf 1.4 waarin een analyse per programma is opgenomen.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

Grootste afwijkingen netto belastingopbrengsten Verskil
(N) is nadelig ten opzichte van de gewijzigde begroting. (V) is voordelig ten opzichte van de gewijzigde begroting

Verontreinigingsheffing Doordat de meetbedrijven meer vervuilingseenheden hebben geloosd, is de opbrengst hoger. Daarnaast is bij de grote infrastructurele werken meer grondwater opgepompt wat heeft geleid tot meer vervuilingseenheden.	0,6 (V)
---	---------

Watersysteemheffing Door een toename van de WOZ-waarde is opbrengst van de categorie gebouwd hoger dan begroot.	0,5 (V)
---	---------

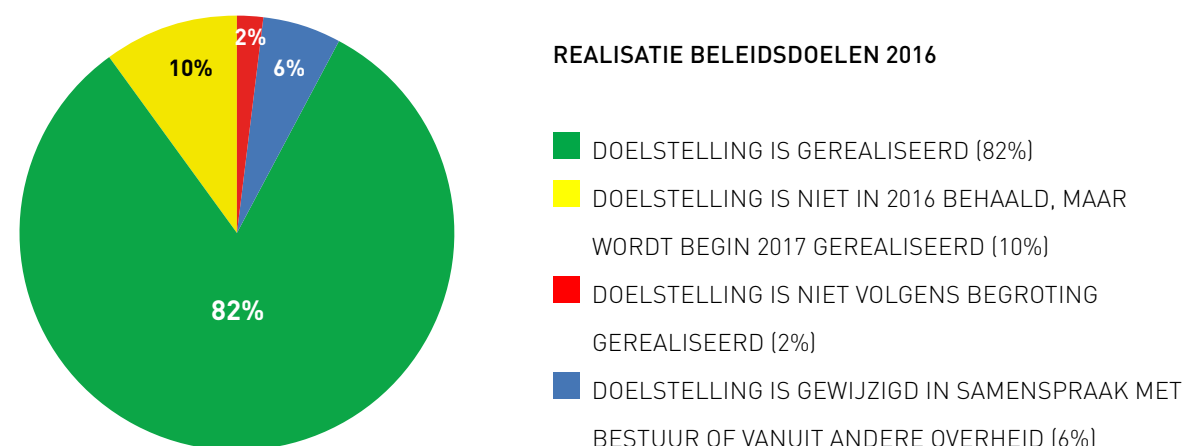
Overig Overige kleinere verschillen zorgen voor een lagere netto last ten opzichte van de gewijzigde begroting.	0,1 (V)
---	---------

Totaal netto belastingopbrengsten	1,3 (V)
--	---------

Afwijkingen van de netto belastingopbrengst worden nader verklaard in paragraaf 2.4.

1.2 PROGRAMMAVERANTWOORDING

Hieronder is de realisatie van de beleidsdoelstellingen weergegeven. In de beheer-rapportage 2016 is de voortgang van de afzonderlijke beleidsmaatregelen per programma toegelicht.

1.2.1 Waterveiligheid

Het programma Waterveiligheid richt zich op het sterk en betrouwbaar houden van de primaire waterkeringen -dijken en duinen- langs de Noordzee, Waddenzee en IJsselmeerkust. Ook zorgt dit programma voor het sterk en betrouwbaar houden van de regionale en lokale kaden langs het boezemwatersysteem in Fryslân en het Groninger Westerkwartier. Daarnaast richt het programma zich op de veiligheid van de boezemkaden en de uitvoering van de muskusrattenbestrijding.

Binnen het programma Waterveiligheid dragen wij zorg voor een goede waterkerende toestand van de waterkering in ons beheergebied. De wijze waarop we deze taak invullen wordt de zorgplicht genoemd. De Inspectie leefomgeving en transport ziet landelijk toe op de zorgplicht voor de primaire waterkeringen. Hiervoor is een landelijk toezichtkader ontwikkeld.

Implementatie nieuwe normering waterveiligheid

Het Rijk legt in 2017 de nieuwe normering waterveiligheid van de primaire waterkeringen wettelijk vast. Deze nieuwe normering werkt ook door in de zorg die Wetterskip Fryslân draagt voor de primaire waterkeringen. In 2016 zijn we gestart met het opstellen van een implementatieplan voor de wijze waarop de nieuwe normering doorwerkt in het beleid, de toetsing, het ontwerp, de legger en de keur. Dit implementatieplan wordt in 2017 afgerond en vastgesteld.

Overdracht primaire waterkeringen en opstellen beheervisie duinwaterkeringen

Wetterskip Fryslân sprak in 2016 met het Rijk over de overdracht van de primaire waterkeringen op de Friese Waddeneilanden (dijk en duinwaterkering Vlieland en duinwaterkeringen op Terschelling en Ameland). Het waterschap en Rijkswaterstaat stellen een projectteam samen. Daarna kunnen de gezamenlijke verkenningen starten. Een goede financiële regeling voor de extra kosten blijft hierbij een belangrijke randvoorwaarde. Voor de primaire duinwaterkeringen op Schiermonnikoog stellen we begin 2017 een beheervisie vast.

Hoogwaterbeschermingsprogramma

Binnen het Hoogwaterbeschermingsprogramma voert het waterschap verbeteringen aan de primaire keringen langs de Waddenzee en het IJsselmeer uit.

De komende jaren zijn de volgende projecten in uitvoering:

- Dijkverbetering Ameland over een lengte van 16,6 kilometer.
- Dijkverbetering Lemmer over een lengte van 5,1 kilometer.
- Dijkverbetering Waddenzeedijk vaste wal over een lengte van 12,7 kilometer.

Het Hoogwaterbeschermingsprogramma ligt meerjarig gezien op koers. Het project dijkverbetering IJsselmeerdijk en het project dijkverbetering Ameland zijn in 2016 het tweede uitvoeringsseizoen ingegaan. Het aangepaste uitvoeringsplan voor de dijkversterking Ameland heeft prima gewerkt.

Het project Waddenzeedijk is in 2016 'dijk veilig' opgeleverd. Begin 2017 worden de restwerkzaamheden uitgevoerd en gevolgd door de financiële afronding. Bij deze

dijkverbetering is in 2016 het materiaal Elastocoast aangebracht. Begin 2017 zijn bij de toepassing van dit product problemen vastgesteld. De aannemer is gevraagd dit te onderzoeken en met een herstelplan te komen.

Conform planning is in 2016 de tweejarige gezamenlijke verkenningsfase van de dijkverbeteringsprojecten Koehool - Westholwerderpolder (14 kilometer) en Westholwerderpolder - Lauwersmeer (11 kilometer) van start gegaan.

Tot slot is in 2016 op basis van de monitoring van het asfalt op de Lauwersmeerdijk door het bestuur besloten om het project Lauwersmeerdijk versneld aan te pakken. Voor dit project is in 2016 gestart met het opstellen van het plan van aanpak voor de verkenning.

Investeringsprogramma verbeterwerken regionale waterkeringen

In 2016 is, conform de planning van de uit te voeren werken, 55 kilometer regionale waterkering verbeterd. Daarnaast is volgens planning in 2016 het instrumentarium voor het risicogericht ontwerpen van regionale waterkeringen vastgesteld.

Dit instrumentarium zal vanaf nu gebruikt worden voor het ontwerpen van de verbeterwerken regionale waterkeringen.

Muskusrattenbestrijding

In de 40 vanggebieden die Fryslân telt, zijn in 2016 1239 muskusratten gevangen. In alle 40 vanggebieden is in 2016 de ondercontroledoelstelling van 0,25 vangsten per uur of minder gerealiseerd.

Klimaatparaplu

In de tweede helft van 2016 is de basis gelegd voor de zogenaamde 'klimaatparaplu'. Hierin zijn de doelen voor klimaatadaptatie en -mitigatie overzichtelijk bij elkaar geplaatst. Binnen het programma Veilig wordt de klimaatverandering op basis van de zichttermijn van het werk betrokken bij de werkzaamheden van het waterschap. De prognoses ten aanzien van zeespiegelstijging en neerslag en de effecten daarvan op de maatgevende boezemwaterstand worden nauwlettend gevolgd, en waar van toepassing, worden nieuwe inzichten overgenomen in beleid, plannen en projecten.

Netto lasten programma waterveiligheid

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	REALISATIE 2016	VERSCHIL
Netto lasten programma waterveiligheid	21,9	21,7	-0,2

De netto lasten ten opzichte van de gewijzigde begroting zijn € 0,2 miljoen (0,9%) lager. Hieronder worden de grootste verschillen toegelicht ten opzichte van de gewijzigde begroting.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

Grootste afwijkingen

(N) is nadelig ten opzichte van de gewijzigde begroting. (V) is voordelig ten opzichte van de gewijzigde begroting

Vershil

Veiligheidstoetsing (incidenteel)

In tegenstelling tot eerdere berichten is de toets-software (ringtoets) voor de veiligheidstoetsing pas op 7 september 2016 door het ministerie van infrastructuur en milieu beschikbaar gesteld. Bijna alle in 2016 geplande werkzaamheden schuiven hierdoor op. De onttrekking uit de bestemmingsreserve vindt dan ook in 2017 plaats. Deze ontwikkeling is in de tweede voortgangsrapportage gemeld.

0,2 (V)

Onderhoud waterkeringen (incidenteel)

Het uitblijven van stormen heeft geleid tot minder vloedmerk en minder onderhoud aan het dijkmeubilair waardoor het onderhoudsbudget niet volledig is aangewend.

0,1 (V)

Pensioenpremies (incidenteel)

0,1 (V)

In de begroting 2016 was, op basis van het advies van de Unie van Waterschappen, rekening gehouden met een mogelijke herstelopslag op de pensioenpremies van ongeveer 3%. In april is een beperkte stijging van kracht geworden. De verwachte herstelopslag is niet doorgevoerd. In 2016 vallen de pensioenpremies € 0,4 miljoen lager uit dan begroot. Deze € 0,4 miljoen wordt verdeeld over de programma's. In de tweede voortgangsrapportage is in de risicoparaagraaf aangegeven dat er nog een onzekerheid bestaat over de hoogte van de pensioenpremies.

Verschuiving inzet

0,2 (N)

Bij het opstellen van de begroting wordt de (capaciteits)inzet op basis van ervaring gealloceerd bij de verschillende activiteiten c.q. programma's. Gedurende het jaar is de inzet naar de programma's anders dan begroot. Er is dan ook sprake van een verschuiving van inzet over de verschillende programma's. Het totaal aan netto personeelslasten wijzigt door deze verschuiving niet. Per saldo heeft deze verschuiving dan ook geen invloed op het resultaat van Wetterskip Fryslân.

Totaal

0,2 (V)

1.2.2 Voldoende water

Met het programma Voldoende water werkt Wetterskip Fryslân aan een robuust watersysteem dat de negatieve effecten van toekomstige klimaatveranderingen en bodemdaling kan opvangen. Dit programma richt zich op het beheer en onderhoud van zee- en poldergemalen, opmalingen, stuwen, inlaten en peilgebieden, hoofdwatgangen en spuisluizen. Het watersysteem is ingericht voor een efficiënte bediening van de functies landbouw, bebouwing, natuur, scheepvaart en recreatie.

Waterbeheerplan 2016-2021

Het algemeen bestuur stelde op 19 april het nieuwe Waterbeheerplan 2016-2021 (WBP) formeel vast.

Toekomstbestendig waterbeheer

Toekomstbestendig waterbeheer bestaat uit een analyse van mogelijke aanpassingen om het watersysteem betaalbaar, klimaatbestendig, robuust, veerkrachtig en ecologisch verantwoord te maken. Kansrijke maatregelen worden, waar mogelijk, uitgevoerd. In 2016 voerde het waterschap verkenningen uit voor de thema's wateraanvoer en verziltingsbestrijding. Hierover zijn gesprekken gevoerd met de grondgebruikers in de betreffende gebieden. Ook startte in 2016 een onderzoek naar de samenhang tussen de normering regionale wateroverlast en het gebruik van ontwerpcriteria bij de inrichting van watersystemen. Dit onderzoek wordt in maart 2017 afgerond.

Samen met de resultaten van de in 2015 afgeronde pilotstudies toekomstbestendig waterbeheer (Greidhoeke en Tjonger-Lende) komen hiermee voldoende bouwstenen beschikbaar voor het opstellen van de lange termijnvisie toekomstbestendig waterbeheer in 2017. In maart 2017 wordt daarvoor een plan van aanpak inclusief communicatieplan aan het dagelijks bestuur voorgelegd.

Veenweidevisie

In het uitvoeringsplan veenweiden, dat het waterschap samen met de provincie opstelde, zijn de pilotgebieden en onderzoeken geprioriteerd. Ook maakten de verschillende partijen afspraken over de bij te dragen middelen en instrumenten.

Daarnaast zijn afspraken gemaakt over de ambtelijke en bestuurlijke organisatie. In de geselecteerde pilotgebieden worden in nauwe samenwerking met de streek en onder regie van de provincie gebiedsplannen opgesteld. In de kansrijke gebieden heeft de provincie de eerste verkennende gesprekken gevoerd met de belanghebbenden in deze gebieden. De gesprekken gingen over de waarden en kansen die men ziet voor deze gebieden. Het waterschap heeft een trekkende rol als het gaat om maatregelen op het gebied van peilbeheer.

Na de vaststelling van het uitvoeringsplan veenweidevisie startte Wetterskip Fryslân in 2016 met enkele onderzoeken naar de mogelijkheden van onderwaterdrainage en natte teelten. Er zijn zes proeflocaties ingericht met hogere peilen en onderwaterdrainage. Hier is gestart met de monitoring. Onder de naam 'Better Wetter' startte een pilot natte teelten waarbij naast de teelt ook wordt gekeken naar productontwikkeling en vermarkting. Ook wordt de effectiviteit van hoogwatervoorzieningen verder bekeken.

Voor de herziening van de peilbesluiten voor het veenweidegebied door Wetterskip Fryslân is in 2016 gestart met het ontwikkelen van beleid. Hierin worden de uitgangspunten voor de door te voeren peilwijzigingen vooraf vastgesteld.

Veiligheidsplan II

In het Veiligheidsplan II zijn maatregelen tegen wateroverlast voor de boezem en deelsystemen opgenomen. In lopende uitvoeringsprojecten worden onder andere boezemuitbreiding en waterberging in de deelsystemen gerealiseerd. Naast de uitvoering van inrichtingsmaatregelen wordt ook het operationele peilbeheer van boezem en deelsystemen verbeterd. Voor alle maatregelen uit het veiligheidsplan is in 2016 een nieuw uitvoeringsprogramma uitgewerkt. Daarnaast heeft uitbreiding van de boezem en realisatie van waterberging in deelsystemen plaatsgevonden. De maatregelen liggen overwegend op schema; alleen waterberging in deelsystemen blijft achter bij de behoefte.

Bij de besluitvorming over het Veiligheidsplan II in december 2014 is een amendement aangenomen. Hierin is gevraagd een aanvullend onderzoek uit te voeren naar

noodbemaling en nieuwe ontwikkelingen voor de afwatering van de boezem. Omdat diverse relevante ontwikkelingen nog niet zijn afgerond of opgestart (zoals plan Holwerd aan zee en de pompproef Lauwersoog) en op dit moment wordt voldaan aan de veiligheidsnormen, gaf het dagelijks bestuur in de commissievergadering van 4 april 2016 aan dat een onderzoek op dit moment niet veel toevoegt aan de bestaande informatie. Het dagelijks bestuur volgt de ontwikkelingen nauwgezet. Zodra enige voortgang is te melden, wordt in overleg met het algemeen bestuur invulling gegeven aan het in het amendement gevraagde onderzoek. De commissie heeft met deze koers van het dagelijks bestuur ingestemd.

Watergebiedsplannen, programmering en verdrogingsbestrijding natuur

Bij de invulling van vijf beleidsthema's (normering regionale wateroverlast, droogtebestrijding, Kaderrichtlijn Water, knelpunten beheer en onderhoud) worden de knelpunten, kansen en opgaven integraal afgewogen en opgenomen in watergebiedsplannen (WGP). Het opstellen van het watergebiedsplan Koningsdiep-Oost is herstart in het najaar van 2016 en zal worden afgerond voor de zomer van 2017. Het watergebiedsplan Greidhoeke is nagenoeg klaar. In 2017 volgt de afsluitende streekbijeenkomst, waarna het plan wordt aangeboden voor bestuurlijke vaststelling.

Watergebiedsplan Zuidelijke Veenpolders is opgesteld. De vaststellingsprocedure van dit plan is aangehouden als gevolg van ontwikkelingen in het uitvoeringsplan voor de Veenweidevisie. Het opstellen van watergebiedsplan Noordelijk Westergo (voorheen Swarte Haan - Ropta e.o.) is vooruit geschoven naar 2019 en wordt afgestemd op de gebiedsontwikkeling Franeker-Harlingen. Daarmee zijn in de loop van 2017 van de in totaal 20 watergebiedsplannen er 19 afgerond/ vastgesteld.

De maatregelen uit de watergebiedsplannen zijn in de loop van 2016 geprioriteerd aan de hand van bestuurlijk vastgestelde criteria. Deze criteria sluiten aan bij vastgestelde kaders zoals subsidiemogelijkheden en urgentie van het knelpunt.

Nadat een watergebiedsplan is vastgesteld, vindt herziening van de peilbesluiten plaats. In 2016 zijn drie peilbesluiten opgesteld. Hiermee komt het totaal aantal peilbesluiten in navolging van de watergebiedsplannen op twaalf.

Door aanpassingen in de waterhuishoudkundige condities in en om verdroogde natuurgebieden levert Wetterskip Fryslân een bijdrage aan de afname van het areaal verdroogde natuur in de provincie Fryslân. De antiverdrogingsmaatregelen op Schiermonnikoog en Vlieland zijn in 2016 definitief afgerond. De antiverdrogingsmaatregelen in de deelgebieden van Terschelling zitten in de uitvoerende fase. Hetzelfde geldt voor de twee deelgebieden in de Twijzelermieden. Uitvoering van de maatregelen voor de deelgebieden de Dulf en Hemrikker Schar zijn gestart en worden eind 2017 afgerond.

Beheernota's en Integraal onderhoudsplan

Voor de boezem en de deelsystemen startte Wetterskip Fryslân in 2016 met het opstellen van een beheernota voor boezem en deelsystemen en een onderhoudsplan waterlopen.

In de beheernota's staan de uitgangspunten en de afwegingskaders voor de inrichting en het beheer en onderhoud van de watersystemen. Bestaand beleid en nieuwe ontwikkelingen worden in de nota's meegenomen. Met het vaststellen van de beheernota's kunnen diverse andere documenten vervallen en kan de doorwerking van beleid naar planvorming en beheer en onderhoud efficiënter plaats vinden. De beheernota's worden in samenhang met een onderhoudsplan waterlopen (boezem en deelsystemen) opgesteld. Dit onderhoudsplan wordt modulair opgesteld en beschrijft het onderhoud van alle watersysteemassets. In het nieuwe onderhoudsplan worden de inzichten meegenomen die met de uitvoering en evaluaties van het oude onderhoudsplan en baggerplan zijn verkregen. In eerdere onderhoudsplannen waren niet alle assets meegenomen. In 2016 is gewerkt aan de onderdelen 'klein en groot onderhoud' en 'natuurvriendelijke oevers' van het onderhoudsplan opgesteld. Vaarwegbeheer, vispassages en beschoeiingen volgen in respectievelijk 2017 en 2018. Zo wordt op termijn het planmatig onderhoud van alle assets in het onderhoudsplan opgenomen.

Deltaprogramma's IJsselmeer en zoetwater

In de deltaprogramma's IJsselmeer en zoetwater, die in 2014 zijn vastgesteld, zijn afspraken gemaakt over veiligheid en zoetwatervoorziening in de regio's rondom het IJsselmeer. We nemen deel aan het landelijke en regionale overleg inzake de

uitvoering van de Deltaprogramma's. Provincies, waterschappen, gemeenten rondom het IJsselmeer, Rijkswaterstaat en belanghebbenden nemen deel aan deze overleggen. Wetterskip Fryslân is onder andere betrokken bij de verdere uitwerking van het peilbeheer van het IJsselmeer en maatregelen ter compensatie van dit peilbeheer voor de Natura2000-gebieden langs de Friese IJsselmeerkust. Door de hogere voorjaarswaterstand kunnen negatieve effecten optreden voor de buitendijks gelegen natuurgebieden langs de Friese IJsselmeerkust. In de provinciale MIRT-verkenning gaan provincie, natuurbeheerders, gemeenten en het waterschap na welke maatregelen getroffen moeten worden om deze effecten te compenseren. Ook worden koppelskansen onderzocht op het gebied van recreatie en toerisme en andere aspecten.

De eerste fase van de MIRT-verkenning is in 2016 afgerond. De besluitvorming daarover vindt plaats in de streekagenda Súdwesthoeke. In 2017 wordt de MIRT-verkenning verder uitgewerkt. De verwachting is dat het peilbesluit voor het IJsselmeer in het najaar van 2017 plaats zal vinden. De inwerkingtreding van het peilbesluit wordt in de tijd afgestemd met de maatregelen voor de Friese IJsselmeerkust.

Voor de zoetwatervoorziening werken we samen met provincie en gebruikers de waterbeschikbaarheid uit en stellen deze uiterlijk in 2021 vast.

Wetterskip Fryslân neemt deel aan provinciaal onderzoek naar het gebruik van grondwater gericht op het in standhouden en versterken van de strategische grondwatervoorraad. Daarnaast worden in kwetsbare gebieden maatregelen getroffen om de vraag naar zoetwater te beperken, de grondwateraanvulling te verbeteren en de kwetsbaarheid voor droogte en verzilting te verminderen door zuiniger en efficiënter watergebruik. Deze pilots bieden meer inzicht in het optreden van langer aanhoudende perioden van droogte en de gevolgen voor het peilbeheer en de functiebediening.

Stedelijk waterbeheer en wateractieve stad

In 2016 zijn alle overdrachtsovereenkomsten voor het beheer en onderhoud van wateren in bebouwde gebieden ondertekend. Over de uitvoering van het jaarlijks onderhoud zijn in de overeenkomsten concrete afspraken gemaakt. Verder worden

met gemeenten praktische afspraken gemaakt om ervoor te zorgen dat het achterstallig baggerwerk uiterlijk in 2025 uitgevoerd is.

In het kader van de 'wateractieve stad' is eind 2016 het Fries bestuursakkoord water 2016-2020 bestuurlijk vastgesteld. In 2017 start het waterschap met het uitvoeren van de klimaatstresstest (is onderdeel van Fries bestuursakkoord water 2.0). Het onderzoek wordt medio 2018 afgerond. Een onderzoek naar klimaatadaptatie Leeuwarden als onderdeel van het project stresstest Fryslân is in januari 2017 opgeleverd. Het waterschap is daarnaast partner in het project Steenbreek en partner in de pilot Ontwikkeling Portmarge zone Leeuwarden waarbij de klimaatactieve stad een onderwerp is.

Project Vijfhuizen

Met het integrale project Vijfhuizen 'fan swiet nei sâlt' levert Wetterskip Fryslân een bijdrage aan diverse doelen vanuit de Kaderrichtlijn Water, de vismigratie tussen Waddenzee en binnenwater, het voorkomen van wateroverlast, de ecologische hoofdstructuur, Natura 2000-doelen met zoetzoutgradiënt buitendijks, recreatie en verziltingsbestrijding.

Bestuurlijke afstemming tussen waterschap, provincie, It Fryske Gea en gemeente Ferwerderadiel heeft geleid tot de ondertekening van een samenwerkingsovereenkomst op 30 mei 2016.

In 2016 zijn de formele procedures voor de realisatie van het gemaal Vijfhuizen (projectplan, bestemmingsplan en omgevingsvergunning) afgerond en daarmee onherroepelijk verklaard. Voor de uitvoering zijn werkafspraken met de (aanliggende) eigenaren en gebruikers overeengekomen. In het kader van de samenwerkingsovereenkomst is het waterschap opdrachtgever voor het gemaalbestek en het wegen- en waterlopenbestek. De aannemer is met de uitvoering van het gemaalbestek begonnen. De uitvoering van het wegen en waterlopenbestek is begin maart 2017 gestart. Vooraf aan de uitvoering is op 14 december 2016 een informatiebijeenkomst voor omwonenden gehouden.

Klimaatparaplu

Droge en natte perioden volgen elkaar in een steeds onregelmatiger patroon op, met toenemend risico op hoosbuien en langere perioden van neerslagtekorten als gevolg. Het is voor Wetterskip Fryslân zaak om hier actief op in te spelen door bijvoorbeeld waterberging én waterconservering toe te passen, zodat er steeds voldoende water aanwezig is voor de verschillende functies. Samenwerking met andere overheden (gemeenten, provincie) en bedrijfsleven is daarvoor een vereiste. Dit zal in 2017 zijn beslag gaan krijgen in een deltaprogramma ruimtelijke adaptatie. Verdroging, vernatting, verzilting en de zoetwatervoorraad (in de ondergrond) zijn kritische aandachtsvelden die juist ook binnen het kader van de 'klimaatparaplu' een plek hebben gekregen. De klimaatparaplu gaat in op de samenhang tussen de verschillende onderwerpen binnen het programma Voldoende water, inclusief de noodzakelijke versterking van het waterbewustzijn in de samenleving.

Netto lasten programma voldoende water

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	REALISATIE 2016	VERSCHIL
Netto lasten programma voldoende water	46,1	45,1	-1,0

De netto lasten ten opzichte van de gewijzigde begroting zijn € 1,0 miljoen (2,2%) lager. Hiernaast worden de grootste verschillen toegelicht ten opzichte van de gewijzigde begroting.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

Grootste afwijkingen

(N) is nadelig ten opzichte van de gewijzigde begroting. (V) is voordelig ten opzichte van de gewijzigde begroting

Vershil

Stedelijk water (incidenteel)

0,2 (V)

In het najaar is overeenstemming bereikt met alle gemeenten over de overdracht van het waterbeheer in bebouwd gebied naar Wetterskip Fryslân. De daarbij behorende financiële tegemoetkomingen zijn ook als zodanig verstrekt. Doordat pas laat in 2016 overeenstemming is bereikt kon het onderdeel vervanging beschoeiing in 2016 niet meer uitgevoerd worden en is de daarvoor gereserveerde vergoeding ook niet uitgekeerd. Met ingang van 2017 gebeurt dit op basis van wat is uitgevoerd en binnen de hiervoor begrote bedragen.

Gebiedsgerichte plannen (incidenteel)

0,2 (V)

Op basis van de prioriteringen van de investeringswerken gekoppeld aan de beschikbare investeringsruimte, die voortkomen uit watergebiedsplannen, zijn de in 2016 uitgewerkte gebiedsgerichte plannen meer op hoofdlijnen uitgewerkt. Om inefficiëncy te voorkomen is de detailuitwerking gekoppeld aan de besteksvoorbereiding die nodig is voor de uiteindelijke kredietaanvraag. De detailuitwerking is dan ook later in het proces opgepakt. (Een deel van) deze lagere inzet is opgenomen bij programma Schoon (zie programma schoon 'verschuiving inzet' in paragraaf 1.2.3).

Baggeren (incidenteel)

0,2 (V)

Het jaar 2016 is een overgangsjaar tussen twee baggercycli waarbij alleen bij calamiteiten wordt gebaggerd. Voor mogelijke knelpunten was in de begroting wel budget en uren geraamd. Eind 2016 is gebleken dat er minder baggervergoedingen uit zijn gekeerd dan vooraf ingeschat. Daarnaast is minder ingezet op planvorming en werkvoorbereiding. De nieuwe jaarcyclus, van eens in de twaalf jaar baggeren, begint in 2017.

Vergunningen en keur (incidenteel)

0,2 (V)

Omdat er minder grote en complexe vergunningen zijn aangevraagd, zijn aan vergunningen en keur minder uren besteed dan begroot. De vrijgekomen capaciteit was nodig om lozingsvergunningen (programma Schoon, paragraaf 1.2.3) te beoordelen.

Pensioenpremies (incidenteel) Zie toelichting bij programma Waterveiligheid (paragraaf 1.2.1).	0,1 (V)
Vaarwegbeheer (incidenteel) Voor het opstellen van een speciale legger voor het vaarwegbeheer was eenmalig een budget begroot. Deze legger wordt onderdeel van de nog op te stellen integrale legger. Hierdoor zijn in 2016 geen werkzaamheden in het kader van het vaarwegbeheer uitgevoerd.	0,1 (V)
Renovatie sluizen Lauwersoog (incidenteel) Aan spuikoker 3 van sluizencomplex in Lauwersoog is in 2016 groot onderhoud uitgevoerd. De helft van deze kosten zijn volgens afspraak bij Wetterskip Fryslân in rekening gebracht door waterschap Noorderzijlvest. Voor de bijdrage aan het groot onderhoud heeft Wetterskip Fryslân, bij de behandeling van de jaarrapportage 2014, een bestemmingsreserve gevormd. Voorgesteld wordt deze kosten te dekken door een onttrekking uit deze bestemmingsreserve. Daarmee heeft de overschrijding geen effect op het resultaat.	0,2 (N)
Overig Diverse overige kleine afwijkingen zorgen binnen dit programma voor een afwijking van € 0,2 miljoen (V).	0,2 (V)
Totaal	1,0 (V)

1.2.3 Schoon water

Met het programma Schoon water streeft Wetterskip Fryslân naar een optimale waterkwaliteit van alle oppervlaktewateren in het beheergebied. Hiervoor voeren we maatregelen uitgevoerd om verontreiniging van het oppervlaktewater te voorkomen en om het watersysteem ecologisch verantwoord in te richten. Er moet worden voldaan aan de eisen, die voortkomen uit onder andere de Kaderrichtlijn Water, de richtlijn stedelijk afvalwater en de zwemwaterrichtlijn.

INRICHTING WATERSYSTEEM

Voortgang Kaderrichtlijn Water

In het watersysteem neemt Wetterskip Fryslân maatregelen voor het verbeteren van de waterkwaliteit. Vaak gaat het hierbij om inrichtingsmaatregelen, zoals het aanleggen van natuurvriendelijke oevers en het passeerbaar maken van gemalen, stuwen en sluizen voor vissen en andere organismen. Met deze maatregelen geeft het waterschap voor een belangrijk deel invulling aan de verplichtingen uit de Kaderrichtlijn Water (KRW). In 2016 werkten we aan de uitvoering van maatregelen uit de nieuwe planperiode 2016-2021, maar ook nog aan de afronding van maatregelen uit de eerste planperiode met een meerjarige uitvoeringsperiode (met name life-project Alde Feanen). De uitvoering van KRW-maatregelen ligt op schema.

Emissies en waterkwaliteit

Voor een goede waterkwaliteit is het voorkomen en beperken van emissies van groot belang. Het waterschap reguleert daarom lozingen en emissies van bedrijven, huishoudens en de eigen zuiveringsinstallaties.

Het grootste deel van de verontreiniging van het oppervlaktewater is afkomstig uit diffuse bronnen. In 2016 is het actieplan emissies vastgesteld. Dit actieplan richt zich specifiek op emissies uit diffuse bronnen die leiden tot normoverschrijdingen. Dit zijn lozingen van vuilwater door de recreatievaart die leiden tot bacteriële verontreiniging en daarnaast emissies van nutriënten en bestrijdingsmiddelen vanuit de landbouw.

Voor tien zwemwateren zijn verbeteringsmaatregelen vastgesteld. Deze zijn opgenomen in de zwemwaterprofielen. De locaties met een slechte beoordeling worden met prioriteit opgepakt. De maatregelen leidden tot verbetering.

Voor maatregelen in landbouwgebieden die bijdragen aan een verbetering van de waterkwaliteit is in 2016 een subsidieregeling van Provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân opengesteld. Eind 2016 startte het project 'Schoon Erf Schoon Water' met als doel de emissies vanuit erfafspoeling in 2021 bij 1800 melkveehouderijen te verminderen. Hiervoor kunnen melkveehouders gebruik maken van de subsidieregeling.

Sanering waterbodems

In 2016 werkte Wetterskip Fryslân aan het waterbodemsaneringsprogramma voor de periode 2016-2020, dat samen met provincie Fryslân is opgesteld. De saneringen zijn in deze periode op zeven locaties uitgevoerd. Hiermee zijn in Fryslân zowel de ernstige en spoedeisende waterbodem-verontreinigingen met humane risico's als die met ecologische en verspreidingsrisico's gesaneerd. In 2016 hebben we de sanering van de Dokkumer Ie in Leeuwarden voorbereid en aanbesteed. De sanering wordt in 2017 uitgevoerd.

Klimaatparaplu

Klimaatverandering heeft negatieve invloed op de waterkwaliteit. Zo heeft een toenemende watertemperatuur bijvoorbeeld invloed op de zuurstofhuishouding en wordt de kans op botulisme vergroot. Hevige buien leiden ook tot meer uit- en afspoeling van vervuilende stoffen naar het oppervlaktewater. Met het verbeteren van natuurvriendelijke inrichting en onderhoud werken we aan het robuuster maken van de ecosystemen in het water. Hiermee zal het effect van klimaatverandering op de waterkwaliteit worden beperkt. Ook het beperken van emissies is belangrijk. Hiervoor is in 2016 het eerder genoemde actieplan emissies opgesteld.

WATERKETEN

Samenwerking waterketen

Om de inzameling, het transport en de zuivering van afvalwater zo doelmatig mogelijk uit te voeren, werkt Wetterskip Fryslân nauw samen met de partners in de waterketen. Voor het behalen van de besparingsopgaven liggen de Friese waterketenpartners op koers. Op 17 november 2016 is het nieuwe Fries bestuursakkoord waterketen voor de periode 2016-2021 ondertekend. De uitvoering van het akkoord start in 2017.

Zuiveringen en slibverwerking

Met het zuiveren van afvalwater in de 28 eigen rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's), wordt een belangrijke bijdrage aan de waterkwaliteit geleverd. In december 2016 is de rioolwaterzuivering Wijnjewoude uit bedrijf genomen. Om dit mogelijk te maken is een persleiding naar de rioolwaterzuivering Drachten aangelegd. Daarnaast is gewerkt aan de renovatie van de rioolwaterzuiveringen in Wolvega en Drachten.

Wetterskip Fryslân streeft naar het steeds verder verhogen van prestaties van de zuiveringsinstallaties tegen zo laag mogelijke kosten. Dit betekent onder andere dat de energie-efficiëntie van de zuiveringsinstallaties wordt verhoogd. In 2016 is een nieuw energie efficiency plan (EEP) voor de periode 2017 -2020 opgesteld. Dit plan bevat ook efficiencymaatregelen voor de andere taken van Wetterskip Fryslân. Verder hebben we een pilot met geavanceerde procesregelingen op de rioolwaterzuivering Heerenveen opgestart. De resultaten komen medio 2017 beschikbaar. De blauwdruk voor de centrale proceskamer is in 2016 uitgewerkt. De uitrol van het concept gaat in 2017 van start.

Eind 2016 is de slibeindverwerking in Heerenveen (na 15 jaar) beëindigd. Vanaf 2017 wordt het slib in Moerdijk verwerkt. Dit leidt tot lagere kosten voor de eindverwerking en een duurzamere verwerking van het slib. Daarnaast wordt vanaf 2018 het fosfaat uit het slib teruggewonnen.

In 2016 is een rapportage over medicijnresten in het beheergebied van Wetterskip Fryslân opgesteld. Landelijk is in 2016 een onderzoek gestart waarin bepaald wordt welke rioolwaterzuiveringen in Nederland qua medicijnresten de meeste invloed op het oppervlaktewater hebben (hot spot analyse). Dit onderzoek wordt voor de zomer van 2017 afgerond. De resultaten van dit onderzoek zullen worden opgenomen in de rapportage van Wetterskip Fryslân. De geactualiseerde rapportage zal opnieuw aan het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur worden aangeboden.

Klimaatparaplu

Met de zuivering van afvalwater dragen wij bij aan de bescherming van de waterkwaliteit. Zuiveren van afvalwater kost echter ook energie. Binnen het energie efficiency plan en het traject van de Energie- en Grondstoffenfabriek worden maatregelen genomen om de uitstoot van broeikasgassen zo veel mogelijk te beperken en grondstoffen terug te winnen. Wetterskip Fryslân wekt al geruime tijd biogas op uit afvalwater en wil dit in de toekomst intensiveren. In 2016 is tussen Leeuwarden en Stiens een fietspad aangelegd waarbij door Wetterskip Fryslân herwonnen cellulose uit toiletpapier in het asfalt is toegepast. De mogelijkheden voor opschaling hiervan en andere mogelijkheden voor terugwinning van grondstoffen worden onderzocht. Vanaf 2018 wordt fosfaat uit het zuiveringsslib teruggewonnen.

Netto lasten programma schoon water

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	REALISATIE 2016	VERSCHIL
Netto lasten programma schoon water	42,6	41,9	-0,7

De netto lasten ten opzichte van de gewijzigde begroting zijn € 0,7 miljoen (1,6%) lager. Hiernaast worden de grootste verschillen toegelicht ten opzichte van gewijzigde begroting.

Grootste afwijkingen Verschil
(N) is nadelig ten opzichte van de gewijzigde begroting. (V) is voordelig ten opzichte van de gewijzigde begroting

Slibverwerking (structureel) 0,4 (V)
Een lager afgesproken eindverwerkingstarief en een lagere hoeveelheid te verwerken slib zorgt ervoor dat de kosten voor de slibverwerking lager uitvallen dan begroot. Ook in de nieuwe slib eindverwerkingsroute zijn de kosten voor de komende jaren structureel lager. Dit is al verwerkt in de (meerjaren)begroting 2017. Deze ontwikkeling is in de tweede voortgangsrapportage gemeld.

Waterbodemsanering (incidenteel) 0,2 (V)
De waterbodemsanering van de Dokkumer Ie in Leeuwarden is wel gegund maar niet meer in 2016 gestart. Omdat er aanvullende onderzoek nodig was en de aannemer ervoor gekozen heeft om de werkzaamheden na het kerstreces op te starten. De geplande oplevering van april 2017 blijft gehandhaafd. De onttrekking uit de bestemmingsreserve vindt dan ook in 2017 plaats.

Zuivering van afvalwater (incidenteel) 0,2 (V)
Derden (vooral zuivelbedrijven en delfstofwinners) hebben meer afvalwater ter verwerking op de rioolwaterzuiveringen aangeboden dan verwacht. De inkomsten zijn hierdoor hoger uitgevallen dan begroot. Deze ontwikkeling is in de tweede voortgangsrapportage gemeld.

Slib transport (incidenteel) 0,2 (V)
Als gevolg van betere ontwateringsresultaten op de rioolwaterzuiveringen vallen de kosten voor het transport van het slib naar de ontwateringsinstallatie in Heerenveen lager uit dan begroot. De vrachtkosten van het tanktransport zijn afhankelijk van de ontwateringsresultaten van het slib die fluctueren.

Chemicaliën (incidenteel) 0,2 (V)
Mede als gevolg van goed verwerkbaar afvalwater en procesoptimalisatie hebben we minder gebruik hoeven maken van chemicaliën. De dosering van chemicaliën is afhankelijk van diverse niet beïnvloedbare variabelen en kan jaarlijks fluctueren.

Elektriciteit (incidenteel) Mede als gevolg van optimalisatie en gunstige zuiveringsomstandigheden is er minder energie verbruikt dan begroot. Daarnaast hebben de gistingsinstallaties voor extra energie terugwinning gezorgd.	0,2 (V)
Pensioenpremies (incidenteel) Zie toelichting bij programma Waterveiligheid (paragraaf 1.2.1).	0,1 (V)
Onderhoud (incidenteel) De onderhoudskosten voor rioolwaterzuiveringen en het transportstelsel zijn hoger dan begroot als gevolg van groot onderhoud aan gasinstallaties. Het onderhoud aan de gasinstallatie is versneld uitgevoerd om te voldoen aan de aangescherpte eisen. Daarnaast zijn, om aan de arbo-eisen te voldoen, extra veiligheidsmaatregelen getroffen (onder andere update van explosieveiligheidsdocumenten en het vervangen van afgekeurde hef- en hijsmiddelen). Deze ontwikkelingen zijn in de tweede voortgangsrapportage gemeld en hebben zich in de laatste maanden van 2016 doorgezet.	0,3 (N)
Verschuiving inzet (incidenteel) In 2016 is gewerkt aan het Fries bestuursakkoord waterketen 2016-2020, het concept voor de centrale proceskamer, energiebeleid, scenario's voor de energie-/grondstoffenfabriek en lozingsvergunningen. Dit heeft geleid tot een hogere inzet van de eigen capaciteit voor beleidsontwikkeling voor het programma schoon (ten koste van de inzet op de overige programma's, waaronder 'watergebiedsplannen' en 'vergunningen en keur' bij programma voldoende) dan begroot. Het totaal aan netto personeelslasten wijzigt door deze verschuiving niet. Per saldo heeft deze verschuiving dan ook geen invloed op het resultaat van Wetterskip Fryslân.	0,3 (N)
Convenant erfafspoeling (incidenteel) In juli 2016 is het convenant erfafspoeling afgesloten. Bij het opstellen van de begroting waren de afspraken die in het convenant zijn opgenomen nog niet bekend. Zo is er onder meer een bijdrage aan LTO opgenomen. Ook is voor de implementatie van het convenant externe deskundigheid ingezet. Daarnaast is in het kader van het convenant erfafspoeling software ontwikkeld.	0,2 (N)
Totaal	0,7 (V)

1.2.4 Organisatie

Als organisatie staan we niet stil. We blijven volop in ontwikkeling en beweging. Belangrijke doelstellingen zijn het steeds verder verbeteren van de efficiency en resultaatgerichtheid van onze organisatie, onze bestuurssensitiviteit, klantgerichtheid en omgevingsbewustzijn.

In het bestuursakkoord Water verbindt! is de bestuurlijke ambitie van Wetterskip Fryslân vastgelegd. Hierin zijn onder andere de volgende bestuurlijke prioriteiten voor de huidige bestuursperiode opgenomen:

- We richten ons op het uitvoeren van onze kerntaken en nemen constructief deel aan maatschappelijke processen die invloed hebben op die kerntaken. Daarbij werken we sober, doelmatig en kostenbewust.
- We zijn een open en transparant waterschap dat waterbeheer in interactie met de samenleving vormgeeft. We hebben een belangrijke maatschappelijke taak en we zetten in op een integrale aanpak en op samenwerking met stakeholders, zoals bedrijven, andere overheden en kennisinstituten.
- We stimuleren innovatie en duurzaamheid, voor zover ze resultaten opleveren voor het uitvoeren van onze kerntaken.
- Deskundigheid van medewerkers is van groot belang. Zij staan voor hun taak en zijn op de hoogte van nieuwe ontwikkelingen.
- We investeren in educatie om een jonge generatie kenniswerkers te interesseren in het waterwerk.

Sober, doelmatig en kostenbewust

Wetterskip Fryslân werkt voortdurend aan het steeds verder optimaliseren van de efficiency en effectiviteit van de organisatie. De afgelopen jaren is systematisch gewerkt aan de invoering van proces- en projectgericht werken en zijn we het traject 'Wetterskip Fryslân in Balans Vooruit' ingegaan.

Proces- en projectgericht werken

In 2016 is het programma proces- en projectgericht werken afgerond. Het programmabureau dat hiervoor was ingericht is ontbonden. Diverse hoofdprocessen

(werken-processen, inkoop-processen, onderhoudsprocessen, vergunningverlening en handhaving) zijn geoptimaliseerd en ingevoerd. Dit heeft diverse grote en kleine verbeteringen opgeleverd. De afronding van de projecten markeert het startpunt voor de verdere doorontwikkeling van processen door voortdurende verbetering. Enkele complexe proces- en ICT-implementaties lopen door na 2016, waaronder beheer watersystemen en primaire keringen en documentbeheer.

De maatregelen en de daar aan gekoppelde baten van de procesoptimalisaties vormen belangrijke ingrediënten van de eerste fase van het Nieuw Financieel Perspectief. De proces- en ICT-implementaties zullen de komende jaren bijdragen aan het realiseren van de al ingerekende besparingen.

Wetterskip Fryslân in balans vooruit (WiB)

Sinds 2015 werkt onze organisatie aan het programma Wetterskip in balans vooruit om te voldoen aan de aanvullende financiële taakstelling die in de vorige bestuursperiode is doorgevoerd. Hierbij is over de volle breedte gekeken naar besparingsmogelijkheden, waarbij de kwalitatieve doelstellingen van het waterschap overeind blijven. Het project heeft geleid tot een concrete opgave van bezuinigingsmaatregelen. Deze bezuinigingen hebben ook betrekking op te realiseren besparingen op de organisatie, in het bijzonder op die van de personele lasten. In 2016 is gewerkt aan twee programma's: WiB Watersystemen en WiB Waterzuivering. Deze programma's hebben een doorlooptijd van meerdere jaren en liggen voor wat betreft het realiseren van de doelen op koers.

In 2016 is voor WiB Watersystemen gewerkt aan vier programmalijnen: minder assets, andere manier van werken, andere toepassing beleidsinstrumentarium en goedkopere telemetrie. We liggen met betrekking van de realisatie op schema. WiB waterzuiveringen bestaat uit drie onderdelen: de inzet van geavanceerde regelingen, de inzet van het proceskamerconcept en de realisatie van de energiefabriek in combinatie met slibontwatering. In 2016 is op de rioolwaterzuivering Heerenveen gestart met een pilot om de effectiviteit van geavanceerde regelingen verder te onderzoeken.

De blauwdruk voor het proceskamerconcept is klaar en de uitrol kan in 2017 gaan plaats vinden. De proceskamer wordt gehuisvest in de nieuwe werkplaats bij het hoofdkantoor. In 2017 zal het bestuur een besluit nemen over de realisatie van de energiefabriek en de ontwateringsinstallatie.

Nieuw financieel perspectief fase 1

In 2016 is een programma 'nieuw financieel perspectief' voorbereid. Belangrijk onderdeel daarin is de realisatie van een eerste fase van € 5 miljoen aan bezuinigingen in de periode 2016-2021. Diverse maatregelen zijn hiervoor in gang gezet. Voor fase 2 zijn diverse maatregelen geïnventariseerd waarmee de bestuurlijke discussie over een aanvullend bezuinigingsprogramma kan worden gevoed. Daarbij zijn ook de maatregelen zoals aangereikt vanuit het algemeen bestuur middels de zogenaamde tien punten lijstjes meegenomen. De discussie over het nieuw financieel perspectief zal bij het MP 2018-2022 worden gevoerd.

Deskundig en flexibel

Flexpool

Onze Flexpool is het interne adviesbureau dat eenmalige generalistische opdrachten uitvoert binnen Wetterskip Fryslân, met name op het gebied van project- en programmamanagement. De Flexpool is formeel operationeel per juni 2016. De doelstellingen van de Flexpool -bijdragen aan een ondernemende en resultaatgerichte cultuur, het binden van talenten en het leveren van een bijdrage aan bezuinigingen- zijn zowel in kwalitatieve als financiële zin behaald.

In 2016 zijn vanuit de Flexpool twintig grote en kleine opdrachten uitgevoerd, in opdracht van acht verschillende clusters. Externe inhuur is bij enkele opdrachten tussentijds gestopt of verminderd. In andere gevallen is meteen gestart met inzet vanuit de Flexpool en dus niet extern ingehuurd. Opdrachten kunnen meerjarig zijn, resultaten en inzet worden per jaar bepaald. Opdrachtnemerschap en opdrachtgeverschap krijgen vorm met intake gesprekken en heldere opdrachtbeschrijvingen, waarin

verwachtingen over en weer zijn vastgelegd. De inzet wordt geëvalueerd en opgedane kennis ingezet voor de toekomst.

Participatiewet

Waterschappen zijn verplicht om extra banen te creëren voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Voor Wetterskip Fryslân betekent dit dat in 2023 in totaal 23 mensen met een arbeidsbeperking moeten zijn ingestroomd. In 2016 is onderzoek gedaan naar de invulling van de Participatiewet door middel van een analyse en een plan van aanpak. In 2017 zullen er zes banen bij Wetterskip Fryslân vanuit de Participatiewet worden ingevuld.

In de realisatie van de doelstelling van de Participatiewet werken we samen met een kennisnetwerk bestaande uit onder andere Provincie Fryslân en Friese gemeenten.

Kennisorganisatie

Wetterskip Fryslân profileert zich als kennisorganisatie. Onze specifieke deskundigheid is van grote waarde voor de betrouwbaarheid van ons werk. Onze deskundigheid willen we meer etaleren, omdat het bijdraagt aan onze maatschappelijke positionering. We willen onze deskundigheid zeker stellen voor de toekomst, om de kwaliteit van ons werk blijvend te kunnen borgen. Een goede balans tussen hoogwaardige eigen kennis en kennis die gebruikt wordt van derden is daarbij belangrijk.

Door pensionering en uitstroom ontstaan er de komende jaren veel vacatures bij Wetterskip Fryslân. We bevorderen de instroom van jonge kenniswerkers door te investeren in educatie op alle onderwijsniveaus.

In 2016 is vanuit de Sectorale Arbeidsvoorwaarden Waterschapspersoneel het persoonsgebonden basisbudget ingevoerd. Iedere medewerker heeft een bedrag van € 5.000 per vijf jaar tot zijn beschikking voor opleiding, ontwikkeling, loopbaan en vitaliteit. Hiervoor is in 2016 een digitale workflow ingericht in het personeelsinformatiesysteem. Bij de invoering is gekozen om het gesprek tussen medewerker en manager centraal te stellen en werkenderwijs aan de slag te gaan.

Educatiebeleid

Het educatiebeleid van Wetterskip Fryslân heeft tot doel om jeugd te enthousiasmeren voor waterschapswerk en te inspireren voor hun latere studie- en beroepskeuze. Zo ontstaat mogelijk in de toekomst een toename van het aanbod van bekwaam personeel. In 2016 zijn diverse activiteiten georganiseerd voor het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en het beroeps- en universitair onderwijs. Wetterskip Fryslân participeert actief in de activiteiten van het Centrum voor Innovatief Vakmanschap (Imbo) en het Centre of Expertise Watertechnology (hbo) en verstrekt studiebeurzen aan studenten. De samenwerking met Natuur- en Milieu educatiecentra is geïntensiveerd om het netwerk met de basisscholen te continueren en te versterken. Het Ir. D.F. Woudagemaal, met het educatieve bezoekerscentrum, heeft een belangrijke functie in de kennismaking van de jeugd met het waterschapswerk.

Interne mobiliteit en strategische personeelsplanning

Technologische en maatschappelijke ontwikkelingen veranderen de vraag naar arbeid. Dit vraagt een meer flexibele en wendbare organisatie. Om in de toekomst over voldoende medewerkers met de juiste kwaliteiten te kunnen blijven beschikken, is de ontwikkeling van medewerkers en de in- en externe doorstroom van groot belang. Dit doen we vanuit een praktische werkwijze door instrumenten beschikbaar te stellen en het goede gesprek tussen leidinggevende en medewerker te faciliteren. In 2016 zijn de voorbereidingen getroffen om in 2017 met het gehele management te starten met het maken van een strategische personeelsplanning. Deze planning is de basis voor het ontwerpen van instrumenten die het ontwikkelen van medewerkers ondersteunen en de interne en externe doorstroom faciliteren.

Arbobeleid

In 2016 is gestart met het opstellen van een arbo management systeem (AMS). Er zijn drie prioriteiten gekozen:

- 1) risico inventarisatie en evaluatie (RI&E),
- 2) werkvergunningen en meldingen en
- 3) onderzoeken van ongevallen en gevaarlijke situaties.

De procedures die de basis vormen voor dit AMS zijn opgesteld. De inventarisatie van de RI&E's, zowel van gebouwen als van functies is afgerond. Op basis hiervan maken we in 2017 een overall RI&E voor heel Wetterskip Fryslân voor een beter totaaloverzicht van de risico's. Het werkvergunningensysteem is geïmplementeerd en is beleid voor meldingen opgesteld. Ook is de arbo-commissie geëvalueerd. Om de arbo-organisatie efficiënter te laten functioneren is er meer samenhang in de arbo-organisatie tussen de arbo-coördinator, arbo-team, preventiemedewerkers, de commissie veiligheid, gezondheid, welzijn en milieu (VGWM) en OR gerealiseerd.

Interactie met de samenleving

Zichtbaar maken wat je doet en waarom je iets doet is van belang om draagvlak te behouden voor het betalen van belastingen en voor ingrepen in de openbare ruimte. In 2016 hebben we geïnvesteerd in de ontwikkeling van een communicatiestrategie om deze zichtbaarheid systematisch te bevorderen en het waterbewustzijn bij inwoners te vergroten. Hiermee profileren we Wetterskip Fryslân als een deskundige dienstverlener en partner die in verbinding met samenleving, partners en stakeholders zorgt voor waterveiligheid en slim omgaat met beschikbare middelen en bronnen.

Deze gewenste profilering is verwerkt in de huisstijl, die we in 2016 hebben herijkt. Onze visuele uitstraling ondersteunt dit gewenste profiel nu in woord en beeld. In onze communicatie-boodschappen vertellen we nu nadrukkelijker waarom we doen wat we doen, dan wat we precies doen. Zo focussen we in projectborden bijvoorbeeld op het effect voor de gebruiker (droge voeten) in plaats van enkel op het te realiseren project (bouw van een gemaal).

We richten ons meer op de maatschappelijke effecten van ons werk, en het belang dat de samenleving erbij heeft, dan op de feitelijke uitvoering ervan. Dat blijkt ook uit de media exposure die we dit jaar hebben gegenereerd, waarin duurzaamheid en innovatie leidende thema's waren (Elastocoast, asfalt in cellulose, klimaatontwikkelingen, klimaatneutraal gebouw).

Verbinding

Wetterskip Fryslân heeft groot belang bij draagvlak in de samenleving voor de ingrepen die zij pleegt in de openbare ruimte, waar belanghebbenden de (economische) effecten van ondervinden. Om die reden is het van belang om de omgeving te betrekken bij de noodzakelijke ingrepen. De samenleving wil meepraten over zaken die hun belangen raken. Het toepassen van participatie in beleids- en planvormingsprocessen biedt kansen om dit draagvlak te verdienen. In 2016 heeft Wetterskip Fryslân haar ervaringen met participatie uitgebreid. In de pilot De Harken in Appelscha heeft dit tot mooie uitkomsten geleid. Daar is een maatregelenplan met draagvlak van de omgeving afgesproken. Het proces is afgesloten met een symposium om dit succes te vieren. In het proces zijn de onderlinge relaties verbeterd. Ook bij de voorbereidingen van de dijkverbeteringsprojecten van het Hoogwaterbeschermingsprogramma is intensieve betrokkenheid van de stakeholders georganiseerd. Dit heeft geleid tot grote betrokkenheid bij de projecten, en gezamenlijk draagvlak voor de te nemen maatregelen. Ook hier is sprake van goede onderlinge relaties en goodwill. Er is ook ervaring opgedaan die niet leidde tot gedragen afspraken, omdat de wederzijdse belangen niet verenigbaar waren. Van al deze ervaringen leert Wetterskip Fryslân. Deze leerpunten worden gebruikt in volgende trajecten.

Daarnaast is een professionaliseringstraject voorbereid voor beleidsmakers, planvormers, projectleiders, rayonbeheerders en communicatieadviseurs om participatieve vaardigheden te vergroten. Dit traject gaat het eerste kwartaal van 2017 van start.

Klantgerichte dienstverlening

Ook in 2016 hebben we onze toegankelijkheid en onze dienstverlening verbeterd. Het digitaliseren van de dienstverlening is daar een belangrijk onderdeel van. Voorbeelden daarvan zijn het verlenen van vergunningen via de website en het ontsluiten van meer kaartmateriaal online.

Het proces documentbeheer levert een grote bijdrage aan het verbeteren van de dienstverlening aan interne en externe klanten door middel van bijvoorbeeld werkstroomsturing en digitale ondertekening.

In het afgelopen jaar is SharePoint in gebruik genomen. Dit wordt het platform voor het optimaal structureren van de informatiestromen binnen alle heringerichte processen. Ondertussen stelt het nu al een groot deel van de medewerkers in staat beter met elkaar samen te werken.

Samenwerking

Wetterskip Fryslân werkt op verschillende fronten aan het tot stand brengen van samenwerking. Het doel van samenwerking is om het werk efficiënt uit te voeren, elkaars expertise in te zetten en gezamenlijke doelen te realiseren. Daarnaast worden de deskundigheid en medeverantwoordelijkheid bevorderd.

We zoeken samen met de provincie, Rijkswaterstaat, gemeenten, bedrijfsleven, burgers en andere partijen samenwerking op het terrein van innovatie, kennismanagement, waterketen, waterplannen, inkoop, belastingheffing en invordering, laboratorium en in het kader van het nieuwe Hoogwaterbeschermingsprogramma. Met de provincie en de vier grote Friese gemeenten werken we nauw samen op het gebied van uitwisseling van personeel. Particulieren of organisaties leveren via een zogenaamde Groenblauwe dienst een vrijwillige bijdrage aan de realisatie van waterschapsdoelen. Via de vijf streekagenda's geven we met provincie, gemeenten en maatschappelijke organisaties en inwoners gezamenlijk invulling aan gebiedsdoelen en ambities.

In 2016 is een samenwerkingsovereenkomst tot stand gekomen tussen ons laboratorium en de Stichting Waterproef in Edam. Kern in deze samenwerking zijn innovatie, kwaliteitsmanagement en ICT.

De oriëntatie naar de mogelijkheden van samenwerking tussen Hefpunt en de gemeente Groningen die in 2015 is gestart, heeft in 2016 geleid tot een besluit tot het oprichten van het Noordelijk Belasting Kantoor. Op deze wijze gaan de drie noordelijke waterschappen en de gemeente Groningen samenwerken op het gebied van belastingheffing en invordering.

Internationale samenwerking

De samenwerking met het Mozambikaanse waterschap ARA Sul heeft in 2016 een voorstel voor verbeterd grondwaterbeheer in de kustzone bij Inhambane opgeleverd en een waterbeschikbaarheidsmodel voor de het Incomati stroomgebied. Daarnaast hebben we bijdragen aan het strategisch plan van Ara Sul voor 2017–2021 geleverd. Voor de leidraad dijkbeheer zijn twee trainingen gegeven, waarvan één in Nederland. Deze training vond plaats in oktober. Er namen vijftien medewerkers aan deel van diverse instanties in Mozambique. De leidraad wordt in 2017 verder ontwikkeld. In 2016 is samengewerkt met het directoraat voor rivierbeheer. Als follow-up van onze activiteiten in 2015 ging het directoraat in 2016 een traject in voor het verder ontwikkelen van wetgeving voor dijkbeheer en voor het verder ontwikkelen en vullen van een databeheersysteem voor dijkbeheer. Hierbij worden de adviezen en producten uit onze samenwerking gebruikt. We blijven dit proces de komende jaren ondersteunen.

Begin 2016 is de verlenging van de subsidiebeschikking voor het sanitatieproject voor de jaren 2016 en 2017 door het directoraat-generaal internationale samenwerking (DGIS) formeel bevestigd. Ook is het 'memorandum of understanding' met het Mozambikaanse ministerie verlengd tot eind 2017. De Friese partners hebben de verlenging van het mandaat van de stuurgroep tot eind 2017 formeel bekrachtigd. De in het jaarplan 2016 opgenomen activiteiten zijn grotendeels volgens planning verlopen. Er is in 2016 onder meer geïnvesteerd in het vergroten van de capaciteit van een kleine waterzuivering in de stad Chimoio en in een gecontroleerde stort van fecaliën in het stadje Gondola, waar uitbreiding met compostering wordt verwacht. Op het gebied van huishoudsanitatie in de wijken hebben we de trainingen van voorlichters en kleine ondernemers in de sanitatieketen voortgezet. In december heeft DGIS het Jaarplan 2017 goedgekeurd. Dit loopt tot 1 juli, waarna de eindrapportage en de eindevaluatie zullen plaatsvinden.

Innovatie

In 2016 is de nieuwe kadernota innovatie 2016-2020 'innovatie in de versnelling' door het algemeen bestuur vastgesteld. Innovatie biedt kansen om primaire processen te verbeteren, nieuwe concepten te ontwikkelen en te impementeren. Daarmee functioneren we als waterschap efficiënter en duurzamer.

Kadernota innovatie 2016-2020

Het algemeen bestuur stelde in 2016 de nieuwe kadernota innovatie 2016-2020 vast. De kadernota heeft als subtitel 'innovatie in de versnelling' en is richtinggevend voor ons innovatiebeleid voor de komende jaren. We zetten drie stippen op de horizon:

1. Klimaatneutraal (fossielvrij)
2. Grondstoffenneutraal (maximaal terugwinnen en verwaarden van reststromen als bijdrage aan de circulaire en biobased economie)
3. Operational excellence (optimale prijs-kwaliteitverhouding van dienstverlening).

De onderscheiden innovatiethema's waren in 2016 net als in voorgaande jaren:

1. Duurzaamheid en kringlopen
2. Optimaliseren zuiveren van afvalwater
3. Innovaties in het watersysteem
4. Maatschappelijke en sociale innovatie

Door een meer programmatische aanpak per innovatiethema willen we innovatie verder versnellen. In het innovatieplan 2017 is dit per thema verder uitgewerkt.

Innovatieplan 2017

In het verlengde van de kadernota wordt jaarlijks een innovatieplan opgesteld/geactualiseerd. In het innovatieplan zijn concrete doelen en opgaven benoemd waar wij als waterschap voor staan. Hieraan gekoppeld zijn beoordelingscriteria opgesteld waaraan innovatievoorstellen worden getoetst. Zo borgen we dat we door innovatie nieuwe mogelijkheden creëren die ook daadwerkelijk een bijdrage kunnen gaan leveren aan het realiseren van deze doelen en opgaven. In 2016 heeft het algemeen bestuur het innovatieplan 2017 vastgesteld.

Nieuwe innovatieprojecten

In 2016 zijn er 21 nieuwe projectvoorstellen goedgekeurd (bestuurlijks of ambtelijk) waarvoor een totaal bedrag is gereserveerd van € 479.287. Het beschikbare innovatiebudget van € 500.000 is hiermee nagenoeg geheel ingezet.

Duurzaamheid

Wetterskip Fryslân heeft de ambitie om het watersysteem duurzaam en klimaatbestendig in te richten. We willen de kringlopen sluiten door grondstoffen terug te winnen, gebruik te maken van duurzame energie en een maatschappelijk betrokken organisatie te zijn.

De duurzaamheidsstrategie van ons waterschap is in 2013 vastgesteld en in 2014 de uitvoeringsstrategie. In 2015 zijn we gestart met het programma duurzaamheid. Hiermee geven we invulling aan de voornemens vanuit de uitvoeringsstrategie: implementatie duurzaam grond-, weg- en waterbouw, ontwikkelen van drie beleidsvelden (energie, inkoop en maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) en het implementeren van duurzaamheid in de planning & control-cyclus).

De implementatie van de aanpak duurzaam grond-, weg- en waterbouw (DGWW) verloopt gestaag. In het najaar van 2016 is de cursus DGWW en het resultaat van de implementatie op ambtelijk niveau besproken. Naar aanleiding van de resultaten in 2016 wijzigen we de aanpak voor 2017 enigszins. Eind 2016 is gestart met de tweede fase van de opleiding van dertig medewerkers van Wetterskip Fryslân. De cursus wordt nu verzorgd door het Centrum voor Innovatief Vakmanschap (CIV) van de Friese Poort. Het energiebeleid is in 2016 nagenoeg afgerond en wordt in maart 2017 aangeboden voor bestuurlijke vaststelling.

Eind 2016 is gestart met het opstellen van het beleid voor duurzaam inkopen. Dit zal in 2017 een voortvarend vervolg krijgen.

Verder waren er buiten het programma duurzaamheid om tal van activiteiten die bijdragen aan verduurzaming van de werkzaamheden van het waterschap.

Zo stond de medewerkersdag (de inspiratiedag) geheel in het teken van duurzaamheid en duurzame inzetbaarheid. Het thema vitaliteit is een onderdeel van de activiteiten die duurzame inzetbaarheid van de medewerkers bevordert. Het richt zich op praktische projecten die medewerkers bewustmaken van hun eigen duurzame inzetbaarheid. Dit werkt twee kanten op: medewerkers zijn gemotiveerd, blijven langer fit en gaan met plezier naar hun werk. De werkgever krijgt er productiviteit en motivatie voor terug.

Wetterskip Fryslân is lid geworden van het netwerk vereniging circulair Friesland. Ook heeft het bestuur ingestemd met deelname aan de provinciebrede energiestrategie pilotregio Fryslân, waarvoor in september 2017 een strategiedocument moet worden opgeleverd.

Verder is in 2016 de basis gelegd voor de zogenaamde klimaatparaplu, waarin de activiteiten van het waterschap op het gebied van klimaatadaptatie en –mitigatie staan. In 2017 wordt de doelenboom onder de klimaatparaplu verder ontwikkeld en herkenbaar gemaakt binnen de kerntaken van het waterschap. Tenslotte wordt de duurzame beweging van onderaf gefaciliteerd met het zogenaamde ‘groene ogen’-overleg. Dit daagt medewerkers persoonlijk uit om in hun werkzaamheden scherper te zijn op duurzame kansen, en deze ook te verzilveren.

Huisvesting

Met de ingebruikneming van het vernieuwde hoofdkantoor is een toekomstbestendige werkomgeving gecreëerd en zijn de huisvestingskosten omlaag gebracht. De evaluatie van het nieuwe huisvestingsconcept toont aan dat het bijdraagt aan samenwerking en verbinding en het proces- en projectgericht werken ondersteunt. Daarnaast levert het kantoor ook een bijdrage aan het realiseren van duurzaamheidsdoelen doordat het energieneutraal is gemaakt.

Er is gestart met de bouw van de nieuwe werkplaats bij het hoofdkantoor. Deze wordt na de zomer van 2017 opgeleverd.

Bij de ingebruikneming van het vernieuwde hoofdkantoor is eveneens de ICT-apparatuur waar de kantoorautomatisering op draait vervangen. Met deze nieuwe apparatuur is het mogelijk gemaakt om de beschikbare software op elke werkplek te draaien. De medewerkers kunnen nu plaats- en tijdonafhankelijk (flex)werken in het nieuwe kantoor, maar ook daar buiten. De nieuwe apparatuur is verdeeld over de twee locaties van Datacentrum Fryslân en actief aan elkaar gekoppeld. De bedrijfscontinuïteit is hierdoor versterkt omdat de ene locatie het werk van de andere locatie grotendeels kan overnemen, wanneer die door een calamiteit uitvalt.

Informatieveiligheid

Door de toenemende digitalisering en een veranderde omgeving die zich meer toelegt op het illegaal verkrijgen van informatie is het nemen van voldoende maatregelen noodzakelijk. De te nemen maatregelen zijn na een risico-inventarisatie opgenomen in een maatregelplan. In 2016 zijn voorbereidingen getroffen zodat we in 2017 flinke stappen kunnen zetten in het voldoen aan de baseline informatiebeveiliging waterschappen. Hierbij gaat om het realiseren van maatregelen uit maatregelenplan en de voorbereidende werkzaamheden voor het uitvoeren van een bewustwordingstraject, die in januari 2017 start. Verder hebben we deel genomen aan diverse landelijke overleggen om kennis met elkaar te delen.

Om aandacht te blijven geven aan bewustwording is een traject gestart waarin medewerkers op verschillende manieren worden gestimuleerd om zich het onderwerp informatiebeveiliging eigen te maken. De focus op kwaliteit heeft er toe geleid dat we samen met andere waterschappen het auditen van de baseline vorm gaan geven. Ook zijn er stappen gezet in het realiseren van een calamiteitenplan voor informatiebeveiliging.

Netto lasten programma organisatie

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	REALISATIE 2016	VERSCHIL
Netto lasten programma organisatie	21,6	21,7	0,1

De netto lasten ten opzichte van de gewijzigde begroting zijn € 0,1 miljoen (0,5%) hoger. Hieronder worden de grootste verschillen toegelicht ten opzichte van gewijzigde begroting.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

Grootste afwijkingen

(N) is nadelig ten opzichte van de gewijzigde begroting. (V) is voordelig ten opzichte van de gewijzigde begroting

Verschil

Verkoop (incidenteel)

De verkoopopbrengst van een perceel grond bij Heerenveen was niet begroot. In de tweede voortgangsrapportage was de verkoop aangekondigd in de risico-paragraaf.

0,6 (V)

Rente (incidenteel) 0,3 (V)

De rekening courant rente en de rente op de kasgeldleningen bevonden zich op een laag niveau. Voor kasgeldleningen is zelfs sprake van een negatief percentage. Als gevolg hiervan is de rente op kortlopende leningen € 0,3 miljoen lager uitgevallen. Deze ontwikkeling is in de tweede voortgangsrapportage al gemeld.

Verschuiving inzet (incidenteel) 0,2 (V)

Zie toelichting (netto lasten programma waterveiligheid, verschuiving inzet) in paragraaf 1.2.1.

Suppletieaangifte BTW 2014/2015 (incidenteel) 0,1 (V)

Een teruggaveverzoek is ingediend bij de belastingdienst met betrekking tot teruggave van teveel betaalde btw op gemengde kosten (pro rata-regeling) en de verwerking afvalwater/vet/slurry voor derden. De inspecteur heeft het verzoek in behandeling genomen en onlangs gehonoreerd.

Pensioenpremies (incidenteel) 0,1 (V)

Zie toelichting bij programma waterveiligheid (paragraaf 1.2.1).

Dotatie bestuurlijke pensioenvoorziening (incidenteel) 0,7 (N)

Van onze pensioenuitvoerder is de berekening van de actuariële waarde van de pensioenaanspraken van actieve bestuurders, bestuurders met recht op een uitkering, 'slapers' en gepensioneerden ontvangen. Deze berekening is gebaseerd op de meest recente, wettelijk bepaalde factoren. Door de gestegen levensverwachting en een lagere rekenrente valt de voorziening die nodig is om de toekomstige pensioenen te kunnen betalen hoger uit. Deze ontwikkeling is in de tweede voortgangsrapportage al gemeld en heeft in de laatste maanden van 2016 doorgezet.

Dotatie voorziening PBB (incidenteel) 0,4 (N)

In de cao voor de waterschappen is een persoonsgebonden basisbudget (PBB) opgenomen. Het PBB bedraagt € 5.000 per medewerker, dat medewerkers in een periode van vijf jaar in kunnen zetten voor loopbaanontwikkeling. Administratief is ervan uitgegaan dat per medewerker jaarlijks gemiddeld € 1.000 beschikbaar is. Voor zover het PBB in 2016 niet is ingezet dient WF deze middelen in 2017 en verder beschikbaar te hebben/ stellen. Om aan deze toekomstige verplichting te kunnen voldoen is gedoteerd aan een voorziening PBB.

Afschrijvingslasten (incidenteel)	0,2 (N)
De projecten voor werkplekautomatisering en backupsystemen vorderen gestaag. De betreffende hard- en software zijn in 2016 in gebruik genomen. In de begroting is er vanuit gegaan dat deze in 2017 pas in gebruik genomen zouden worden. Hierdoor zijn de afschrijvingslasten op hard- en software hoger dan begroot.	
Exploitatiekosten Hefpunt (incidenteel)	0,1 (N)
In het kader van de voorbereiding voor het Noordelijk belastingkantoor zijn er meer kosten gemaakt. Daarnaast is een verandering in het aanvragen van kwijtschelding doorgevoerd. Ook deze verandering heeft geleid tot extra kosten (extra inzet uitvoering kwijtschelding, drukwerk en porto). Hierdoor is er bij Hefpunt sprake van een exploitatietekort waarvan 47,7% wordt doorbelast aan Wetterskip Fryslân.	
Dotatie aan voorziening eenmalige uitkering (incidenteel)	0,1 (N)
Naar aanleiding van een brief (d.d. 22 december 2016) van de Unie van Waterschappen is de verwachting dat alle medewerkers een éénmalige uitkering over 2016 ontvangen in het eerste kwartaal van 2017. Deze uitkering is 0,5% van het jaarinkomen van 2016.	
Overig	0,1 (V)
Diverse overige kleine afwijkingen zorgen binnen dit programma voor een afwijking van € 0,1 miljoen (V).	
Totaal	0,1 (N)

1.2.5 Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) is een integrale visie op een duurzame bedrijfsvoering. Bij ieder besluit wegen we de verschillende maatschappelijke en economische effecten hiervan af en houden we rekening met de belanghebbenden. Voor Wetterskip Fryslân is de klimaatverandering een belangrijk onderwerp. In ons dagelijks werk spelen we daar op in met klimaatmitigatie en klimaatadaptie.

Mitigatie is vooral 'planet' gerelateerd en gaat met name in op het verkleinen van de CO₂-voetafdruk. Wetterskip Fryslân heeft zichzelf tot doel gesteld om in 2030 een klimaatneutrale organisatie te zijn. Adaptatie is eveneens vooral 'planet' gerelateerd en gaat in op het adequaat anticiperen op de verwachte klimatologische veranderingen, zoals zeespiegelstijging en weersextremen als hoosbuien. Overigens is het werken aan 'planet' geheel verweven met de andere aspecten van MVO, vanuit het proces, de organisatie, het bestuur en de financiën.

Om de mate waarin Wetterskip Fryslân maatschappelijk verantwoord onderneemt te kunnen beoordelen, onderscheiden we vijf parameters:

1. Proces
2. Behoorlijk bestuur
3. People
4. Planet
5. Profit

Hierna is per parameter beschreven in welke mate Wetterskip Fryslân hier in 2016 invulling aan heeft gegeven. Dit is vervolgens ook weer terug te vinden in deze jaarrapportage. Het onderstaande is vooral bedoeld om overzicht te bieden.

1. Proces

Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen ofwel duurzaam ondernemen is erop gericht de bedrijfsprestaties niet ten koste te laten gaan van mens en natuur. Wetterskip Fryslân vaart hierin een duidelijke koers. In ons werk houden we rekening met het welzijn van medewerkers en van de maatschappij. We gaan zorgvuldig en slim om met het gebruik van grondstoffen en energie. Waar mogelijk verduurzamen we ons werk. Bijvoorbeeld door het besparen van energie, duurzame grond-, weg- en waterbouw en duurzaam inkopen.

Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen vraagt ook behoorlijk bestuur. Dat wil zeggen dat we transparant zijn in bestuurlijke besluitvorming en conform handelen. We betrekken belanghebbenden bij onze opgaven en bieden goede dienstverlening aan onze inwoners.

2. Behoorlijk bestuur

In de jaarrapportage legt het bestuur verantwoording af over de doelen die in 2016 zijn gerealiseerd en de kosten die daarmee gemoeid zijn. Daarbij verbeteren we onze jaarrapportages om transparantie te bevorderen. Bestuur, organisatie en andere belangstellenden kunnen op basis van de jaarrapportage een goed inzicht krijgen in de prestaties van Wetterskip Fryslân en de besteding van belastinggeld.

In het jaarverslag heeft maatschappelijk verantwoord ondernemen een nadrukkelijke plek gekregen. Behoorlijk bestuur betekent ook beschikbare informatie goed ontsluiten. Sinds de betrekking van het vernieuwde hoofdkantoor in mei 2016 is het mogelijk om de bestuursvergaderingen realtime te volgen via internet. Extern onderzoek toont verder aan dat onze website goed scoort op het afhandelen van taken en diensten.

Ook het begrip integriteit heeft in 2016 nadrukkelijk op de agenda gestaan. De twee nieuwe algemeen bestuursleden hebben de eed afgelegd. Dertig ambtenaren hebben de ambtseed afgelegd. In de integriteitsparagraaf (2.13) gaan we uitgebreider op dit onderwerp in.

Verder betrekken we inwoners nadrukkelijk bij onze opgaven en nodigen hen steeds vaker uit mee te denken over haalbare en betaalbare oplossingen. Over verschillende onderwerpen gingen we het gesprek met de samenleving aan. Bijvoorbeeld over toekomstbestendig waterbeheer, uitvoering van watergebiedsplannen, het bevorderen van een schoon boeren erf en bij diverse uitvoeringsprojecten. Ook ontwikkelden we een opleidingsprogramma om onze kennis en vaardigheden rond participatief werken te bevorderen. Dit gaat in 2017 van start.

3. People

Wetterskip Fryslân zet zich in voor goede werkomstandigheden voor de medewerkers en houdt rekening met de effecten van zijn werk op het welzijn van de samenleving als geheel.

De overgang van een traditionele kantooromgeving naar een flexwerk-concept was voor personeel een belangrijke verandering in 2016. Door hen in de voorbereiding nadrukkelijk te betrekken, is deze verandering succesvol verlopen. Zo bedachten zij zelf de spelregels en omgangsvormen in onze nieuwe werkomgeving.

Duurzame inzetbaarheid van medewerkers is een belangrijk thema voor onze organisatie. Om dit doel te bevorderen hebben we in 2016 een vitaliteitsprogramma geïntroduceerd. Door vitaliteit onder de aandacht te brengen en hier ook faciliteiten voor aan te bieden, willen we medewerkers stimuleren zelf verantwoordelijkheid te nemen voor hun gezondheid en welzijn. Dit leidt tot een langer arbeidsproductief leven en minder ziekteverzuim.

Stimulerende maatregelen die we hebben genomen zijn onder meer een bedrijfs-fitnessregeling, een schaats- en fietsregeling en preventieve medisch onderzoeken. De clustermanagers en teamleiders hebben samen met medewerkers verbeteracties opgepakt die de duurzame inzetbaarheid bevorderen. Ook konden medewerkers meedoen aan diverse incompanytrainingen zoals: timemanagement en de week van de loopbaan.

In het kader van veiligheid van werknemers zijn diverse procedures opgesteld die de basis vormen voor het nieuw op te zetten Arbo management systeem. Daarnaast is een Guard mandownbeveiliging pilot uitgerold en is een bloedonderzoek naar de ziekte van Lyme uitgevoerd.

Wetterskip heeft een actieve Ondernemingsraad die adviezen heeft uitgebracht op onder meer de benoeming van de secretaris-directeur, de proces implementatieplannen van de processen Beheer watersystemen en primaire keringen en Onderhoud waterzuiveringen, het programmaplan WiB Waterzuiveren en het koppelen van medewerkers aan rollen. Daarnaast heeft de Ondernemingsraad nog diverse instemmingverzoeken in behandeling gehad waaronder: het arbomanagement-systeem, catering, spelregels huisvesting en het veilig werken onder extreme weersomstandigheden. Voor medewerkers is een vertrouwenspersoon aangesteld voor het eventueel bespreken van discriminatie en ongelijke behandeling.

Ook is in 2016 veel aandacht besteed aan de deskundigheid en flexibiliteit van ons personeel (zie paragraaf 1.2.4).

De kengetallen met betrekking het onderwerp people zijn opgenomen in paragraaf 2.4.8 van de beheerrapportage 2016.

4. Planet

Wetterskip Fryslân streeft naar het zo veel mogelijk beperken van haar CO₂ voetafdruk om de aarde te sparen en de gevolgen van klimaatontwikkeling zo veel mogelijk te beperken. Immers, als geen ander ondervindt ons waterschap de gevolgen daarvan in de uitvoering van haar kerntaken. Ons werk bestaat voor een belangrijk deel uit het aanpassen van het watersysteem aan toename van neerslag en stijging van de zeespiegel. Zo versterken we dijken, oevers en kaden, geven het water meer ruimte en leggen extra waterberging aan. Maar voorkomen is beter dan genezen. Wetterskip Fryslân houdt in toenemende mate rekening met de impact van het waterschapswerk op het milieu. Wij investeren in het verminderen van emissies naar lucht (nieuwe

biogasmotoren, effectievere beluchting in rioolwaterzuiveringen), bodem en water, maar ook het beperken van afval en het beperken van het gebruik van chemicaliën (met name flocculanten in het zuiveringsproces). Ook hinderreductie van geluid, geur, trillingen en lichtvervuiling dragen hier aan bij. In 2016 zijn we lid geworden van de vereniging Circulair Friesland.

Wij zijn actief bezig met het beperken van het gebruik van energie, water, grondstoffen en (bouw-) materialen. Deze worden gezien als deel van de mitigerende maatregelen, en worden gevat onder de Klimaatparaplu. Onze ambitie is om in 2030 klimaatneutraal te zijn.

Veel aandacht is besteed aan het uitvoeren van maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water, visvriendelijke gemalen, erfafspoeling, actieplan emissies, blauwalgbestrijding, en dergelijke. Hiermee leveren we een bijdrage aan een natuurlijk milieu. In onze werkprocessen besteden we aandacht aan verduurzaming.

5. Profit

Duurzaam ondernemen kan vele voordelen opleveren voor het waterschap, zowel op de korte als op de langere termijn. Zo bespaart het waterschap door slimmer te werken (implementatie van de aanpak Duurzaam Grond-, weg- en waterbouw), hergebruik van materialen, vergroting van de toegang tot subsidies (POP3, SDE) en kostenbesparingen.

Eerlijk zakendoen vinden we belangrijk. Zo wordt vergaand FairTrade producten en Fairwear ingekocht. Behalve in onze eigen omgeving draagt Wetterskip Fryslân ook bij aan het verbeteren van kansen van mensen in Mozambique. We adviseren het waterschap ARA-Sul en ondersteunen een schoon water en sanitatieproject.

Via een innovatiebudget zijn in 2016 een groot aantal innovatieve projecten en samenwerkingsverbanden (zie paragraaf 1.2.4) opgestart. Innovatie biedt inzicht in kansen en risico's, vergroot de innovatiekracht en het aanpassingsvermogen, stimuleert het aangaan van betekenisvolle partnerships.

1.3 RESULTAAT 2016 PER TAAK

Taak watersysteembeheer

Het jaar 2016 wordt afgesloten met een resultaat na bestemming van € 6,6 miljoen. Dit is € 1,9 miljoen hoger dan de gewijzigde begroting.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	REALISATIE 2016	VERSCHIL
Netto lasten	-83,6	-82,6	1,0
Netto belastingopbrengsten	82,5	83,7	1,2
Exploitatieresultaat	-1,1	1,1	2,2
Onttrekking bestemmingsreserves	5,8	5,5	-0,3
Te bestemmen resultaat	4,7	6,6	1,9

Het exploitatieresultaat bedraagt € 1,1 miljoen. Na onttrekking van bestemmingsreserves is het te bestemmen resultaat € 6,6 miljoen.

Taak zuiveringsbeheer

Het jaar 2016 wordt afgesloten met een resultaat na bestemming van € 2,4 miljoen. Dit is € 0,9 miljoen hoger dan de gewijzigde begroting.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	REALISATIE 2016	VERSCHIL
Netto lasten	-48,6	-47,8	0,8
Netto belastingopbrengsten	50,1	50,2	0,1
Exploitatieresultaat	1,5	2,4	0,9
Onttrekking bestemmingsreserves	0,0	0,0	0,0
Te bestemmen resultaat	1,5	2,4	0,9

Het exploitatieresultaat bedraagt € 2,4 miljoen.

1.4 NETTO LASTEN

In paragraaf 1.2 is het verschil tussen de werkelijke netto lasten ten opzichte van de gewijzigde begroting toegelicht. De netto lasten bedragen in 2016 € 130,4 miljoen. In onderstaande tabel zijn de netto lasten per programma weergegeven.

Netto lasten per programma

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

PROGRAMMA	BEGROTING 2016	BEGROTINGS- WIJZIGINGEN	BEGROTINGS- WIJZIGINGEN	BEGROTINGS- WIJZIGINGEN	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	RESULTAAT 2016	VERSCHIL
		AB 19 april	VR-I	VR-II	(a+b+c)		
	a)	b)	c)	c)	(d)	(e)	(e-d)
Waterveiligheid	22,6		-0,5	-0,2	21,9	21,7	-0,2
Voldoende water	43,1	1,7	0,4	0,8	46,1	45,1	-1,0
Schoon water	43,0		0,0	-0,4	42,6	41,9	-0,7
Organisatie	21,0		0,4	0,2	21,6	21,7	0,1
Totaal	129,8	1,7	0,2	0,4	132,2	130,4	-1,8

De werkelijke netto lasten bedragen over 2016 € 130,4 miljoen en is € 1,8 miljoen (1,4%) lager dan begroot.

De netto lasten zoals opgenomen in de oorspronkelijke begroting 2016 zijn door het algemeen bestuur gewijzigd. De door het algemeen bestuur goedgekeurde begrotingswijzigingen worden hieronder toegelicht.

1. Het algemeen bestuur besloot op 19 april 2016 het budget (netto lasten) voor stedelijk waterbeheer te verhogen met een bedrag van € 1.720.000. Deze extra lasten worden gedekt uit de egalisatie reserve voor watersysteembeheer.

2. Bij de behandeling van de eerste voortgangsrapportage in de vergadering van het algemeen bestuur op 12 juli 2016 zijn verschillende wijzigingen doorgevoerd. Hierdoor zijn de netto lasten in de gewijzigde begroting met € 0,2 miljoen naar boven bijgesteld.
3. Bij de behandeling van de tweede voortgangsrapportage in de vergadering van het algemeen bestuur van 15 november 2016 zijn verschillende wijzigingen doorgevoerd. Hierdoor zijn de netto lasten in de gewijzigde begroting met € 0,4 miljoen naar boven bijgesteld.

hoofdstuk 2 FINANCIËN

FINANCIËN

In dit hoofdstuk zijn de verplichte paragrafen conform het Waterschapsbesluit artikel 4.30 opgenomen. Ook worden de investeringen en personeelslasten toegelicht. Tot slot is een verantwoording opgenomen voor de risicoparagraaf en integriteitsparagraaf zoals verwoord in de begroting 2016.

2.1 ONTWIKKELINGEN IN HET VERSLAGJAAR

De ontwikkelingen in het verslagjaar zijn in hoofdstuk 1 beschreven. Daarnaast zijn de ontwikkelingen in de beheerrapportage 2016 aan de hand van de programma's en de bijbehorende beleidsmaatregelen in detail beschreven. Voor de belangrijkste ontwikkelingen in het verslagjaar 2016 verwijzen we naar hoofdstuk 1 en de beheerrapportage 2016.

2.2 INCIDENTELE BATEN EN LASTEN

In het verslagjaar 2016 hebben zich een aantal incidentele baten en lasten voorgedaan. Dit zijn baten en lasten die als eenmalig ten opzichte van voorgaande en komende begrotingsjaren moeten worden beschouwd.

Incidentele lasten

In het jaar 2016 is een bedrag van € 501.000 verantwoord aan incidentele lasten. De grootste incidentele lasten zijn in de tabel hiernaast opgenomen.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

NR.	OMSCHRIJVING	BEDRAG
a	Afrekening regulerende energie belasting 2014/2015	314
b	Correctie uren projecten	98
c	Afboeking voorbereidingskosten projecten	87
d	Diversen	2
Totaal		501

- a) In 2016 is van een flink aantal aansluitingen de afrekening van de regulerende energie belasting over de jaren 2014 en 2015 ontvangen. De te betalen bedragen over de voorgaande jaren zijn geboekt als een incidentele last. Per saldo is een incidentele last van € 314.000 verantwoord in 2016.
- b) Wetterskip Fryslân werkt samen met de waterschappen Hunze en Aa's en Noorderzijlvest aan onderzoek voor innovatieve oplossingen om de noodzakelijke verbeteringen aan de waddenzeedijken sneller en goedkoper te realiseren. Hiervoor zijn in 2016 uren gemaakt die worden gesubsidieerd met het wettelijk voorgeschreven subsidiabel tarief. Dit tarief is lager dan het interne tarief van Wetterskip Fryslân. Het verschil is verantwoord als incidentele lasten.
- c) In voorgaande jaren zijn kosten gemaakt voor de voorbereiding van diverse investeringsprojecten. Omdat sommige projecten niet worden uitgevoerd zijn de voorbereidingskosten afgeboekt. Voor diverse investeringsprojecten die in het verleden zijn geactiveerd zijn in 2016 nog bedragen in verband met eindafrekeningen verantwoord.
- d) Afwikkeling van diverse kleine verplichtingen hebben geleid tot een incidentele last van afgerond € 2.000.

Incidentele baten

In het jaar 2016 is een bedrag van € 895.000 verantwoord aan incidentele baten. De grootste incidentele baten zijn in onderstaande tabel opgenomen.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

NR.	OMSCHRIJVING	BEDRAG
a	Verkoop grond	644
b	BTW-teruggaaf 2014-2015	135
c	Afboeking projecten	95
d	Diversen	21
	Totaal	895

- a) In 2016 zijn een aantal percelen grond verkocht. De grootste opbrengst was van een perceel grond in Heerenveen. Dit is een incidentele bate die niet was begroot.
- b) In 2016 zijn de teruggaveverzoeken over de jaren 2014 en 2015 gehonoreerd. De teruggaaf heeft betrekking op teveel betaalde BTW op gemengde kosten (pro-rata-regeling) en verwerking afvalwater/vet/slurry voor derden over de jaren 2014 en 2015.
- c) Voor de activering van investeringen wordt een inschatting gemaakt van nog te besteden uren en nog te betalen kosten voor afronding en nazorg. Op grond van de huidige inzichten is duidelijk dat deze kosten niet meer worden gemaakt.
- d) Diverse kleine ontvangen bedragen hebben gezorgd voor een incidentele bate van € 21.000.

2.3 ONTTREKKINGEN AAN OVERIGE BESTEMMINGSRESERVES EN VOORZIENINGEN

In de gewijzigde begroting 2016 is rekening gehouden met een onttrekking uit de bestemmingsreserves ter grootte van € 4,1 miljoen. In 2016 is er € 3,8 miljoen aan de overige bestemmingsreserves onttrokken. Hieronder zijn de verminderingen weer-gegeven.

EIGEN VERMOGEN (BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)	BALANS PER 1-1-2016	MUTATIE 2016 VERMINDERING	BALANS PER 31-12-2016
Overige bestemmingsreserves			
Reserve extra dividend	4.600	2.300	2.300
Opwaarderen serviceniveau gegevensbeheer	277	211	66
Watergebiedsplannen/gewenst peilbeheer	127		127
Beheer en onderhoud Schiermonnikoog	278	93	185
Baggeren Horsa	100		100
Renovatie sluizen Lauwersoog	2.500	220	2.280
Ouderenbeleid	125		125
Innovatie	453		453
Hoogwaterbeschermingsprogramma	1.445		1.445
Veiligheidstoetsing regionale waterkeringen	230		230
Veiligheidstoetsing primaire waterkeringen	200		200
Bruggen	296	296	0
Overdracht/onderhoud Noorderpier	996	200	796
Overdracht/onderhoud vaarwegbeheer	240		240
Onderhoud gemalen	150	110	40
Sloopkosten persleiding Duinkersoord	30		30
Project Súd Ie	240	240	0
Baggerdepot Gaustersyl	75	75	0
Waterbodemsanering Dokkumer Ie	190	32	158
Beheerplan waterkeringen	30	30	0
Subtotaal overige bestemmingsreserves	12.582	3.807	8.775

Reserve extra dividend

In 2011 is bij de vaststelling van het Meerjarenperspectief 2012-2016 besloten om een bedrag van € 13,8 miljoen toe te voegen aan deze bestemmingsreserve. Door de strengere regels voor banken ten aanzien van het eigen vermogen heeft de Nederlandse Waterschapsbank besloten de komende jaren geen dividend meer uit te keren aan de aandeelhouders. De jaarlijkse dividenduitkering aan Wetterskip Fryslân bedroeg circa € 2,3 miljoen. Het bedrag van € 13,8 miljoen is voldoende om in de periode 2012 tot en met 2017 de tegenvallende dividendbaten op te vangen door een jaarlijkse onttrekking van € 2,3 miljoen.

Opwaarderen serviceniveau gegevensbeheer

Om de gegevensverstrekking binnen het waterschap te optimaliseren is bij de vaststelling van de jaarrapportage 2008 besloten € 1,0 miljoen te bestemmen voor de dekking van deze extra kosten. De financiering van de maatregelen op het gebied van verdere ontwikkeling van het gegevensbeheer vindt deels plaats uit het budget Organisatieontwikkeling en deels uit de bestemmingsreserve Gegevensbeheer. In 2016 is € 0,2 miljoen ten laste gebracht van de reserve. In 2017 en verder wordt met de implementatie van de beheerprocessen en daarmee ook het op orde brengen van de gegevenshuishouding rond onze te beheren assets het resterende bedrag (€ 0,07 miljoen) van de bestemmingsreserve ingezet.

Watergebiedsplannen/gewenst peilbeheer

Voor het hele beheergebied van Wetterskip Fryslân moet het gewenst peilbeheer zijn vastgelegd. Dit omvangrijke werk wordt integraal uitgevoerd. Naast het gewenst peilbeheer worden de beleidsopgaven voor extreme neerslag, droogte, waterkwaliteit en beheer en onderhoud meegenomen. Het waterschap heeft bij de vaststelling van de jaarrapportage 2008 een bedrag van € 0,9 miljoen voor dit doel via een bestemmingsreserve gereserveerd. In de afgelopen jaren is een bedrag van € 0,8 miljoen ten laste gebracht van de reserve. In 2016 zijn geen kosten ten laste gebracht van de reserve.

Beheer en onderhoud Schiermonnikoog

In 2008 heeft Wetterskip Fryslân het beheer en onderhoud van de primaire kering op Schiermonnikoog overgenomen van Rijkswaterstaat. In 2008 ontving het waterschap voor de overname en uitbreiding van taken een afkoopsom van € 925.000. Besloten is om dit bedrag in een periode van tien jaar vrij te laten vallen ten gunste van het resultaat. In 2016 valt een bedrag van € 92.500 vrij.

Baggeren Horsa

Bij de bestemming van het resultaat over 2013 besloot Wetterskip Fryslân een bedrag van € 100.000 te bestemmen voor het geplande baggeren bij de rioolwaterzuivering Workum. Dit betreft een bijdrage in het werk dat door de gemeente Súdwest-Fryslân wordt uitgevoerd. Deze werkzaamheden zijn in 2013, in overleg met de gemeente Súdwest-Fryslân, uitgesteld. Het werk is in 2016 niet uitgevoerd en er zijn geen extra kosten ten laste gebracht van de bestemmingsreserve. De werkzaamheden worden in 2017 uitgevoerd.

Renovatie sluizen Lauwersoog

De sluizen van Lauwersoog zijn eigendom van waterschap Noorderzijlvest. Volgens afspraak wordt het onderhoud aan deze sluizen gedragen door zowel Noorderzijlvest als Wetterskip Fryslân. Onder projectleiding van waterschap Noorderzijlvest wordt gewerkt aan de renovatie van de twaalf sluiskokers van de Cleveringsluizen op Lauwersoog. Bij de vaststelling van jaarrapportage 2010 en 2014 is respectievelijk een bedrag van € 0,3 miljoen cq. € 2,5 miljoen gereserveerd voor de renovatie van de sluizen op Lauwersoog. In 2016 is € 0,22 miljoen ten laste gebracht van de reserve. In de periode tot en met 2020 wordt het restant (€ 2,28 miljoen) gebruikt om de bijdrage van Wetterskip Fryslân aan waterschap Noorderzijlvest te financieren.

Ouderenbeleid

Het kabinet heeft het langer doorwerken van oudere werknemers gestimuleerd onder meer door een premiekorting voor werknemers van 62 tot 65 jaar. De premiekorting was gereserveerd voor structurele maatregelen om de inzetbaarheid en vitaliteit van deze oudere werknemers te verhogen.

In 2015 is beleid ontwikkeld om de vitaliteit van deze groep medewerkers te verhogen. Het bedrag van de bestemmingsreserve zal worden ingezet voor:

- Preventief medisch onderzoek (PMO), specifiek gericht op senioren van 60 jaar. Ongeveer 20 medewerkers, ouder dan 60, nemen deel aan het PMO.
- De Participatiewet, ter fysieke ondersteuning van oudere medewerkers in de buitendienst, inzetten.
- Generatiepact, het stimuleren van ouderen om op termijn plaats te maken voor nieuwe medewerkers.

In 2016 zijn geen kosten ten laste van de reserves gebracht. Het Generatiepact zal niet eerder dan in 2017 worden geïmplementeerd. Onder andere daarvoor blijft de bestemmingsreserve beschikbaar.

Innovatie

In voorgaande jaren startte Wetterskip Fryslân diverse projecten in het kader van het innovatie programma. Deze projecten hebben vaak een looptijd van meerdere jaren. Het benodigde budget voor lopende projecten is bij de jaarrekeningen gereserveerd voor de dekking van de uitgaven in toekomstige jaren. In 2016 is geen gebruik gemaakt van de reserve.

Hoogwaterbeschermingsprogramma

Bij de jaarrekening 2013 is besloten om een bedrag van € 1,4 miljoen, wat was ontvangen voor de uitvoering van projecten in het kader van het Hoogwaterbeschermingsprogramma, te bestemmen voor de dekking van de voorfinanciering van toekomstige projecten in het kader van het Hoogwaterbeschermingsprogramma. In 2016 zijn geen kosten gemaakt die in aanmerking komen voor dekking vanuit deze bestemmingsreserve.

Veiligheidstoetsing

De ontwikkeling van de DAM-systematiek in samenwerking met andere waterschappen heeft in aanvang meer tijd gekost. Het uitwerken van een gedetailleerd ondergrondmodel is in 2013 uitgesteld wat tot een overschrijding van het budget in 2013 heeft geleid. Dit bedrag is bestemd om het gedetailleerd ondergrondmodel alsnog uit te werken in de komende jaren.

Bruggen

Op basis van het vastgestelde beleid voor de legger en het beheerregister worden de bruggen, die in onderhoud zijn bij het waterschap, overgedragen aan ingelanden of verwijderd. Deze bruggen dienen in goede staat te worden overgedragen. Bruggen worden opgeknapt op het moment dat er afspraken gemaakt zijn met de (toekomstige) eigenaar om de brug over te kunnen dragen. Aangezien bij de toekomstige eigenaren weinig belangstelling is voor overname van bruggen komt de overdracht van bruggen langzaam op gang. Het algemeen bestuur heeft in 2016 besloten te streven naar een versnelde uitvoering en het project af te ronden en de extra kosten ten laste te laten komen van de bestemmingsreserve. In 2016 is een bedrag van € 0,3 miljoen ten laste gebracht van de bestemmingsreserve.

Onderhoud Noorderpier Harlingen

In 2014 is bij de overdracht van de Noorder- en Zuiderpier aan Wetterskip Fryslân een afkoopsom van € 1,0 miljoen ontvangen voor het onderhoud in de komende jaren. Bij de vaststelling van de jaarrapportage 2014 is dit bedrag gereserveerd voor het onderhoud in de komende jaren van de Noorder- en Zuiderpier van de gemeente Harlingen. In 2016 is een bedrag van € 0,2 miljoen ten laste gebracht van de reserve.

Onderhoud vaarwegbeheer

Van gemeenten die nog achterstallig onderhoud moesten uitvoeren zijn afkoopbedragen ontvangen. Bij de vaststelling van de jaarrapportage 2015 zijn deze afkoopbedragen bestemd om daarmee het achterstallig onderhoud, dat de komende jaren door Wetterskip Fryslân wordt uitgevoerd, te financieren. In 2016 zijn geen kosten ten laste gebracht van de reserve.

Onderhoud gemalen

Bij de jaarrapportage 2014 is een bedrag van € 0,15 miljoen gereserveerd om het civiel onderhoud aan de gemalen Dongerdielen en Hoogland te financieren. Beide gemalen zijn Rijksmonument en met een nog op te maken onderhoudsplan kan veel (nu niet gepland) civiel onderhoud met subsidie worden uitgevoerd. Het onderhoud is in 2016 uitgevoerd en de kosten ten bedrage van € 0,1 miljoen zijn afgeboekt van de bestemmingsreserve.

Sloopkosten persleiding Duinkersoord

Bij de jaarrekening 2014 is een bedrag gereserveerd voor de sloop en verwijdering van een asbestcement-persleiding op Vlieland. In 2015 is een begin gemaakt met de sloop en verwijdering. De kosten in 2015 ter grootte van € 0,12 miljoen zijn ten laste gebracht van de bestemmingsreserve. Het restant van de reserve ter grootte van € 0,03 miljoen komt vrij te vallen ten gunste van de reserve tariefegalisatie zuiverings-beheer.

Project Súd Ie

In 2016 is een bijdrage verstrekt voor het uitvoeren van werkzaamheden voor het integrale project Súd Ie. De bijdrage bedroeg € 0,24 miljoen. Dit bedrag komt ten laste van de bestemmingsreserve waarmee de reserve volledig is gebruikt.

Baggerdepot Gaustersyl

In verband met opruimwerkzaamheden van een baggerdepot en de daarmee gepaard gaande opbrengstderving is in 2016 een schadevergoeding uitgekeerd. De kosten worden gedekt vanuit de hiervoor ingestelde bestemmingsreserve. De bestemmings-reserve is volledig aangewend voor dit doel.

Waterbodemsanering Dokkumer Ie

Voor het saneren van de waterbodem van de Dokkumer Ie in Leeuwarden is bij de jaarrekening 2015 een bestemmingsreserve gevormd. In 2016 is begonnen met de sanering. De kosten die in 2016 ten laste van dit project zijn geboekt worden gedekt

door een onttrekking uit de bestemmingsreserve. Het resterende bedrag zal worden aangewend om de kosten die in 2017 worden gemaakt te dekken.

Beheerplan Duinwaterkeringen

In 2016 is een Studie beheervisie duinwaterkering Schiermonnikoog uitgevoerd. De kosten bedroegen € 0,03 miljoen en zijn volledig ten laste gebracht van de bestemmingsreserve. Het saldo van de bestemmingsreserve is na deze onttrekking nihil.

Voorzieningen

Naast de diverse reserves zijn er acht voorzieningen. In totaal is in 2016 een bedrag van € 0,63 miljoen onttrokken aan de voorzieningen.

(BEDRAGEN X € 1000,-)

	EXTERNE VERMINDERINGEN
Pensioenvoorziening voormalig bestuur	296
Wachtgeld voormalig bestuur	120
Voormalig personeel	104
Jubileumgratificatie	84
Correctie natuur/ ongebouwd	25
Eenmalige uitkering 2016	0
Persoonsgebonden basisbudget	0
Totaal onttrekking voorzieningen	629

Pensioenvoorziening voormalig bestuur

De pensioenen van de (oud) -bestuursleden zijn in eigen beheer bij het Wetterskip Fryslân. Dat betekent dat de kosten van de pensioenen ten laste komen van het waterschap. Voor deze toekomstige, contant gemaakte, verplichtingen is een voorziening gevormd.

Als basis voor deze voorziening dient de actuariële berekening, waarmee de pensioen-rechten zijn berekend. De voorziening is niet alleen getroffen voor de voormalige, gepensioneerde bestuursleden maar ook voor de voormalige bestuursleden die de pensioengerechtigde leeftijd nog niet hebben bereikt. De uitbetaalde pensioen-uitkeringen van € 296.000 zijn in 2016 rechtstreeks in mindering gebracht op de voorziening, terwijl van een verzekeringsmaatschappij een afkoopsom is ontvangen. De interne vermeerdering is het gevolg van de stijging van de contante waarde van de pensioenaanspraken zoals die is verstrekt door de uitvoerder van de pensioenregeling. Hierbij zijn door de uitvoerder van de pensioenregeling de volgende uitgangspunten gehanteerd voor de ingegane pensioenen:

- Peildatum 31 december 2016
- Overlevingskansen: prognose CBS2015
- Rentepercentage: 0,289% voor verplichtingen met een looptijd van 10 jaar.

en voor de toekomstige pensioenen:

- Overlevingskansen: prognose CBS2015
- Rentepercentage: 0,864% voor verplichtingen met een looptijd van 25 jaar.
- Pensioenrichtleeftijd is 67 jaar
- Gehanteerde factoren zijn conform wettelijke tarieven voor individuele waarde-overdrachten 2017.

In onderstaand overzicht zijn enkele gegevens van de pensioenvoorziening per 1-1-2017 weergegeven.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

	AANTAL	UIT TE BETALEN PER JAAR	HOOGTE VOORZIENING
Gepensioneerden en actieven	103	288.300	4.451.454
Slapers	8		1.137.123
Totaal			5.588.576

Onder gepensioneerden vallen ex-leden van het dagelijks bestuur die wegens pensionering pensioen uitbetaald krijgen. Onder actieven vallen de huidige leden van het dagelijks bestuur. Onder slapers wordt verstaan: ex-leden van het dagelijks bestuur die bij uitdiensttreding anders dan wegens pensionering premievrije aanspraken op pensioen hebben behouden.

Wachtgeld voormalig bestuur

Na de verkiezingen van maart 2015 is een nieuw bestuur aangetreden. Vanuit het oude dagelijks bestuur heeft één lid weer zitting genomen in het huidige dagelijks bestuur. Eén lid had op basis van zijn leeftijd recht op een pensioenuitkering. Twee leden hadden op grond van de wet recht op een wachtgelduitkering. De berekening is gebaseerd op huidige wet- en regelgeving en het geldende overgangsrecht. De wachtgelduitkering is door een externe partij berekend. De totale wachtgeld-verplichting is toegevoegd aan een voorziening. Inkomsten uit een nieuwe betrekking worden in mindering gebracht op de uitkering en de voorziening.

Voormalig personeel

In de afgelopen jaren is een aantal medewerkers uitgestroomd in het kader van de verdere ontwikkeling en professionalisering van de organisatie. De ontstane aanspraken zijn in een voorziening tot uitdrukking gebracht. In 2016 is een bedrag van € 104.500 uitgekeerd ten laste van de voorziening. De in 2016 ontstane aanspraken ad € 13.000 zijn toegevoegd aan de voorziening.

Voorziening jubilea gratificatie

Dit is een voorziening voor alle uit hoofde van de geldende arbeidsvoorwaarden opgebouwde rechten van werknemers en bestuursleden op jubilea-uitkeringen. De voorziening is bepaald voor de huidige werknemers en bestuurders, waarbij rekening is gehouden met kans op vertrek. De zo ontstane geschatte kasstromen zijn vervolgens contant gemaakt. In 2016 is een bedrag van € 83.700 rechtstreeks ten laste gebracht van de voorziening. In verband met de actualisatie en toevoeging van rente is de voorziening verhoogd met een bedrag van € 116.000.

Categorie ongebouwd en natuur

In 2016 zijn de laatste bezwaarschriften voor wat betreft de indeling ongebouwd/natuur afgehandeld. Eind 2015 werd nog rekening gehouden met een uit te keren bedrag van € 25.000. Eind 2016 is duidelijk dat dit bedrag niet gebruikt is. De voorziening is vrij gevallen ten gunste van de exploitatie.

2.4 WATERSCHAPSBELASTINGEN

Heffing en omslagen 2016

In 2016 legde Wetterskip Fryslân aanslagen op op basis van onderstaande tarieven.

HEFFINGSPLICHTIGEN	EENHEID	TARIEF 2016
Watersysteemheffing		
Ingezetenen	Woonruimte	€ 82,71
Gebouwd		
• Binnendijks	% WOZ-waarde	0,06564%
• Buitendijks	% WOZ-waarde	0,01641%
Ongebouwd		
• Buitendijks onbemalen	Hectare	€ 11,65
• Buitendijks onbemalen wegen	Hectare	€ 58,23
• Buitendijks bemalen	Hectare	€ 34,94
• Buitendijks bemalen wegen	Hectare	€ 81,52
• Binnendijks onbemalen	Hectare	€ 46,59
• Binnendijks onbemalen wegen	Hectare	€ 93,17
• Binnendijks bemalen	Hectare	€ 69,88
• Binnendijks bemalen wegen	Hectare	€ 116,46
Natuur	Hectare	€ 4,39
Verontreinigingsheffing		-47,8
Woningen en bedrijven die rechtstreeks op het oppervlaktewater lozen	Vervuilingseenheid	€ 57,09
Zuiveringsheffing		
Woningen en bedrijven (forfaitair, tabel en meetplichtige)	Vervuilingseenheid	€ 57,09

Watersysteembeheer

De omslag watersysteembeheer bestaat uit vijf categorieën:

- ingezetenenomslag
- omslag eigenaren gebouwd
- omslag eigenaren ongebouwd
- natuur
- verontreinigingsheffing (directe lozers op oppervlaktewater)

Zuiveringsheffing

De zuiveringsheffing legt het waterschap op aan gebruikers van woningen of bedrijfspanden die hun afvalwater indirect lozen op het oppervlaktewater. Deze heffing wordt opgelegd aan alle gezinnen en bedrijven op basis van het aantal vervuilingseenheden (ve).

Netto belastingopbrengsten naar taak

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

TAAK	PRIMAIRE BEGROTING 2016	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	JAAR- REKENING 2016	VERSCHIL
Watersysteembeheer	82,5	82,5	83,7	1,2
Zuiveringsbeheer	50,1	50,1	50,2	0,1
Totaal	132,6	132,6	133,9	1,3

Watersysteembeheer

Belastingopbrengsten naar categorie

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

CATEGORIE	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	JAARREKENING 2016	VERSCHIL
Ingezetenen	22,9	22,9	0,0
Gebouwd	39,7	40,2	0,5
Ongebouwd	18,0	18,0	0,0
Natuur	1,2	1,2	0,0
Verontreinigingsheffing	1,7	2,3	0,6
Kwijtschelding	-0,8	-0,8	0,0
Oninbaar	-0,2	-0,1	0,1
Totaal	82,5	83,7	1,2

De netto belastingopbrengsten taak watersysteembeheer wijken 1,5% af van de begroting 2016. Afwijkingen groter dan € 0,1 miljoen zijn hieronder toegelicht.

Gebouwd (€ 0,5 miljoen hoger)

Voor de begroting 2016 is gebruik gemaakt van de meest actuele gegevens omtrent de ontwikkeling van de WOZ-waarde. Na het opleggen van de aanslagen is gebleken dat de WOZ-waarde 1,7% hoger is vastgesteld wat een meeropbrengst geeft van € 0,7 miljoen. Over voorgaande jaren is € 0,2 miljoen minder opgelegd dan gedacht aan het eind van 2015.

Verontreinigingsheffing (€ 0,6 miljoen hoger)

Door het lozen van meer vervuilingseenheden door meetbedrijven en het lozen van meer opgepompt grondwater bij grote infrastructurele werken is de opbrengst van de verontreinigingsheffing over 2016 incidenteel € 0,6 miljoen hoger uitgevallen.

Oninbaar (€ 0,1 miljoen lager)

In 2016 zijn bij de post oninbaar de eerste tekenen van economisch herstel zichtbaar. De post oninbaar is daardoor lager dan begroot.

Zuiveringsheffing

Belastingopbrengsten naar categorie

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

CATEGORIE	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	JAARREKENING 2016	VERSCHIL
Bedrijven en woningen	52,9	52,7	-0,2
Kwijtschelding en oninbaar	-2,9	-2,5	0,4
Totaal	50,0	50,2	0,2

De netto belastingopbrengsten taak waterzuivering zijn € 0,2 miljoen hoger dan begroot. Zowel bij de zuiveringsheffing van de woningen als de bedrijven zijn de opbrengsten € 0,1 miljoen lager dan begroot. Bij de posten kwijtschelding en oninbaar zijn echter de eerste tekenen van herstel zichtbaar. De post oninbaar is € 0,4 miljoen lager dan begroot waardoor de netto opbrengst € 0,2 miljoen hoger is dan begroot.

2.5 INVESTERINGSPARAGRAAF

Een belangrijk deel van het werk van Wetterskip Fryslân wordt gerealiseerd in de vorm van investeringswerken. Deze hebben vooral betrekking op de watersysteem- en waterketeninfrastructuur. Daarnaast zijn er investeringen in bedrijfsmiddelen. Een aantal investeringen is ondergebracht in langlopende programma's.

Na afronding van een investering vindt op twee momenten per jaar (1 januari en 1 juli) activering plaats. De kosten komen vanaf dat moment als afschrijvingslasten in de exploitatie terug.

2.5.1 Investeringsuitgaven

In deze paragraaf worden de werkelijke uitgaven op de investeringsprojecten op programmaniveau vergeleken met de uitgaven zoals deze zijn opgenomen in de begroting 2016.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

PROGRAMMA	BEGROTING 2016		JAARREKENING 2016		VERSCHIL	
	Bruto	Netto	Bruto	Netto	Bruto	Netto
	a	b	c	d	(c-a)	(d-b)
- HWBP	52,6	12,6	53,8	19,3	1,2	6,7
- Overig PK en O&K	16,0	14,7	15,6	13,9	-0,4	-0,8
Waterveiligheid	68,6	27,3	69,4	33,2	0,8	5,9
Voldoende water	21,5	17,0	22,8	19,5	1,3	2,5
Schoon water	17,1	17,1	15,0	15,0	-2,1	-2,1
Organisatie	12,4	12,4	11,5	11,5	-0,9	-0,9
Totaal	119,6	73,8	118,7	79,2	-0,9	5,4

De netto uitgaven (investeringsuitgaven -/- ontvangen subsidies) op de investeringen zijn hoger dan begroot (realisatie is € 5,4 miljoen hoger dan begroot). Hieronder volgt per programma een toelichting van de grootste verschillen.

Waterveiligheid

- Zoals opgenomen in de jaarrapportage 2015 vond er ultimo 2015 versnelde bevoorschotting plaats rond de HWBP projecten. In de begroting was opgenomen dat deze voorschotten in 2016 ontvangen zouden worden. Doordat deze voorschotten al in 2015 zijn ontvangen en niet in 2016, zijn de netto uitgaven in 2016 € 8,3 miljoen hoger.
- Bij het project Ameland is sprake van een versnelling in de uitvoering. Dit heeft een verhogend effect op de netto uitgaven van € 2,4 miljoen.
- Eind 2016 hebben we de beschikking van het HWBP-project verkenningfase Koehool-Lauwersmeer en het bijbehorende voorschot mogen ontvangen. Dit gaat om een bedrag van € 4,0 miljoen. Dit was geraamd voor 2017 en zijn de netto uitgaven lager in 2016.
- Bij een aantal verbeterwerken regionale keringen blijven de uitgaven in 2016 € 0,8 miljoen achter. Zie toelichting paragraaf 2.5.3 afgeronde projecten onder Waterveiligheid bij A, B en C.

Voldoende

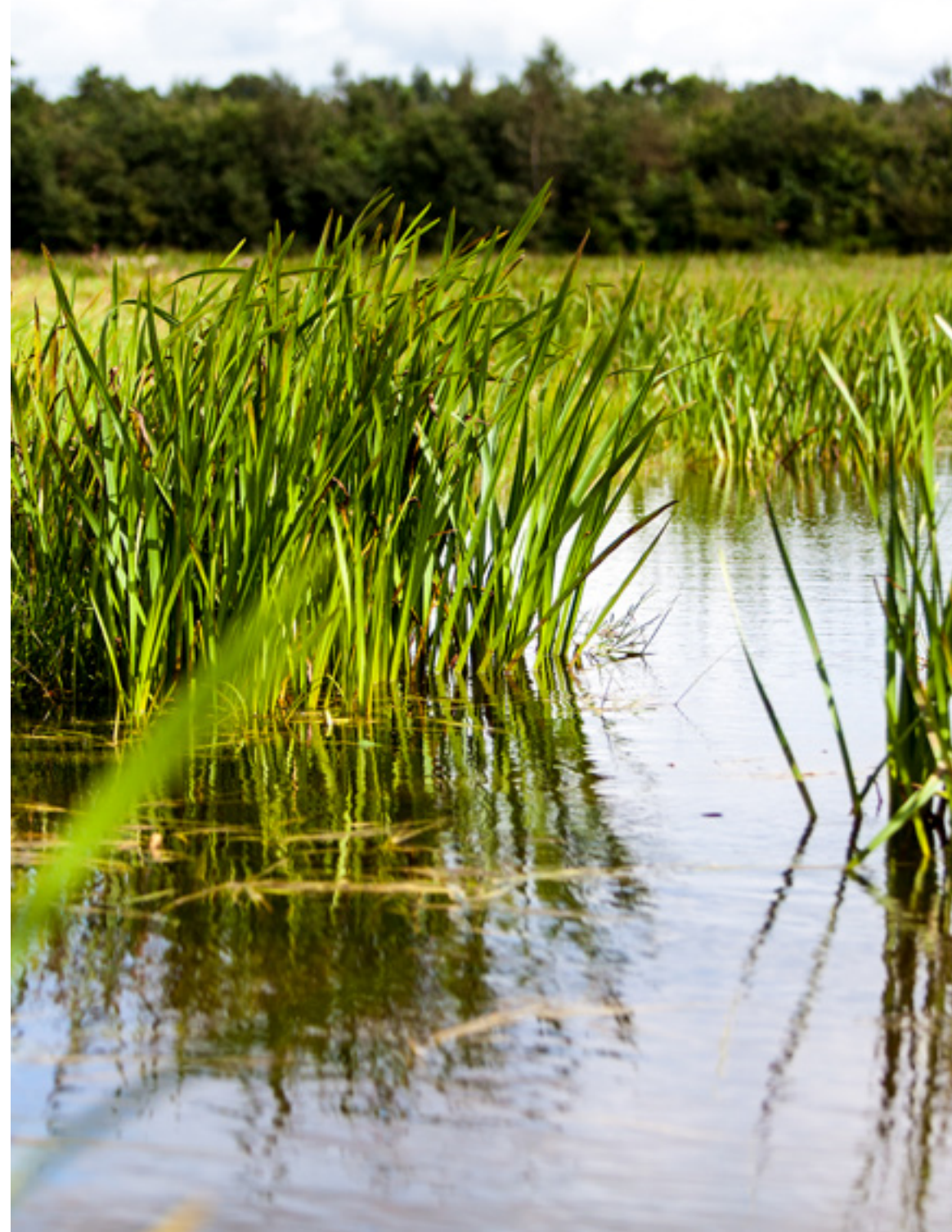
- De uitgaven van verschillende gemalen projecten 2015 en 2016 waren begroot op basis van realisatie in het verleden. Voor een aantal projecten verliep de uitvoering voorspoediger dan bij het opstellen van het uitgaveritme was begroot. Dit verklaart de extra uitgaven ten opzichte van de begroting van € 2,5 miljoen.

Schoon

- Omdat de kredietaanvragen van de energiefabriek en de rioolwaterzuivering Harlingen zijn doorgeschoven, blijven de geraamde uitgaven bij Schoon achter met een bedrag van € 2,1 miljoen. De resultaten van de onderzoeken rondom de uitvoeringsvorm van de energie/grondstoffenfabriek die in 2016 zijn uitgevoerd, hebben heel 2016 in beslag genomen. De resultaten worden in het voorjaar van 2017 aan het algemeen bestuur voorgelegd ter besluitvorming in plaats van eind 2016, zodat de resultaten van de aanbesteding slib kunnen worden verwerkt in de businesscase, die onderdeel uitmaakt van de kredietaanvraag. De voorbereidingen van de aanpassingen rioolwaterzuivering Harlingen worden in het voorjaar van 2017 afgerond omdat bij de voorbereiding een aantal extra zaken onderzocht moesten worden. Daardoor waren er teveel onzekerheden over het benodigde krediet. Om deze reden schuift de kredietaanvraag door naar 2017.

Organisatie

- Als gevolg van de vertraagde aanbesteding van het werkmaterieel 2015 is een deel van de voor 2016 geplande vervanging van werkmaterieel doorgeschoven naar 2017 en blijven de uitgaven in 2016 € 0,5 miljoen achter.
- Bij de kredietverstrekking energiebesparing Laboratorium is met het bestuur afgesproken dat het krediet gekoppeld is aan de mate waarin de energiebesparingsdoelstelling gehaald kan worden. Uitgangspunt was 100%. Uiteindelijk bleek in het bestaande gebouw van het Laboratorium circa 71% haalbaar. Daarom is de investering energiebesparing Laboratorium lager uitgevallen dan begroot en blijven de uitgaven in 2016 € 0,3 miljoen achter.
- Het gunningstraject voor de werkplaats duurde langer dan gepland. Dit verklaart voor € 0,1 miljoen waarom de uitgaven in 2016 achterblijven.

2.5.2 Kredietportefeuille

De kredietportefeuille bestaat uit, door het algemeen bestuur vrijgegeven kredieten. In onderstaand overzicht zijn de ontwikkelingen in de kredietportefeuille in 2016 opgenomen. In bijlage 1 is een specificatie opgenomen van de kredietportefeuille.

De omvang van de kredietportefeuille ultimo 2016 was € 102,0 miljoen. In de begroting was een eindstand van € 121,3 miljoen opgenomen. De lagere omvang van de kredietportefeuille wordt met name veroorzaakt doordat de onderzoeken rondom de uitvoeringsvorm van de energiefabriek als voorbereiding op de kredietaanvraag (€ 20,9 miljoen) heel 2016 in beslag hebben genomen. De kredietaanvraag wordt daardoor in 2017 aan het algemeen bestuur voorgelegd in plaats van in 2016.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

PROGRAMMA	BEGROTING 2016	JAARREKENING 2016	WATER VEILIGHEID	VOLDOENDE WATER	SCHOON WATER	ORGANISATIE
Omvang per 01/01/16	139,1	140,9	33,3	49,6	41,5	16,5
Verstrekingen in 2016, (inclusief bij- en aframingen)	62,4	29,7	10,8	12,8	1,4	4,8
Afgeronde projecten*	-80,2	-68,6	-20,2	-13,1	-22,1	-13,3
Omvang per 01/01/17	121,3	102,0	23,9	49,3	20,8	8,0

* betreffen projecten die per 1-7-2016 en 1-1-2017 zijn geactiveerd.

2.5.3 Afgeronde projecten

In onderstaande tabellen zijn de afgeronde projecten per programma weergegeven. De afwijkingen tussen het netto beschikbaar gestelde krediet en de werkelijke realisatie worden daar verklaard. De afgeronde projecten met een over- of onderschrijding van meer dan € 100.000 op het krediet worden aansluitend aan de tabel per programma toegelicht. In de verordening beleids- en verantwoordingsfunctie Wetterskip Fryslân is vastgelegd, dat een investeringskrediet voor een project met 5% tot een maximum van € 0,1 miljoen mag worden overschreden.

Waterveiligheid

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

PROJECT	NETTO KREDIET	WERKELIJKE NETTO UITGAVEN	NETTO VERSCHIL		TOELICHTING AFWIJKING
			in €	in %	
HWBP - Landelijke bijdrage 2016	6.500.000	6.482.495	-17.505	-0,3%	
Verweekte bermen Ferwerderadiel Fase 2	440.000	380.662	-59.338	-13,5%	
Langsafrastering Paesens Moddergat	67.000	66.856	-144	-0,2%	
Dijkbekleding IJsselmeerkering-herprofilieren	240.000	241.636	1.636	0,7%	
Slijtlaag Harlingen - Koehool	295.000	295.860	860	0,3%	
Subtotaal primaire keringen	7.542.000	7.467.509			
Helomavaart Driewegsluis	815.000	778.635	-36.365	-4,5%	
Swette de Burd 3e module	2.822.489	2.822.489	-	0,0%	
It deel Akkrum fase 2A	2.750.000	2.749.624	-376	0,0%	
Franekevaart (Franeke-Oosterlittens)	2.451.468	2.469.076	17.608	0,7%	
De Potten Fase 2	1.255.000	962.818	-292.182	-23,3%	A
2e fase Gaastmeer e.o.	2.160.000	1.962.752	-197.248	-9,1%	B
SOK Waterfront Burgum	375.000	221.167	-153.833	-41,0%	C
Subtotaal verzamelkrediet verbeterwerken regionale keringen	12.628.957	11.966.561			
Waterveiligheid	20.170.957	19.434.070	-		

A. De Potten fase 2 (onderschrijding € 292.182, 23,3%)

Het project Potten fase 2 kon voordelig worden afgesloten doordat de onderhandeling over de overdracht van het eigendom aan de gemeente een voordelig onderhandelingsresultaat kende.

B. 2e fase Gaastmeer e.o. (onderschrijding € 197.248, 9,1%)

Tijdens de uitvoering van dit project is de hoofdaannemer failliet gegaan. De uitvoering van de restant werkzaamheden is in overleg tussen opdrachtgever en de onderaannemers voortgezet en het project kon op een goede wijze worden afgerond, zonder dat gebruik gemaakt hoefte te worden van de risicoreservering.

C. SOK Waterfront Burgum (onderschrijding van € 153.833, 41%)

Het project SOK Waterfront Burgum kon voordelig worden afgesloten, doordat de bijdrage van Wetterskip Fryslân aan de ontwikkelde partij lager was omdat de werkelijke stichtingskosten lager uitvielen als gevolg van werk met werk maken.

Voldoende water

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

PROJECT	NETTO KREDIET	WERKELIJKE NETTO UITGAVEN	NETTO VERSCHIL		TOELICHTING AFWIJKING
			in €	in %	
WGP Schiermonnikoog inrichtingsmaatr.	127.500	46.656	-80.844	-63,4%	
KRW VBA Boppeste Noorderhogeweg	75.547	40.209	-35.338	-47,0%	
Waterplan Smallingerland 1e fase	397.425	397.425	-	0,0%	
Groenblauwe diensten-Nijeholtpade/ Ter Idzard	76.986	76.986	-	0,0%	
3e Uitv. Mod. Herinrichting Achtkarspelen-Zuid	84.750	59.064	-25.686	-30,3%	
Tjalleberter Krite	491.000	481.331	-9.669	-2,0%	
WGP Vlieland	148.000	174.361	26.361	17,8%	
WGP Appelscha verdrogingsbestr.Oude Willem	65.000	64.858	-142	-0,2%	
Onderwaterdrainages veenweidegebied	75.000	75.959	959	1,3%	
KRW Vispassages Beekdal	540.000	531.065	-8.935	-1,7%	
KRW Terschelling	400.000	419.717	19.717	4,9%	
Ombouw telemetrie peilbeheer	182.000	180.999	-1.001	-0,6%	
Subtotaal waterbeheersingswerken	2.663.208	2.548.630		%	
Gemaal Dongerdielen	21.001	21.001	-	0,0%	
Nieuwbouw gemalen en stuwen 2014	208.000	231.182	23.182	11,1%	
Gemalen Nieuwbouw 2014	649.897	649.897	-	0,0%	
Revisie Gemalen 2015	628.157	628.157	-	0,0%	
Nieuwbouw Gemalen 2015	954.587	954.587	-	0,0%	
Asbestsanering Woudagemaal	534.639	534.639	-	0,0%	
Aanpassing opmaling Gorredijk	354.221	354.221	-	0,0%	
Nieuwbouw Gemalen 2012/2013	5.505.767	5.540.904	35.137	0,6%	
Gemaal Roptazijl/Miedema verv. E inst.	1.531.932	1.605.489	73.557	4,8%	
Subtotaal gemalen	10.388.201	10.520.078			
Voldoende water	13.051.409	13.068.708			

Schoon water

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

PROJECT	NETTO KREDIET	WERKELIJKE NETTO UITGAVEN	NETTO VERSCHIL		TOELICHTING AFWIJKING
			in €	in %	
Groot onderhoud rioolgemalen	902.356	893.018	-9.338	-1,0%	
Groot onderhoud RWZI 2014	1.500.000	1.513.063	13.063	0,9%	
Persl. Duinkersoord Vlieland	405.000	391.419	-13.581	-3,4%	
RWZI Wijnjewoude afkoppelen/opheffen	1.825.024	1.825.024	-	0,0%	
RWZI Wolvega aanpassing	7.677.857	7.677.857	-	0,0%	
Groot ond. RWZI + KAM maatregelen 2015	1.485.279	1.485.279	-	0,0%	
Bijdr. rioolherstel kern Burgum Tytsjerk	165.000	162.035	-2.965	-1,8%	
Persleiding –Houtigehage verv 1	2.155.492	2.155.492	-	0,0%	
Aanpassen en renoveren RWZI Workum	5.970.000	5.953.492	-16.508	-0,3%	
Schoon water	22.086.008	22.056.679			

Organisatie

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

PROJECT	NETTO KREDIET	WERKELIJKE NETTO UITGAVEN	NETTO VERSCHIL		TOELICHTING AFWIJKING
			in €	in %	
Informatievoorzieningen Org. Ontw. deel 1	138.574	138.574	-	0,0%	
Software 2015/Vervanging Software	180.000	196.917	16.917	9,0%	
Hardware 2015	497.000	512.430	15.430	3,1%	
Vervangingsinvestering Laboratorium 2015	111.587	111.587	-	0,0%	
Software 2016	111.373	111.373	-	0,0%	
Verv.mat.en voert. Tractoren	486.176	468.815	-17.361	-3,6%	
Vervanging Voertuigen MURA 2016	27.500	27.165	-335	-1,2%	
ICT krediet 2e tranche Org. Ontw.	450.000	448.200	-1.800	-0,4%	
Hardware 2016 (regulier)	800.000	804.243	4.243	0,5%	
Herinrichting huisvesting	9.150.000	9.237.461	87.461	1,0%	
Energiebesp.maatregelen Laboratorium	1.337.000	934.021	-402.979	-30,1%	D
Subtotaal Programma Herhuisvesting	10.487.000	10.171.482			
Organisatie	13.289.210	12.990.786			

D. Energiebesp. maatregelen Laboratorium (onderschrijding €402.979, 30,1%)

Het programma herhuisvesting (herinrichting hoofdkantoor en energiebesparing laboratorium) is binnen de, door het algemeen bestuur gestelde randvoorwaarde, gerealiseerd. Doordat de 100% energiebesparingsdoelstelling voor het laboratorium technisch niet gerealiseerd kon worden, zonder dat dit effect zou hebben op de bedrijfsvoering, is er evenredig minder geïnvesteerd, zoals opgenomen in de randvoorwaarden van het bestuursvoorstel huisvesting laboratorium.

2.6 WEERSTANDSVERMOGEN

We hebben het beleid voor de reserves en voorzieningen vastgelegd in de nota reserves en voorzieningen. Op grond van dit beleid staan er op de balans de volgende reserves:

1. Algemene reserves
2. Reserves voor tariefegalisatie
3. Overige bestemmingsreserves

Algemene reserves

Algemene reserves vangen toekomstige financiële tegenvallers en risico's/ calamiteiten van algemene aard op en kunnen een jaarrekening, die met een tekort sluit, in evenwicht brengen. Het minimumniveau, of de minimum norm, staat ook wel bekend onder de term weerstandsvermogen.

Op basis van het huidige beleid blijkt uit de toetsing van het risicoprofiel van Wetterskip Fryslân dat een weerstandsvermogen van € 5 miljoen voldoende is (zie tabel 'jaarlijkse schadelast' hieronder, zekerheidspercentage 99%).

De belangrijkste risico's die in dit profiel meegenomen zijn op een rij:

(BEDRAGEN X € 1000,-)

OMVANG				KANS
Risico	Minimale impact	Verwachte impact	Maximale impact	Een keer in aantal jaren
Peilbesluit voldoet niet aan wettelijke eisen	500	1.000	1.500	10
Overstroming door nalatigheid Wetterskip Fryslân	10.000	25.000	40.000	100
Extra transportkosten door uitval rwzi voor 2 maanden	1.000	2.000	3.000	10
Tegenvallende belastinginkomsten	500	1.000	1.500	5
Stijging van energiekosten	235	470	705	5
Rentederving voorfinanciering wordt niet vergoed	50	76	100	10
Onvoorziene meerwerkkosten in aanbesteding	250	500	750	10

De onderstaande tabel geeft de totaal verwachte schade op basis van simulatie weer. De uitkomsten van de verwachte schadeomvang staan bij verschillende zekerheidsniveaus. Bij een zekerheidsniveau van 99% houden we een reserve aan van € 5.025.861. Dit houdt in dat als we dit bedrag op de balans aanhouden, we in 99 van de 100 jaar voldoende reserves hebben om de schades op te vangen.

(BEDRAGEN X € 1,-)

JAARLIJKSE SCHADELAST - WEERSTANDSVERMOGEN RESULTATEN SIMULATIE

Scenario	zekerheidspercentage	maximale impact
Negatief scenario eens in 5 jaar	80%	1.293.500
Negatief scenario eens in 10 jaar	90%	1.909.430
Negatief scenario eens in 20 jaar	95%	2.682.619
Negatief scenario eens in 50 jaar	98%	3.517.098
Negatief scenario eens in 100 jaar	99%	5.025.861
Negatief scenario eens in 200 jaar	99,5%	26.107.000

Voor het watersysteembeheer bedraagt het weerstandsvermogen € 3,0 miljoen. Voor de taak zuiveringsbeheer bedraagt het weerstandsvermogen € 2,0 miljoen.

Reserves voor tariefsegalisatie

Als de algemene reserves boven het weerstandsvermogen/de norm komen wordt het meerdere toegevoegd aan de reserves voor tariefsegalisatie.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

	WATERSYSTEEM-BEHEER	ZUIVERINGS-BEHEER	TOTAAL
Algemene reserve	3,0	2,0	5,0
Reserve voor tariefsegalisatie	14,5	2,8	17,3
	17,5	4,8	22,3

Aan het eind van 2016 (voor bestemming van het resultaat) is de stand van de algemene reserve en reserve tariefseglisatie voor de taak watersysteembeheer € 17,5 miljoen. De stand van de algemene reserve en reserve tariefseglisatie voor de taak zuiveringsbeheer is € 4,8 miljoen.

Overige bestemmingsreserves

Het algemeen bestuur kan bij de bestemming van het resultaat besluiten tot het vormen van en/of doteren aan bestaande bestemmingsreserves. Voorwaarde voor het vormen van een bestemmingsreserve is dat er aan de besteding een specifieke bestemming en een plan van aanpak ten grondslag liggen. De omvang van de reserve is gebaseerd op een deugdelijke raming van de kosten en het verloop daarvan over de jaren. Een bestemmingsreserve heeft geen negatief saldo. In paragraaf 2.3 staat een toelichting op de afzonderlijke bestemmingsreserves.

Ontwikkeling eigen vermogen

In onderstaande tabel wordt het verloop van de reserves weergegeven

Verloop eigen vermogen 2016

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

Stand per 1 januari 2016	36,7
Onttrekking bestemmingsreserves	-5,4
Te bestemmen resultaat	9,0
Stand per 31 december 2016	40,2

Door afrondingsverschillen sluit de optelling niet aan.

Het eigen vermogen per 31 december 2016 bedraagt € 40,2 miljoen.

Eigen vermogen 31 december 2016 naar taak

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

	WATERSYSTEEM- BEHEER	ZUIVERINGS- BEHEER	TOTAAL
Algemene reserve	3,0	2,0	5,0
Reserve tariefseglisatie	14,5	2,8	17,4
Te bestemmen resultaat	6,6	2,4	9,0
Overige bestemmingsreserves	8,5	0,2	8,8
Totaal eigen vermogen per 31 december 2016	32,7	7,5	40,2

Door afrondingsverschillen sluit de optelling niet aan.

Het eigen vermogen per 31 december 2016 van de taak watersysteembeheer bedraagt € 32,7 miljoen en van de taak zuiveringsbeheer € 7,5 miljoen.

In paragraaf 2.3 zijn de onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en de voorzieningen verder toegelicht.

2.7 RISICOPARAGRAAF

Wetterskip Fryslân heeft bij het uitvoeren van haar activiteiten te maken met risico's en onzekerheden. Om de continuïteit en de kwaliteit van de werkzaamheden en de financiële positie van het waterschap te borgen voeren we een actief risico-management. Dat is erop gericht tijdig de belangrijkste risico's te identificeren en maatregelen te treffen om deze te beheersen. Risico's worden afgedekt door procedures, verzekeringen of voorzieningen. Risico's die niet afgedekt worden uit deze zaken worden afgedekt vanuit de algemene reserve (zie paragraaf 2.6). Naast de voor de bepaling van de weerstandscapaciteit geïdentificeerde risico's zijn er nog incidentele risico's. In deze paragraaf gaan we in op de incidentele risico's die zijn opgenomen in de begroting en voortgangsrapportages van 2016. Daarbij beschrijven we of het risico zich heeft voortgedaan en in welke mate.

Grondvervuiling recreatiepark

We voeren samen met de gemeente Menameradiel en de provincie Fryslân een groot handhavingstraject uit naar aanleiding van geconstateerde overtredingen door een verwerker van grond. Het bedrijf heeft vervuilde grond gebruikt in een grondwal, ontgrondingen en dempingen nabij een recreatiepark. Daarnaast geldt voor het waterschap dat het bedrijf onvoldoende de al uitgevoerde dempingen onvoldoende heeft gecompenseerd. Ook heeft het bedrijf niet de benodigde maatregelen genomen om de zoute kwel tegen te gaan vanuit een uitgegraven waterpartij. Onze inzet is om de overtredingen door de veroorzaker of op kosten van de veroorzaker te laten herstellen. Mocht dit niet haalbaar zijn, dan vloeien hier mogelijk kosten voor Wetterskip Fryslân uit voort.

Aanslag Rijkswateren

Door de Vereniging Natuurmonumenten is bij de bestuursrechter een beroepschrift ingediend tegen de aan hen opgelegde belastingaanslag Watersysteemheffing voor de categorie natuur voor het jaar 2014. Het betreft de eigendommen in de Waddenzee. Naast Natuurmonumenten heeft ook Staatsbosbeheer bezwaar aangetekend tegen de aanslag Rijkswateren. Medio april 2016 heeft een meervoudige kamer het beroep-

schrift behandeld. In deze zitting is ook het verweerschrift van ons ingebracht. Op 20 december 2016 heeft de rechtbank ons in het gelijk gesteld. Natuurmonumenten heeft aangegeven de procedure tot en met de Hoge Raad door te zullen voeren. Dit vindt plaats door middel van een zogenaamde sprongcassatie. De uitspraak van de Hoge Raad wordt in 2017 verwacht. De omvang van het risico ligt tussen € 0,15 miljoen en € 1,0 miljoen.

Wormengraasproject

We zijn gedagvaard bij de rechtbank in een civiele procedure. Omdat we de overeenkomst over een experimentele wormenreactor op het terrein van de rioolwaterzuivering in Wolvega hebben beëindigd, stelt de toenmalige contractspartij schade te hebben geleden. De rechtbank heeft op 6 april 2016 uitspraak gedaan in deze zaak en alle vorderingen tegen het waterschap zijn afgewezen. De tegenpartij heeft hoger beroep bij het gerechtshof ingesteld tegen het vonnis van de rechtbank. De te volgen procedure is voornamelijk schriftelijk. Wij hebben via een memorie van antwoord gereageerd op de memorie van grieven van de eiser.

Vpb-plicht

Voor de invoering van de verruimde vennootschapsbelastingplicht (vpb) is de Unie van Waterschappen namens alle waterschappen in overleg met de Belastingdienst. Het doel is om het implementatietraject van de vpb-plicht zo goed en eenvoudig mogelijk te laten verlopen en daarbij zo veel mogelijk de administratieve gevolgen te beperken. In de zomer ontstond onverwacht een verschil van mening ontstaan tussen de Unie van Waterschappen en de Belastingdienst over de fiscale kwalificatie van belastingopbrengsten.

Vanwege het aanhoudende verschil heeft de Unie besloten een alternatieve koers, de zogenaamde pragmatische lijn, uit te werken.

Met de Belastingdienst hebben we als Wetterskip Fryslân afgesproken dat we een formeel verzoek tot standpuntbepaling voorleggen om zo zekerheid te verkrijgen over de vpb-positie per 1 januari 2016. In januari 2017 is dit verzoek voorgelegd aan de Belastingdienst, tot nu toe is daarop geen reactie ontvangen. Afhankelijk van de reactie wordt bepaald of er sprake is van een vpb-plicht voor Wetterskip Fryslân.

POP-3

In het kader van de POP3- subsidie regeling, die een formele looptijd heeft van 2014 tot en met 2020, zijn voor Fryslân naar verwachting voor de totale looptijd van de regeling € 1,5 miljoen uitvoeringskosten verschuldigd aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). De RVO is het betaalorgaan waarvan verplicht gebruik gemaakt moet worden om in aanmerking te komen voor Europese subsidiegelden. Door de POP3 regeling kunnen projecten uit de KRW beslisnota versneld uitgevoerd worden. De uitvoeringskosten moeten betaald worden door de overheden die de co-financiering voor hun rekening nemen; de provincie en Wetterskip Fryslân. Conform het advies van de Unie van Waterschappen en afspraak met de provincie, hebben de provincie en het waterschap afgesproken dat de provincie de totale uitvoeringskosten voor haar rekening zal nemen, en dat Wetterskip Fryslân voor hetzelfde bedrag, haar bijdrage aan investeringen regionale regeling zal verhogen. Per saldo dragen de beide overheden gelijkwaardig bij. De mogelijkheid bestaat dat de bijdrage van Wetterskip Fryslân niet door middel van een investeringskrediet mag worden verwerkt, maar dat daarvoor een bedrag in de exploitatie moet worden opgenomen.

Project Vijfhuizen

Een deel van het project Vijfhuizen in het buitendijkse gebied wordt gerealiseerd in het verkwelderingsbestek door It Fryske Gea. Dit betreft de slenk tot de Waddenzee in het buitendijks gebied. Dit wordt gerekend tot de tijdig op te leveren prestatieindicatoren voor de verleende subsidies en is nodig voor het functioneren van het totale project als afvoerkanaal naar de Waddenzee. It Fryske Gea heeft momenteel (april 2017) nog geen overeenstemming bereikt met de pachter in het buitendijkse gebied, waardoor een tijdige uitvoering en oplevering voor de subsidiënten in het geding kan komen.

Het ontwerp van het gemaal is getoetst aan nieuwe golfrandvoorwaarden voor primaire keringen. De consequenties zijn zowel technisch als financieel in beeld gebracht. Het ontwerp is aan de nieuwe randvoorwaarden aangepast en wordt conform uitgevoerd. Dit betekent dat er een aanvullend krediet wordt aangevraagd bij het algemeen bestuur. Op basis van de samenwerkingsovereenkomst worden momenteel gesprekken gevoerd met de provincie Fryslân over de verdeling van de kosten.

2.8 FINANCIERING

Voor het financieren van de uitgaven hebben we interne en externe financieringsmiddelen ter beschikking. De interne financieringsmiddelen bestaan uit de lopende inkomsten, voornamelijk belastingopbrengsten. Onder de externe financiering vallen de korte en de langlopende leningen. Diverse aspecten spelen hierbij een rol. Hierna komen de volgende aan de orde:

- Treasury
- Staat van herkomst en besteding van middelen
- Kasstroomoverzicht
- Opbouw en verloop langlopende schuld
- Opbouw en verloop korte schuld
- Rente
- Renterisico
- EMU-saldo

Treasury

Het treasurystatuut en de administratieve organisatie/interne controle bepalen de spelregels van ons waterschap mogen worden uitgevoerd. Dit treasurystatuut heeft tot doel een objectieve en transparante verantwoording vooraf en achteraf mogelijk te maken, middels een formeel kader waarbinnen de treasury-activiteiten binnen Wetterskip Fryslân moeten plaatsvinden. Deze geplande activiteiten worden ieder jaar vooraf vastgelegd in een treasuryjaarplan.

De treasurycommissie is in 2016 vier maal bijeen geweest en heeft uitvoering gegeven aan de doelstellingen zoals opgenomen in het jaarplan.

Staat van herkomst en besteding van middelen 2016

De mutatie van de netto vlottende financiering in 2016 met € 20,6 miljoen wordt verklaard in de navolgende staat van herkomst en besteding van middelen.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

OMSCHRIJVING	HERKOMST	BESTEDING	MUTATIE
Resultaat 2016	3,5		
Vaste activa			
afschrijvingen	29,5		
desinvesteringen	0,3		
investeringen		78,7	
Eigen vermogen lang			
dotatie aan bestemmingsreserve			
Vreemd vermogen lang			
toename voorzieningen	0,9		
toename langlopende leningen	23,9		
Financieringsmutatie	58,1	78,7	-20,6
Vlottende financieringsmiddelen			
afname crediteuren		1,2	
afname overlopende passiva		1,5	
afname liquide middelen	15,9		
afname debiteurensaldo	6,8		
afname overlopende activa	0,6		
Mutatie Netto Vlottende financieringsmiddelen	23,3	2,7	20,6
	81,4	81,4	0,0

Kasstroomoverzicht

Het saldo van liquide middelen is met € 15,9 miljoen afgenomen. Dit wordt verklaard in het navolgende kasstroomoverzicht.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

KASSTROOMOVERZICHT	2016
Resultaat	3,5
Afschrijving vaste activa	29,5
Mutatie reserves en voorzieningen	0,9
Bruto kasstroom uit operaties	33,9
Exploitatie	
Afname van de vorderingen	6,2
Afname kortlopende schulden	-1,5
Kasstroom uit operationele activiteiten	4,7
Investeringen	
Investeringen in vaste activa	-118,6
Vooruit ontvangen subsidie	39,9
Desinvesteringen	0,3
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-78,4
Kapitaalstortingen	
Opgenomen leningen	30,0
Aflossingen leningen 2016	-6,1
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	23,9
Afname liquiditeiten	15,9

Opbouw en verloop langlopende schuld

Met betrekking tot de opbouw en het verloop van de langlopende schuld in 2016 volgen hieronder enkele kerngegevens.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

VREEMD VERMOGEN	2012	2013	2014	2015	2016
Langlopende schuld op 1 januari	274,0	303,2	324,4	334,0	381,6
• Af: Aflossingen	25,8	33,8	60,4	176,4	6,4
• Bij: Nieuwe geldleningen	55,0	55,0	70,0	224,0	30,0
Langlopende schuld op 31 december	303,2	324,4	334,0	381,6	405,2
Rentelast langlopende leningen	11,0	11,3	12,0	12,3	12,1

In 2016 is er voor een totaal bedrag van € 6,4 miljoen afgelost. Hiertegenover staat dat € 30,0 miljoen aan nieuwe leningen is afgesloten. Per saldo is de langlopende schuld toegenomen met € 23,6 miljoen.

In 2016 zijn drie leningen aangetrokken en gestort. De belangrijkste kenmerken van deze leningen zijn:

Gestorte leningen in 2016

TEGENPARTIJ	RENTE	HOOFDSOM	LOOPTIJD	STORTING
	(%)	(bedragen x € 1 miljoen)	(jaren)	(datum)
NWB	1,528%	10,0	11	1-3-2016
NWB	1,205%	10,0	19	5-12-2016
NWB	1,340%	10,0	28	5-12-2016
Totaal		30,0		

De gemiddelde rente van de langlopende leningenportefeuille bedraagt 3,12 % per ultimo 2016 (2015: 3,18%).

De duration (gemiddeld gewogen rente typische looptijd) bedraagt circa 16,1 jaar (2015: 16 jaar).

Voor de toekomstige financiering zijn in 2016 vier leningen met uitgestelde storting afgesloten. De belangrijkste kenmerken van deze leningen zijn hieronder weer-gegeven.

Afgesloten leningen in 2016 met uitgestelde storting

TEGENPARTIJ	RENTE	HOOFDSOM	LOOPTIJD	STORTING
	(%)	(bedragen x € 1 miljoen)	(jaren)	(datum)
NWB	1,14%	10,0	14	5-12-2017
NWB	1,27%	5,0	13	5-11-2018
NWB	1,42%	10,0	14	5-12-2019
BNG	1,64%	5,0	14	5-11-2020
Totaal		30,0		

Opbouw en verloop kortlopende schuld

We financieren onze activiteiten binnen de kasgeldlimiet met korte middelen. De kasgeldlimiet geeft het maximumbedrag aan waarvoor we kortlopende financieringsmiddelen (looptijd korter dan een jaar) kunnen aantrekken. De kasgeldlimiet bedraagt 23% van het begrotingstotaal (€ 146,0 miljoen).

In artikel 4 van de Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido) is bepaald dat de kasgeldlimiet maximaal twee achtereenvolgende kwartalen mag worden overschreden.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

KORTLOPENDE VORDERING/SCHULD T.O.V. KASGELDLIMIET	VORDERING/ SCHULD	KASGELD LIMIET
1e kwartaal	16,6	33,6
2e kwartaal	17,4	33,6
3e kwartaal	6,3	33,6
4e kwartaal	19,4	33,6

Rente

In onderstaande tabel worden de rentekosten weergegeven.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

RENTEKOSTEN 2016	BEGROTING 2016	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	JAAR- REKENING 2016	VERSCHIL IN €	VERSCHIL IN %
Rentelasten langlopende verplichtingen	12,5	12,2	12,1	-0,1	
Rentelasten rekening courant/ kasgeld	0,3	0,3	0,0	-0,3	
Rentebaten	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal rentekosten	12,8	12,5	12,1	-0,4	3%

Rente langlopende financiering

In de begroting was rekening gehouden met af te sluiten geldleningen van ruim € 33 miljoen tegen een percentage van 2,8%. Eind 2016 zijn twee geldleningen afgesloten voor een bedrag van € 20 miljoen. De rentepercentage van de twee leningen zijn respectievelijk 1,205% en 1,34%. De lagere rentekosten zijn als een begrotingswijziging verwerkt.

Rente rekening-courant/kasgeld rente

Het rentepercentage voor kasgeldleningen lag in 2016 tussen de -0,23% en -0,375%. Op de afgesloten kasgeldleningen is een kleine opbrengst gerealiseerd. Per saldo komen de rentebaten van kort geld uit op € 0,03 miljoen.

Renteomslag 2016

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

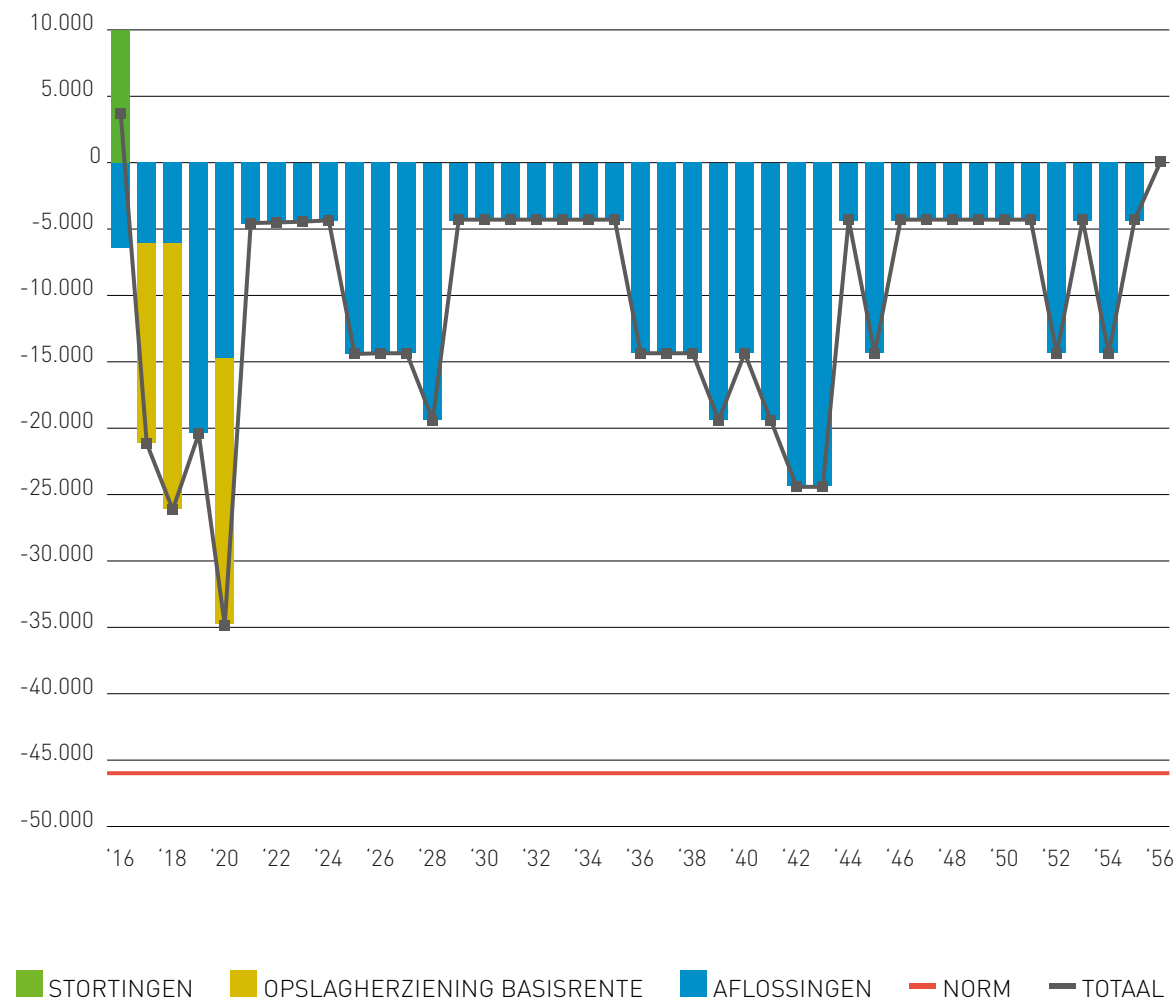
RENTEOMSLAGBEREKENING	TOTAALBEDRAG	GEMIDDELD
Materiele vaste activa		
Materiele vaste activa per 1 januari	439,3	439,3
Geactiveerde werken per 1 januari	43,6	43,6
Overige investeringen/desinvesteringen	-0,2	-0,1
Afschrijvingen	-29,5	-14,7
subtotaal	453,2	468,1
Onderhanden werk		
Uitgaven op onderhanden werk per 1 januari	56,3	56,3
Geactiveerde werken per 1 januari	-43,6	-43,6
subtotaal	12,7	12,7
Financiële vaste activa		
Financiële vaste activa per 1 januari	0,5	0,5
subtotaal	0,5	0,5
Gemiddeld geïnvesteerd bedrag		481,3
Rente	12,1	
Rentebaten	0,0	
Totaal betaalde rente	12,1	

$$\text{Het renteomslagpercentage} = \frac{12,1}{1\% \text{ van } € 481,3 \text{ miljoen}} = 2,51\%$$

Renterisico

In de Wet Financiering Decentrale Overheden (Wet Fido) is een renterisiconorm voor decentrale overheden vastgelegd. Dit houdt in dat in enig jaar het totaal aan aflossingen en renteconversies een gesteld maximum niet mag overschrijden. Voor waterschappen is deze norm gesteld op 30% van het begrotingstotaal (€ 146 miljoen). In geen enkel jaar wordt de risiconorm overschreden.

RENTERISICO: FINANCIËLE CONTACTEN (BEDRAGEN X € 1000,-)

Bovenstaande grafiek laat het renterisico zien dat voortvloeit uit de huidige leningenportefeuille. Gedurende de gehele weergegeven periode van 40 jaar blijft het renterisico binnen de norm.

Het renterisico wordt veroorzaakt door aflossingen en opslagherzieningen van basisteleningen. Tegenover de aflossingen staan de stortingen van de aangetrokken leningen. Deze worden weergegeven door middel van de groene balk (in 2016).

2.9 EMU-SALDO

Het EMU-saldo van de waterschappen wordt bepaald door de netto investerings-uitgaven, de bruto-uitgaven minus de te ontvangen investeringssubsidies en andere bijdragen van derden. In onderstaand overzicht wordt het begrote saldo afgezet tegen de realisatie.

Het EMU-saldo is € 3,0 miljoen hoger dan begroot. Dit is vooral het gevolg van de netto investeringsuitgaven deze zijn € 4,9 miljoen hoger dan begroot. Daarnaast is de dotatie aan de voorzieningen € 1,0 miljoen hoger en is het bruto resultaat € 0,7 miljoen hoger.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

EMU-SALDO	REALISATIE 2015	BEGROOT 2016	REALISATIE 2016	VERSCHIL
	a	b	c	c-b
EMU/exploitatiesaldo				
Bruto resultaat (voor onttrekking bestemmingsreserve)	0,2	2,8	3,5	0,7
Invloed investeringsuitgaven				
Netto investeringsuitgaven	-41,4	-73,8	-78,7	-4,9
Verkoop van materiële en immateriële activa	0,3		0,3	0,3
Afschrijvingen	27,6	29,6	29,5	-0,1
Invloed reserves en voorzieningen				
Toevoegingen aan voorzieningen en 'onvoorzien' t.l.v. exploitatie	2,2	0,4	1,4	1,0
Onttrekkingen aan voorzieningen en 'onvoorzien' t.l.v. exploitatie			-0,1	-0,1
Betalingen rechtstreeks uit voorzieningen	-2,5	-0,5	-0,6	-0,1
Toevoeging rechtstreeks aan voorzieningen	0	0	0	0
Aandeel EMU-saldo gemeenschappelijke regeling				
Hefpunt (47,4%)			0,2	0,2
Waterschapshuis (4,9%)				
Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUM0)				
EMU saldo	-13,7	-41,5	-44,5	-3,0
Referentiewaarde (toelaatbaar EMU te kort)	-18,0	-21,6	-21,6	

Zoals uit het overzicht blijkt is de EMU referentiewaarde in 2016 overschreden. De overschrijding wordt vooral veroorzaakt door de hogere investeringsuitgaven dan gemiddeld. Deze overschrijding wordt verantwoord geacht omdat:

- De referentiewaarde voor het EMU-saldo is een berekeningswaarde waarover gerapporteerd wordt. De doelstellingen zijn opgehangen aan de gehele waterschapsector en niet aan de individuele waterschappen. Uit gegevens van de Unie van Waterschappen blijkt dat de sector naar verwachting het betreffende aandeel in het EMU niet zal overschrijden.
- De overschrijding van het EMU-saldo wordt ook veroorzaakt door de voorfinanciering van gesubsidieerde projecten (o.a. HWBP-projecten). Hierdoor is er een tijdsverschil tussen uitgaven en de subsidieontvangsten. Voor de HWBP-projecten geldt ook dat deze landelijk geprogrammeerd worden en Wetterskip Fryslân daar beperkt invloed op heeft.
- De uitgaven in 2016 ook projecten betreffen die al gestart zijn en waarvan de uitgaven over meerdere jaren gespreid zijn. Het is niet zinvol deze projecten stil te zetten omwille van het EMU-saldo.

Aan het overschrijden van het EMU-saldo vooralsnog geen sancties zijn verbonden. Zolang daarvan geen sprake is, heeft het overschrijden van het saldo geen bedrijfs-economische consequenties.

2.10 VERBONDEN PARTIJEN

Hierna zijn de partijen beschreven waarmee Wetterskip Fryslân op de een of andere manier is verbonden. Conform de voorschriften uit het Besluit Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen zijn de verbonden partijen niet geconsolideerd in de jaarrekening van Wetterskip Fryslân. Informatie over het eigen en vreemd vermogen van de verbonden partijen is opgenomen in de beheerrapportage 2016 (bijlage 3).

Wetterskip Fryslân Deelnemingen BV

Wetterskip Fryslân Deelnemingen BV is een zuivere holdingmaatschappij, waarin Wetterskip Fryslân een 100% belang heeft. De activiteiten van de holding bestaan

voornamelijk uit het deelnemen in, zich financieel interesseren bij, toezicht uitoefenen op en het bestuur voeren uitsluitend over andere ondernemingen en vennootschappen met bepaalde doelen. De vennootschappen waar de holding in 2016 in deelnam was de Voorzuivering Zuivelafvalwater Workum VOF voor 50%.

Voorzuivering zuivelfabriek Workum VOF

De vennootschap onder firma is een samenwerkingsverband tussen Friesland-Campina en Wetterskip Fryslân Deelnemingen BV. De partners nemen ieder voor 50% deel. Het samenwerkingsverband is aangegaan in het kader van de zogenaamde afhaakproblematiek. De samenwerking is erop gericht om een structurele over- en onderbelasting van de rwzi te voorkomen.

Stichting ir. D.F. Woudagemaal

Het ir. D.F. Woudagemaal is een fraai stoomgemaal uit 1920, dat nog steeds een cruciale functie heeft in het droog houden van Fryslân. Wetterskip Fryslân is eigenaar/beheerder van het Woudagemaal in Lemmer.

De stichting heeft als doel een breed publiek in de gelegenheid te stellen op een cultureel verantwoorde wijze kennis te maken met het ir. D.F. Woudagemaal in Lemmer. Het gemaal is door de Unesco aangewezen als Werelderfgoed.

Stichting Waterschapserfgoed

De Stichting Waterschapserfgoed heeft als doel de instandhouding van onroerend waterschapserfgoed. Het gaat hierbij vooral om de monumenten die beschermd zijn op grond van de monumentenwet van 1988. Het stichtingsbestuur heeft de verplichting op zich genomen zich in te spannen om middelen te verkrijgen voor het restaureren van objecten die in slechte staat verkeren en zich lenen voor restauratie. Wetterskip Fryslân verleent ondersteunende diensten aan de Stichting Waterschapserfgoed.

Hefpunt

Hefpunt is het samenwerkingsverband op belastinggebied tussen Wetterskip Fryslân en de waterschappen Noorderzijlvest en Hunze en Aa's. De samenwerking is juridisch vormgegeven door een gemeenschappelijke regeling en is per 1 september 2007

opgericht. De samenwerking leidt ertoe dat de werkzaamheden door schaalvergroting op een meer efficiënte en effectieve wijze worden uitgevoerd. Met het uiteindelijke doel lagere perceptiekosten voor de deelnemende waterschappen.

Met de gemeente Groningen is onderzocht of er (financieel) voordeel te behalen valt door de belastingprocessen gezamenlijk uit te voeren. Op basis van een business-case is geconcludeerd dat dit het geval is. Op grond hiervan is een bedrijfsplan opgesteld dat de basis vormt voor de besluitvorming om een Noordelijk belastingkantoor op te richten. De nieuwe gemeenschappelijke regeling krijgt de vorm van een bedrijfsvoeringsorganisatie. Als gevolg van deze wijziging zal Hefpunt als belastingkantoor worden opgeheven. Bestuurlijke besluitvorming heeft in juli 2016 plaatsgevonden. De betrokken organisaties (gemeente, waterschappen en Hefpunt) zijn in 2016 gezamenlijk begonnen met de opbouw van de nieuwe organisatie.

Het Waterschapshuis

Het Waterschapshuis is een Gemeenschappelijke Regeling waarin de waterschappen een deel van hun activiteiten voor de gegevenshuishouding en informatievoorziening hebben samengebracht. Binnen Het Waterschapshuis zijn twee afzonderlijke onderdelen opgezet waarin de collectieve en facultatieve taken zijn ondergebracht. Tussen deze onderdelen is een strikt financiële scheiding aangebracht, zodat waterschappen die niet aan facultatieve taken deelnemen hierover geen financieel risico lopen.

Vereniging van Participanten Waterketen Noord-Nederland

In Leeuwarden is het vooraanstaand onderzoeksinstituut op het gebied van water, Wetsus, gevestigd. Het onderzoekswerk wordt ondersteund door nationale en internationale universiteiten. Dit resulteert uiteindelijk in innovatieve en duurzame technologieën die bijdragen aan oplossingen van (mondiale) watervraagstukken en zuiveringstechnieken. Wetterskip Fryslân en de waterschappen Noorderzijlvest en Hunze en Aa's, de Waterleidingbedrijven uit Groningen en Drenthe en het Waterlaboratorium Noord hebben een vereniging opgericht om te participeren in Wetsus. Met deze participatie wordt ook invulling gegeven aan het speerpunt innovatie uit ons bestuursprogramma.

Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO)

De Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO) voert de vergunningverlening, toezicht en handhaving van complexere inrichtingen uit voor alle Friese gemeenten, de provincie en het waterschap. Het waterschap heeft de vergunningadvisering, toezicht en handhaving bij indirecte lozingen ondergebracht bij de FUMO. Sinds de invoering van de Waterwet zijn de waterschappen niet meer het bevoegd gezag voor indirecte lozingen op rwzi's. Samenwerking met gemeenten en provincie is met de deelname aan de FUMO gerealiseerd.

De Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB)

De Nederlandse Waterschapsbank is een financiële dienstverlener, opgericht in 1954. De NWB bank biedt korten en lange financieringen aan, tegen gunstige voorwaarden. De NWB bank richt zich exclusief op de Nederlandse publieke sector met de financiering van decentrale overheden (waterschappen, gemeenten en provincies), instellingen onder garantie van (decentrale) overheden en Publiek-Private Samenwerking ("PPS"). De NWB bank financiert haar activiteiten op de internationale geld- en kapitaalmarkten op basis van een zeer sterke vermogenspositie en ratings van Moody's (Aaa) en Standard & Poor's (AAA). Alle aandelen zijn sinds de oprichting in handen van overheden. 81% van de aandelen in het kapitaal van de NWB worden gehouden door waterschappen, 17% door de Staat en 2% door provincies. Wetterskip Fryslân bezit 3.309 (van de 50.478) aandelen A (á € 115) en 100 (van de 8.511) aandelen B (á € 460).

Centre of Expertise Watertechnology (CEW)

Wetterskip Fryslân is partner in de Stichting Centre of Expertise Water Technology (CEW). Doel van het publiek-private samenwerkingsverband is het versterken van de kenniseconomie op het gebied van watertechnologie middels het verhogen van de onderwijskwaliteit en instroom in het beroepsonderwijs, het leveren van een directe bijdrage aan het innovatievermogen van het bedrijfsleven en het vergroten van de mobiliteit en flexibiliteit van zittend personeel.

Centrum Innovatief Vakmanschap – Water

Met het Centrum voor Innovatief Vakmanschap - Water (CIV-Water) worden water gerelateerde opleidingen en cursussen aangeboden. Ruim 50% van de medewerkers van het waterschap is MBO geschoold. Door natuurlijk verloop en veranderingen op de arbeidsmarkt is een investering nodig om voor de toekomst goed MBO opgeleid personeel te kunnen krijgen. Deelname aan het CIV-Water ondersteunt het waterschap in de mogelijkheid goed MBO opgeleid personeel te kunnen werven voor nu en in de toekomst en biedt de mogelijkheid voor omscholing van het bestaand personeel. CIV-water valt juridisch en organisatorisch onder het Friesland College.

Fries Bestuursakkoord Waterketen

Op 19 februari 2010 is het Fries Bestuursakkoord Waterketen (FBWK) ondertekend door alle Friese gemeenten, Wetterskip Fryslân, Vitens en de Provincie Fryslân. De ambitie van dit akkoord is een beter waterketenbeheer door het verhogen van de doelmatigheid, duurzaamheid en een betrokken burger. Een stuurgroep zorgt voor de benodigde overstijgende bestuurskracht. De stuurgroep stelt het jaarlijkse uitvoeringsplan vast waarbij afstemming wordt gezocht met andere wateronderwerpen.

2.11 BEDRIJFSVOERING

De ontwikkelingen op het gebied van de bedrijfsvoering staat beschreven in paragraaf 1.4.

2.12 PERSONEELSLASTEN

Hieronder wordt het verschil van de gerealiseerde personeelslasten ten opzichte van de begrote personeelslasten toegelicht.

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

CATEGORIE	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	RESULTAAT 2016	VERSCHIL
Personeelskosten	43,1	42,3	0,8
Personeelsbaten (detacheringsofbrengsten)	-0,4	-0,5	0,1
Personeelslasten totaal	42,7	41,8	0,9

De ontwikkeling van de personeelskosten is zodanig gemonitord dat deze binnen het personeelskostenbudget zijn gebleven. Het verschil van € 0,9 miljoen wordt veroorzaakt door incidentele factoren zoals lagere pensioenpremies door het niet doorvoeren van een herstelopslag voor de pensioenpremies en door lagere uitgaven bij het persoonsgebonden basis budget (PBB).

Pensioenpremies

Per 1 januari 2016 ging de pensioenpremie van 19,6% naar 17,8%. Per 1 april 2016 werd de pensioenpremie weer verhoogd naar 18,8%. Daarnaast was er in de begroting rekening mee gehouden dat het pensioenfonds een herstelopslag in zou voeren. Het pensioenfonds heeft voorsnog geen herstelopslag doorgevoerd. Ten opzichte van de begroting vallen de pensioenpremies hierdoor € 0,4 miljoen lager uit.

Persoonsgebonden basisbudget

In de cao voor de waterschappen is een persoonsgebonden basisbudget (PBB) opgenomen, dat medewerkers kunnen inzetten voor loopbaanontwikkeling. Het persoonsgebonden basisbudget bedraagt gemiddeld € 1.000,- per jaar per medewerker (met ingang van 1 januari 2016 of datum indienst treding). Medewerkers hebben de vrijheid om dit budget in overleg met hun leidinggevende in de periode van 5 jaar in te zetten. De PBB-uitgaven door medewerkers waren in 2016 € 0,4 miljoen lager dan begroot. Deze € 0,4 miljoen is gedoteerd aan de voorziening PBB.

Personeelsbaten

Een aantal medewerkers van Wetterskip Fryslân is gedetacheerd bij andere organisaties. Dit levert inkomsten op. De werkzaamheden die deze gedetacheerde medewerkers niet meer uitvoeren worden uitgevoerd door medewerkers die hiervoor tijdelijk worden ingehuurd. Daarnaast zijn er baten vanuit vergoedingen die het UWV heeft uitgekeerd uit hoofde van de Wet Arbeid en Zorg. Per saldo waren de personeelsbaten € 0,1 miljoen hoger dan begroot.

2.13 INTEGRITEITSPARAGRAAF

Wetterskip Fryslân voert een integriteitbeleid. Het integriteitbeleid van het waterschap richt zich vooral op preventie: op verschillende manieren stimuleren we dat medewerkers zich bewust zijn van het belang van integer handelen. In de afgelopen jaren is gewerkt aan een verdere professionaliseringsslag op het gebied van integriteit. De gedragscodes voor DB en AB leden zijn aangepast en vastgesteld. Verder is gestart met de actualisatie van het beleid. Dit betekent dat o.a. dat het gebruik van social media en de informatiebeveiliging aandacht krijgen in de gedragscode voor medewerkers. Ook de uitwerking van de Wet op de klokkenluiders wordt meegenomen.

Op basis van het integriteitbeleid worden eventuele misstanden gemeld en onderzocht. In 2016 is een zaak onderzocht. Het betrof een vermoeden van overtreding van eigen regelgeving door een medewerker van Wetterskip Fryslân.

hoofdstuk 3 JAARREKENING 2016

3.1 BALANS WETTERSKIP FRYSLÂN

(BEDRAGEN X € 1.000,-)

ACTIVA	2016	2015
Vaste activa	468.529	419.712
Immateriële vaste activa	22.104	18.142
Materiële vaste activa	445.913	401.057
Financiële vaste activa	512	512
Vlottende activa	30.918	36.901
Vorraden	653	692
Kortlopende vorderingen	27.094	33.586
Overlopende activa	3.164	2.617
Liquide middelen	7	6
TOTALEN	499.447	456.612

PASSIVA	2016	2015
Vaste passiva		
Eigen vermogen	40.206	36.661
Algemene reserves	5.000	5.000
Egalisatiereserves	17.359	15.155
Bestemmingsreserves	8.775	11.963
Nog te bestemmen resultaat	9.072	4.542
Voorzieningen	7.881	7.034
Vaste schulden met een looptijd van één jaar of langer	399.326	375.430
Kortlopende schulden	52.035	37.486
Netto vlottende schulden korter dan één jaar	39.289	23.257
Overlopende passiva	12.745	14.230
TOTALEN	499.447	456.612

3.2 EXPLOITATIEREKENING NAAR KOSTEN EN OPBRENGSTSOORTEN

(BEDRAGEN X € 1.000,-)

OMSCHRIJVING VAN DE KOSTENSOORTEN	REKENING 2016	BEGROTING 2016	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	REKENING 2015
Rente	12.152	12.773	12.473	12.280
Afschrijvingen	29.844	29.575	29.433	27.938
Personeelslasten	42.294	43.122	43.122	42.390
Onderhoud door derden	16.171	16.283	16.669	16.023
Goederen en diensten derden	30.971	30.966	30.713	32.993
Bijdragen aan derden	18.213	12.853	14.888	11.832
Dotatie voorzieningen	1.442	274	274	2.176
Onvoorzien	0	150	150	0
	151.087	145.997	147.723	145.633
Voordelig resultaat	3.545	0	0	197
	154.632	145.997	147.723	145.830

OMSCHRIJVING VAN DE OPBRENGSTSOORTEN	REKENING 2016	BEGROTING 2016	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	REKENING 2015
Financiële baten	26	0	0	21
Personeelsbaten	461	360	360	512
Goederen en diensten aan derden	3.299	1.336	1.396	3.502
Bijdragen van derden	8.177	5.238	5.238	4.720
Waterschapsbelastingen	137.355	136.464	136.464	131.829
Kwijtschelding en oninbaarverklaring	-3.444	-3.926	-3.926	-3.876
Geactiveerde lasten	8.681	9.289	8.589	8.864
Ottrekking aan voorzieningen	76	0	0	257
	154.632	148.762	148.122	145.830
Nadelig resultaat	0	-2.765	-399	0
	154.632	145.997	147.723	145.830

3.3 TOELICHTING OP DE BALANS

Ontwikkelingen na balansdatum

Na het afsluiten van het boekjaar 2016 deden zich geen ontwikkelingen voor die de hoogte en de samenstelling van de balans per balansdatum aanzienlijk beïnvloeden.

Grondslagen van waardering en bepaling van het resultaat

De jaarrekening is opgesteld onder de de regels vanuit het Waterschapsbesluit en de Regeling beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen (BBVW).

Consolidatie

In de jaarrekening 2016 heeft op grond van wettelijke verslaggevingsregels geen consolidatie plaatsgevonden van de balansen van Wetterskip Fryslân en Wetterskip Fryslân Deelnemingen BV.

Vaste activa

Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa zijn gewaardeerd tegen vervangings- of verkrijgingsprijs. Onder immateriële vaste activa zijn de bijdragen aan activa in eigendom van derden betreffende het Hoogwaterbeschermingsprogramma opgenomen. Deze bijdragen worden in overeenstemming met de investeringen in de primaire keringen in dertig jaar afgeschreven. De solidariteitsheffing Hoogwaterbeschermingsprogramma wordt met ingang van 2014 in vijf jaar afgeschreven.

Materiële vaste activa

Materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen historische kostprijs onder aftrek van cumulatieve afschrijvingen gebaseerd op de economische levensduur en rekening houdend met eventuele restwaarde. Afschrijvingen vinden lineair plaats vanaf 1 januari

of 1 juli na het moment van ingebruikname. Overboeking van opgeleverde werken vanuit onderhanden werk naar investeringen vindt plaats op 1 januari of 1 juli van het jaar. Op terreinen wordt niet afgeschreven. De historische kostprijs is de aanschaf- of vervaardigingsprijs met aftrek van ontvangen subsidies, bijdragen van derden en bijdragen uit reserves en/of voorzieningen. Bij de waardering wordt in voorkomende gevallen rekening gehouden met een bijzondere 'vermindering' van de waarde als deze duurzaam blijkt te zijn.

MATERIËLE VASTE ACTIVA

AFSCHRIJVINGSTERMIJNEN

Gronden	geen
Vervoermiddelen en Werktuigen	5 - 10 jaar
Overige bedrijfsmiddelen	4 - 10 jaar
Kantoren en werkplaatsen	15 - 50 jaar
Primaire waterkeringen	10 - 30 jaar
Oevers en kaden	25 jaar
Watergangen en kunstwerken	10 - 25 jaar
Gemalen waterkwantiteit	10 - 40 jaar
Zuiveringsinstallaties	10 - 30 jaar
Wegen	10 - 20 jaar

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs of lagere marktwaarde. Duurzame waardeverminderingen op balansdatum moeten onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar in aanmerking worden genomen. De afboeking wordt ongedaan gemaakt zodra de oorzaken van de waardevermindering niet meer bestaan. Voor bestaande risico's van toekomstige waardeverminderingen vormt het waterschap voorzieningen. Dergelijke voorzieningen moeten als een aftrekpost op het betreffende actief worden verwerkt. Een individuele beoordeling van de financiële vaste activa bepaalt deze voorziening.

Vlottende activa

Vorraden

Vorraden bestaan uit grond- en hulpstoffen en zijn gewaardeerd tegen verkrijgingprijs of de lagere marktwaarde met aftrek van een voorziening wegens incourantheid. De individuele beoordeling van de voorraden per balansdatum bepaalt deze voorziening. Activering vindt plaats als er toekenning van een materiële waarde mogelijk is. Dit houdt in dat zogenaamde 'grijpvoorraden' niet geactiveerd worden.

Overige activa en passiva

Activa en passiva zijn, voor zover niet anders vermeld, gewaardeerd tegen nominale waarde. Op vorderingen wordt, indien noodzakelijk, een voorziening wegens oninbaarheid in mindering gebracht. Passiva zijn gewaardeerd tegen nominale waarde met uitzondering van voorzieningen die tegen contante waarde zijn gewaardeerd en de pensioenvoorziening die tegen actuariële waarde is gewaardeerd.

Resultaatbepaling

Baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Verliezen worden als last genomen zodra zij voorzienbaar zijn. Baten worden verantwoord voor zover ze zijn gerealiseerd.

Eigen vermogen

Algemene reserves en bestemmingsreserves

Het eigen vermogen is opgesplitst in algemene reserves waaronder reserves voor tariefegalisatie, en bestemmingsreserves. De algemene reserve is het deel van het vermogen dat dient als buffer om algemene risico's op te vangen. De egalisatie-reserves zijn ingesteld om fluctuaties in de tarieven te beperken. De bestemmings-reserves zijn dat deel van het eigen vermogen dat is gereserveerd voor (de dekking van) specifieke uitgaven. Het eigen vermogen vormt het saldo van bezittingen en schulden.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd door:

- Verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, maar redelijkerwijs zijn in te schatten;
- Op de balansdatum bestaande risico's voor van bepaalde, te verwachten verplichtingen of verliezen, waarvan de omvang redelijkerwijs is in te schatten;
- Kosten die in een volgend begrotingsjaar zullen worden gemaakt tenzij het maken van die kosten plaatsvindt in het begrotingsjaar of in een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren.

Kortlopende schulden en overlopende passiva

Hieronder vallen de verplichtingen die op balansdatum bestaan en vaststaan. Verplichtingen die uit een overeenkomst voortvloeien worden pas opgenomen indien de tegenprestatie is geleverd. Inkoopverplichtingen die zijn aangegaan in het boekjaar, maar waarvan de prestatie het volgende boekjaar wordt geleverd worden niet onder de kortlopende schulden opgenomen. Deze zijn toegelicht als 'niet uit de balans blijken verplichtingen'.

TOELICHTING OP DE ONDERSCHIEDEN POSTEN VAN DE BALANS

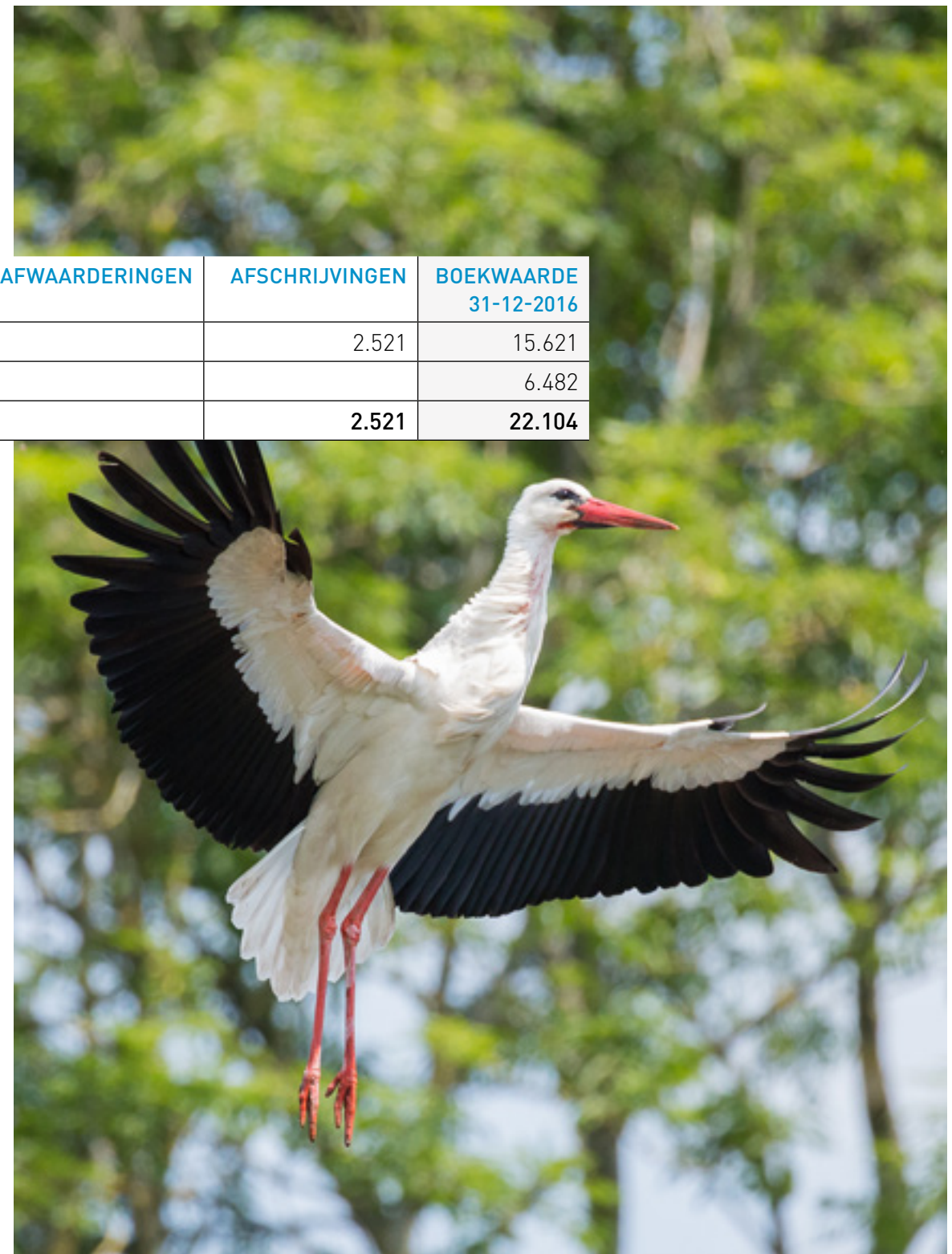
Vaste activa

Immateriële vaste activa

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

IMMATERIËLE VASTE ACTIVA	BOEKWAARDE 31-12-2015	INVESTERING/ DESINVESTERING	BIJDRAGEN VAN DERDEN	AFWAARDERINGEN	AFSCHRIJVINGEN	BOEKWAARDE 31-12-2016
Geactiveerde bijdrage aan het Rijk	11.716	6.426			2.521	15.621
Onderhanden werk (2015)	6.427	56				6.482
	18.143	6.482			2.521	22.104

In overeenstemming met de notitie waarderingsgrondslagen is de bijdrage Hoogwaterbeschermingsprogramma met ingang van 2012 opgenomen onder de post immateriële vaste activa. De bijdrage van 2016 is opgenomen onder de post onderhanden werk immateriële vaste activa. Deze wordt per 1 januari 2017 geactiveerd overeenkomstig de waarderingsgrondslagen.

Materiële vaste activa

De post materiële vaste activa bestaat uit de activa van Wetterskip Fryslân.

Het verloop van de materiële vaste activa is als volgt:

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

MATERIËLE VASTE ACTIVA	BOEKWAARDE 31-12-2015	INVESTERING/ DESINVESTERING	BIJDRAGEN VAN DERDEN	AFWAARDERINGEN	AFSCHRIJVINGEN	BOEKWAARDE 31-12-2016
	a	b	c	d	e	(a+b-c-d-e)
Gronden	2.483					2.483
Vervoermiddelen en Werktuigen	2.113	611		269	569	1.886
Overige bedrijfsmiddelen	3.374	2.574			1.634	4.313
Kantoren en werkplaatsen	11.274				334	10.940
Primaire waterkeringen	19.759	2.049			1.191	20.617
Oevers en kaden	106.854	11.536			6.277	112.114
Watergangen en kunstwerken	45.660	4.226			3.619	46.268
Gemalen waterkwantiteit	53.299	9.046			4.520	57.825
Zuiveringsinstallaties	106.282	6.990		46	8.842	104.384
Wegen	66				22	44
Onderhanden werk	49.894	75.085	39.939			85.040
	401.058	112.117	39.939	315	27.008	445.913

De post onderhanden werk is inclusief de projecten waarvoor vooraf een subsidie-bedrag is ontvangen. Een verdere toelichting staat in de investeringsparagraaf.

Financiële vaste activa

De post financiële vaste activa is als volgt samengesteld:

(BEDRAGEN X € 1.000)

FINANCIËLE VASTE ACTIVA	STAND 31-12-2015	+	-/-	STAND 31-12-2016
<i>Kapitaalverstrekking aan bedrijven</i>				
Deelneming Wetterskip Fryslân Deelnemingen BV	100	-	-	100
Aandelen Waterschapsbank	412	-	-	412
Totaal	512	-	-	512

Aandelen Waterschapsbank

Wetterskip Fryslân bezit 3.409 aandelen van de Nederlandse Waterschapsbank. De aandelen zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs.

Vlottende activa

Voorraden

De voorraden zijn stook- en gasolie, smeermiddelen, elektrotechnische materialen en hulpmaterialen.

(BEDRAGEN X € 1.000)

VOORRADEN GROND- EN HULPSTOFFEN VOOR EIGEN GEBRUIK	31-12-2016	31-12-2015
Voorraad brandstof gemalen	274	318
Voorraad materialen technische dienst	378	373
Overige	1	1
Totaal	653	692

Uitzettingen korter dan 1 jaar

Met betrekking tot debiteuren kan de volgende onderverdeling worden gemaakt:

(BEDRAGEN X € 1.000)

UITZETTINGEN KORTER DAN 1 JAAR	31-12-2016	31-12-2015
<i>Uitzettingen bij bedrijven</i>		
Belastingdebiteuren	22.824	28.991
Nog vast te stellen aanslagen	2.056	877
Overige uitzettingen	2.213	3.718
Totaal	27.094	33.586

Hieronder worden de uitzettingen korter dan één jaar verder toegelicht.

Belastingdebiteuren

(BEDRAGEN X € 1.000)

UITZETTINGEN KORTER DAN 1 JAAR	31-12-2016
Belastingdebiteuren	15.863
Voorziening voor dubieuze debiteuren	-662
Nog af te dragen ontvangsten door Hefpunt	7.623
Totaal	22.824

Nog vast te stellen aanslagen

De post nog vast te stellen aanslagen bestaat uit nog vast te stellen aanslagen zuiveringsheffing van € 1,5 miljoen en nog vast te stellen integrale nota belastingen van € 0,5 miljoen.

Nog vast te stellen aanslagen zuiveringsheffing

(BEDRAGEN X € 1.000)

		BALANS ULTIMO 2016		BALANS ULTIMO 2015	
	Tarief	ve's	Bedrag x € 1.000	ve's	Bedrag x € 1.000
Lopend boekjaar	57,09	21.100	1.204	4.460	250
Vorig boekjaar	56,02	5.500	308	7.410	406
Voorgaande jaren					93
Totaal			1.512		749

Nog vast te stellen integrale nota belastingen

Voor 2016 is een klein gedeelte van de integrale nota nog niet opgelegd. Deze aanslagen zijn in de eerste maanden van 2017 opgelegd. Op basis van de opgegeven aantallen voor de grondwaterheffing is de totale opbrengst hoger uitgekomen dat begroot. Er zijn meer projecten dan waar in de begroting rekening was gehouden.

(BEDRAGEN X € 1.000)

	BALANS ULTIMO 2016	BALANS ULTIMO 2015
Gebouwd	95	263
Ongebouwd	56	
Ingezetenen	12	72
Verontreinigingsheffing	381	-207
Totaal	544	128

Overlopende activa

(BEDRAGEN X € 1.000)

OVERLOPENDE ACTIVA	31-12-2016	31-12-2015
Nog te ontvangen subsidies provincie	1.157	816
Nog te ontvangen subsidies overige openbare lichamen	0	407
Terug te ontvangen BTW	135	0
Nog te ontvangen bijdrage internationale projecten	120	470
Overige nog te ontvangen en vooruitbetaalde bedragen	1.681	924
Totaal	3.164	2.617

(BEDRAGEN X € 1.000)

NOG TE ONTVANGEN SUBSIDIES PROVINCIE	1-1- 2016	VERMIN- DERING	VERMEER- DERING	31-12- 2016
Provinsje Fryslân - bijdrage Birstumerrak grond	295	-	-	295
Bijdrage Provinsje Fryslân inzake O&K project Smelle Eesterzanding zuidzijde	132	132		-
Restant bijdrage provincie Fryslân O&K project Gaastmeer fase 1	323	323		-
Provinsje Fryslân kavelruil De Leyen	45	45		-
Subsidie afrekening Provincie Fryslân project landinrichting Koningsdiep	21	21		-
Bijdrage provincie Fryslân O&K project Franekervaart	-		620	620
Bijdrage provincie Fryslân inzake N2000 maatregel WGP Vlieland	-		130	130
Provincie Fryslân KRW project Vispassages Beekdal	-		112	112
	816	521	862	1.157

(BEDRAGEN X € 1.000)

NOG TE ONTVANGEN SUBSIDIES OVERIGE OPENBARE LICHAMEN	1-1- 2016	VERMIN- DERING	VERMEER- DERING	31-12- 2016
Waddenfonds inzake project vispassage Zwarte Haan	407	407	-	-
	407	407	-	-

Liquide middelen

(BEDRAGEN X € 1.000)

LIQUIDE MIDDELEN	31-12-2016	31-12-2015
Kas	3	5
Rabobank	4	1
Rekening schatkistbankieren	-	-
Totaal	7	6

Rapportage schatkistbankieren

In de Wet Financiering decentrale overheden is vastgelegd dat waterschappen de middelen die zij tijdelijk niet voor hun publieke taken nodig hebben in de Rijksschatkist moeten aanhouden. Het Rijk beoogt hiermee de overheidsschuld (EMU-schuld) te verlagen. Alleen overtoollige middelen die een drempelbedrag te boven gaan moeten tijdelijk worden overgeboekt naar het Rijk. Hieronder wordt het gebruik van het drempelbedrag verantwoord.

(BEDRAGEN X € 1.000)

	KWARTAAL 1	KWARTAAL 2	KWARTAAL 3	KWARTAAL 4
Drempelbedrag	1.095	1.095	1.095	1.095
Op dagbasis buiten 's Rijks schat- kist aangehouden middelen	-	1.720	2	85
Ruimte onder het drempelbedrag	1.095	-/-625	1.093	1.010

Het drempelbedrag voor verslagjaar 2016 is € 1.095.000. In het tweede kwartaal zijn de buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen hoger geweest dan het drempelbedrag. Door een ontvangen HWBP-subsidie tijdens de looptijd van een kasgeldlening is het drempelbedrag overschreden. Aan de overschrijding van het drempelbedrag zijn geen sancties verbonden.

Eigen vermogen

(BEDRAGEN X € 1.000)

	BALANS PER 31-12-2015	RESULTAAT BESTEMMING 2015	BALANS PER 1-1-2016	MUTATIE 2016		BALANS PER 31-12-2016
				vermindering	vermeerdering	
Algemene reserves						
Algemene reserve watersysteembeheer	3.000		3.000			3.000
Algemene reserve zuiveringsbeheer	2.000		2.000			2.000
Subtotaal algemene reserves	5.000		5.000			5.000
Nog te bestemmen resultaat						
Watersysteembeheer	4.452	-4.452			6.726	6.726
Zuiveringsbeheer	90	-90			2.346	2.346
Nog te bestemmen resultaat	4.542	-4.542			9.072	9.072
Bestemmingsreserve voor tariefsegalisatie						
Egalisatiereserve watersysteembeheer	12.602	3.642	16.243	1.720		14.523
Egalisatiereserve zuiveringsbeheer	2.554	282	2.836			2.836
Subtotaal tariefsegalisatie reserves	15.155	3.924	19.079	1.720		17.359

(BEDRAGEN X € 1.000)

	BALANS PER 31-12-2015	RESULTAAT BESTEMMING 2015	BALANS PER 1-1-2016	MUTATIE 2016		BALANS PER 31-12-2016
				vermindering	vermeerdering	
Overige bestemmingsreserves						
Reserve extra dividend	4.600		4.600	2.300		2.300
Opwaarderen serviceniveau gegevensbeheer	277		277	211		66
Watergebiedsplannen / Gewenst peilbeheer	127		127			127
Beheer en onderhoud Schiermonnikoog	278		278	93		185
Baggeren Horsa	100		100			100
Renovatie sluizen Lauwersoog	2.500		2.500	220		2.280
Ouderenbeleid	125		125			125
Innovatie	288	165	453			453
HWBP	1.445		1.445			1.445
Veiligheidstoetsing RWK	230		230			230
Veiligheidstoetsing PK	200		200			200
Bruggen	71	225	296	296		0
Verkiezingen	307	-307	0			0
Overdracht/ onderhoud Noorderpier	996		996	200		796
Overdracht/ onderhoud vaarwegbeheer	240		240			240
Onderhoud gemalen	150		150	110		40
Sloopkosten persleiding Duinkersoord	30		30			30
Project Súd Ie		240	240	240		0
Baggerdepot Gaustersyl		75	75	75		0
Waterbodemsanering Dokkumer Ee		190	190	32		158
Beheerplan waterkeringen		30	30	30		0
Subtotaal overige bestemmingsreserves	11.963	618	12.582	3.807		8.775
Totaal	36.661		36.661	5.527	9.072	40.206

Algemene reserves

Algemene reserve watersysteembeheer

Het algemeen bestuur van Wetterskip Fryslân heeft het beleid ten aanzien van reserves en voorzieningen in 2015 geactualiseerd en vastgesteld in de vergadering van 15 december 2015. Dit nieuwe beleid is op 1 januari 2016 in werking getreden. De minimale omvang van de reserve watersysteembeheer is vastgesteld op € 3,0 miljoen.

Algemene reserve zuiveringsbeheer

Op 15 december 2015 is het beleid voor algemene reserve zuiveringsbeheer aangepast. De minimale norm is vastgesteld op € 2,0 miljoen.

Reserve voor tariefsegalisatie

Deze reserve is bestemd om tariefschommelingen op te kunnen vangen. Het waterschap neemt bij de vaststelling van het meerjarenperspectief, de begroting of de jaarrekening een besluit om de reserve in te zetten.

Het algemeen bestuur heeft op 19 april 2016 besloten met de gemeenten een overeenkomst aan te gaan over het onderhoud van wateren in bebouwde gebieden. Deze regeling is per 1 januari 2016 ingegaan. Omdat dit tot een verhoging van de lasten in 2016 leidde, heeft het algemeen bestuur besloten de extra lasten te dekken uit de reserve voor tariefsegalisatie watersysteembeheer.

Bestemmingsreserves

In paragraaf 2.3 worden de onttrekkingen uit de overige bestemmingsreserves toegelicht.

Voorzieningen

(BEDRAGEN X € 1.000)

	STAND 1-1-2016	INTERNE VERMEERDERINGEN		EXTERNE		STAND 31-12-2016
		rente	overige	verminderingen	vermeerderingen	
Voorzieningen voor arbeidsgelateerde verplichtingen						
Pensioenvoorziening voormalig bestuur	5.056	14	801	316	33	5.588
Wachtgeld voormalig bestuur	934			120		814
Voormalig personeel	307		13	104		216
Jubileumgratificatie	712	2	114	84		744
Eenmalige uitkering 2016			146			146
Persoongebonden opleidingsbudget			372			372
Categorie ongebouwd en natuur	25			25		-
Totaal voorzieningen	7.034	16	1.446	649	33	7.880

Vaste schulden met een looptijd van één jaar of langer

(BEDRAGEN X € 1.000)

	2016
Leningen van openbare lichamen	15.219
Leningen van binnenlandse banken	360.210
Af te lossen in 2017	-6.104
Nieuw afgesloten leningen in 2016	30.000
Totaal	399.325
Rentelast langlopende leningen	12.143

Kortlopende schulden

(BEDRAGEN X € 1.000)

	2016	2015
Schulden aan kredietinstellingen	29.924	14.014
Crediteuren	6.369	6.309
Belastingen en sociale verzekeringspremies	2.996	2.934
Totaal	39.289	23.257

Schulden aan kredietinstellingen

Het waterschap heeft een rekening-courant overeenkomst met de Nederlandse Waterschapsbank. Aan het einde van 2016 had deze rekening een negatief saldo van € 29,9 miljoen en past binnen het kasgeldlimiet van € 33,2 miljoen (zie ook paragraaf 2.8). Op grond van de voorschriften is het negatief saldo gepresenteerd onder de kortlopende schulden. Begin 2017 is het negatieve saldo gedekt door een kasgeldlening.

Overlopende passiva

De overlopende passiva zijn kosten (verplichtingen) die betrekking hebben op 2016, waarvan de betaling in 2017 plaatsvindt. Ook zijn er enkele bedragen opgenomen die betrekking hebben op 2017, maar in 2016 vooruit zijn ontvangen. Hieronder is de post overlopende passiva verder uitgesplitst.

(BEDRAGEN X € 1.000)

	2016
Geldleningen	3.930
Vooruitontvangen bedragen	2.364
Rente	2.316
Vakantiedagen	1.652
Slibverwerking	412
Bijdragen aan overheden	358
Investerings waterbeheersing/gemalen	315
Investerings bedrijfsvoering	303
Diversen	277
Kwijtschelding	252
Afrekening 2016 Hefpunt	160
Onderhoudskosten	76
Energiekosten	70
Inhuur	64
Bijdrage aan overigen	57
Investerings Zuiveringen	56
Zienswijze functiewaardering 2016	48
Vakantiegeld	18
Investerings keringen	16
Totaal	12.745

(BEDRAGEN X € 1.000)

VOORUITONTVANGEN BEDRAGEN	1-1- 2016	VERMIN- DERING	VERMEER- DERING	31-12- 2016
NAM afkoop Bergum Midden	430	430		
Gemeente Súdwest-Fryslân	40	40		
5 Saneringslocaties			2.323	2.323
Vooruitontv.bijdrage 2017			41	41
	470	470	2.364	2.364

Niet uit de balans blijkende verplichtingen

(BEDRAGEN X € 1.000)

	VERPLICHTING					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Leaseauto's	1.313	1.072	878	786	576	380
Huur printers	40	40	40	17		
Totaal NUBBV	1.353	1.112	918	803	576	380

Garantstellingen

Voorzuivering Zuivelafvalwater Workum VOF

Wetterskip Fryslân staat, via Wetterskip Fryslân Deelnemingen BV, voor een periode van tien jaar garant voor een eventueel verlies van Voorzuivering Zuivelafvalwater Workum VOF tot een bedrag van maximaal € 113.445 per jaar. Deze garantstelling is ook verstrekt aan de bank waar de financiering is ondergebracht. Deze garantstelling is van toepassing tot 31 december 2022.

Hefpunt

Wetterskip staat, samen met de waterschappen Noorderzijlvest en Hunze en Aa's, garant voor een langlopende lening van Hefpunt. De lening heeft een looptijd van 5 jaar en is nominaal € 1 miljoen groot. Het restant bedrag van de lening bedraagt op 31-12-2016 nog € 600.000. De borgstelling van Wetterskip Fryslân is 47,7% van dit bedrag en bedraagt € 286.200.

3.4 EXPLOITATIEREKENING NAAR PROGRAMMA'S

Watersysteembeheer

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

PROGRAMMA	BEGROTING 2016	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	JAARREKENING 2016	VERSCHIL GEWIJZ. BEGROTING -/- REKENING
	a	b	c	b-c
Waterveiligheid	22,6	21,8	21,7	-0,1
Voldoende water	42,8	45,7	44,7	-1,0
Schoon water	5,9	6,1	6,1	0,0
Organisatie	9,6	10,0	10,1	0,1
Totaal	80,8	83,6	82,6	-1,0
Netto belastingen	-82,5	-82,5	-83,7	-1,2
Resultaat	1,6	-1,1	1,1	2,2

Zuiveringsbeheer

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

PROGRAMMA	BEGROTING 2016	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	JAARREKENING 2016	VERSCHIL GEWIJZ. BEGROTING -/- REKENING
	a	b	c	b-c
Waterveiligheid	0,0	0,0	0,0	0,0
Voldoende water	0,4	0,4	0,4	0,0
Schoon water	37,1	36,5	35,8	-0,7
Organisatie	11,4	11,7	11,6	-0,1
Totaal	48,9	48,6	47,8	-0,8
Netto belastingen	-50,1	-50,1	-50,2	-0,1
Resultaat	1,1	1,5	2,4	0,9

Totaal

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

PROGRAMMA	BEGROTING 2016	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	JAARREKENING 2016	VERSCHIL GEWIJZ. BEGROTING -/- REKENING
	a	b	c	b-c
Waterveiligheid	22,6	21,8	21,7	-0,1
Voldoende water	43,1	46,1	45,1	-1,0
Schoon water	43,0	42,6	41,9	-0,7
Organisatie	21,0	21,6	21,6	0,0
Totaal	129,8	132,1	130,4	-1,7
Netto belastingen	-132,5	-132,5	-133,9	-1,4
Resultaat	2,8	0,4	3,5	3,1

3.5 EXPLOITATIEREKENING NAAR KOSTENDRAGERS

Watersysteembeheer

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

OMSCHRIJVING	BEGROTING 2016	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	JAARREKENING 2016	VERSCHIL GEWIJZ. -/- REKENING
Lasten:				
Netto lasten	77,2	80,0	78,6	1,6
Onvoorzien	0,1	0,1	0,0	0,1
Kwijtschelding/oninbaar	1,0	1,0	0,9	0,1
Dividenden en overige algemene opbrengsten	3,6	3,5	4,0	-0,6
Subtotaal lasten	81,9	84,6	83,5	1,2
Belastingenopbrengsten	83,5	83,5	84,6	1,1
Resultaat voor bestemming	1,6	-1,1	1,1	-2,2
Onttrekking bestemmingsreserve	3,1	5,8	5,5	0,3
Nog te bestemmen resultaat watersysteembeheer	4,7	4,7	6,6	-1,9

Zuiveringsbeheer

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

OMSCHRIJVING	BEGROTING 2016	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	JAARREKENING 2016	VERSCHIL GEWIJZ. -/- REKENING
Lasten:				
Netto lasten	40,0	39,8	38,9	0,8
Onvoorzien	0,1	0,1	0,0	0,1
Kwijtschelding/oninbaar	2,9	2,9	2,5	0,4
Dividenden en overige algemene opbrengsten	8,8	8,6	8,9	-0,3
Subtotaal lasten	51,8	51,4	50,3	1,0
Belastingenopbrengsten	53,0	52,9	52,7	0,2
Resultaat voor bestemming	1,1	1,5	2,4	-0,8
Onttrekking bestemmingsreserve	0,0	0,0	0,0	0,0
Nog te bestemmen resultaat zuiveringsbeheer	1,1	1,5	2,4	-0,8

Totaal

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

OMSCHRIJVING

	BEGROTING 2016	GEWIJZIGDE BEGROTING 2016	JAARREKENING 2016	VERSCHIL GEWIJZ. -/- REKENING
Bruto resultaat	2,8	0,4	3,5	-3,1
Onttrekking bestemmingsreserves	3,1	5,8	5,5	0,3
Nog te bestemmen resultaat	5,9	6,2	9,0	-2,8

3.6 BESTEMMING VAN HET RESULTAAT

De jaarrekening over 2016 van Wetterskip Fryslân sluit met een saldo van € 9,0 miljoen. Het resultaat is als volgt over de twee taken van het waterschap verdeeld

(BEDRAGEN X € 1 MILJOEN)

	WATERSYSTEEMBEHEER	ZUIVERINGSBEHEER	TOTAAL
Resultaat voor onttrekking bestemmingsreserve	1,1	2,4	3,5
Onttrekking bestemmingsreserves	5,5	0,0	5,4
Te bestemmen resultaat	6,6	2,4	9,0

Watersysteembeheer

Voorgesteld wordt het nog te bestemmen resultaat van de taak watersysteembeheer toe te voegen aan de egalisatiereserve.

Zuiveringsbeheer

Voorgesteld wordt het nog te bestemmen resultaat van de taak zuiveringsbeheer toe te voegen aan de egalisatiereserve.

3.7 WET NORMERING BEZOLDIGING TOPFUNCTIONARISSEN PUBLIEKE EN SEMIPUBLIEKE SECTOR (WNT)

Het doel van de Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semi-publieke sector (de WNT) is het tegengaan van bovenmatige beloningen en ontslagvergoedingen bij instellingen in de (semi) publieke sector. In deze wet is bepaald dat inkomens en ontslagvergoedingen van topfunctionarissen bij instellingen met een publieke taak, genormeerd en openbaar worden gemaakt. Jaarlijks worden de bezoldigingsnormen in een ministeriële regeling vastgesteld.

Het wettelijke bezoldigingsmaximum voor topfunctionarissen (met dienstbetrekking) in 2016 is € 179.000. Met ingang van begrotingsjaar 2016 is er ook sprake van een bezoldigingsmaximum voor topfunctionarissen zonder dienstbetrekking.

Onder de WNT geldt een publicatie-verplichting in de jaarrekening voor evenals een opgave daarvan bij de vakminister. Voor waterschappen is de functie van secretaris directeur aangewezen als topfunctionaris in de zin van de WNT. Voorts is bepaald dat van de topfunctionarissen de bezoldiging openbaar moet worden gemaakt ongeacht of de bezoldiging onder de WNT-norm uitkomt.

In onderstaande tabel zijn de componenten van de bezoldiging opgenomen van de functie secretaris-directeur van Wetterskip Fryslân.

2016

Topfunctionaris met dienstbetrekking

(BEDRAGEN X € 1.000)

NAAM	FUNCTIE	BELONING	VOORZIENING BELONING OP TERMIJN (PENSIOEN- PREMIES)	AANVANG FUNCTIE- VERVULLING IN 2016	INDIVIDUEEL WNT- MAXIMUM
O. Bijlsma	Secretaris- directeur	74,2	7,7	1/7/2016	90,2

De bovengenoemde bedragen zijn conform de Collectieve Arbeidsovereenkomst (cao) voor Waterschappen.

Topfunctionaris zonder dienstbetrekking

(BEDRAGEN X € 1.000)

NAAM	FUNCTIE	UITGEKEERDE BEZOLDIGING	AANVANG FUNCTIE- VERVULLING IN 2016	INDIVIDUEEL WNT- MAXIMUM
ir. E.M. van der Kuil	Secretaris- directeur ad interim	144,0	1/1/2016 - 30/6/2016 (1 fte)	144,0

De bovengenoemde uitgekeerde bezoldiging betreft het tarief wat door de uitlenende organisatie bij ons in rekening is gebracht. Dit tarief voldoet aan de norm die daaraan in de WNT wordt gesteld.

Onder de WNT geldt een ook een publicatieverplichting in de jaarrekening voor niet-topfunctionarissen van wie de bezoldiging hoger is dan de bezoldigingsnorm die geldt op grond van de WNT. Op grond van een dienstverband is in 2016 geen functie vervuld waarbij de bezoldiging het maximum te boven is gegaan. Ook is geen ontslagvergoeding boven de WNT grens uitgekeerd.

hoofdstuk 4 VERKLARING BETREFFENDE DE JAARREKENING

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het algemeen bestuur van Wetterskip Fryslân te Leeuwarden

A. Verklaring over de jaarrekening 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 Wetterskip Fryslân te Leeuwarden gecontroleerd.

WIJ CONTROLEERDEN	ONS OORDEEL
De jaarrekening bestaande uit: 1. de balans per 31 december 2016 en de toelichting (pagina 64 en 68 tot en met pagina 77); 2. de exploitatierekening naar kosten en opbrengstensoorten over 2016 (pagina 65); en 3. de exploitatierekening naar programma's over 2016 (pagina 78); en 4. de exploitatierekening naar kostendragers over 2016 (pagina 79 en 80); en 5. een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving (pagina 66 en 67).	Naar ons oordeel geeft de in de jaarverslag op pagina 64 tot en met pagina 81 opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2016 als van de activa en passiva op 31 december 2016 in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het in Nederland geldende Waterschapsbesluit. Naar ons oordeel zijn de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2016 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de begroting en met de relevante wet- en regelgeving, waaronder verordeningen van het waterschap zelf, zoals opgenomen in het normenkader d.d. 20 september 2016.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het controleprotocol dat is vastgesteld door het Algemeen Bestuur op 12 juli 2016 en de Regeling Controleprotocol Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) 2016 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie "Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening".

Wij zijn onafhankelijk van Wetterskip Fryslân zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 1.510.000, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in de Regeling controleprotocol WNT 2016.

Wij zijn met het Algemeen Bestuur overeengekomen dat wij aan het Algemeen Bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de EUR 300.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

B. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen;
- de bijlagen zoals opgenomen op pagina 84 tot en met 86 van de jaarverslag.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van het Waterschapsbesluit is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Waterschapswet en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het Waterschapsbesluit.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het dagelijks bestuur voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het in Nederland geldende Waterschapsbesluit. Het dagelijks bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van het waterschap zelf, zoals opgenomen in het normenkader d.d. 20 september 2016.

In dit kader is dagelijks bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die dagelijks bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van de relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Het algemeen bestuur is als kaderstellend en controlerend orgaan op grond van de Waterschapswet verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van het waterschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het controleprotocol dat is vastgesteld door het algemeen bestuur op 12-07-2016, de Regeling Controleprotocol WNT 2016, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het waterschap;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het dagelijks bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij conformeren ons met het algemeen bestuur onder andere over de getoonde mate van de planning van de controle en over de aard, timing en omvang van de controle. Het oordeel van de controle staat daarom niet los van het oordeel van het algemeen bestuur over de getoonde mate van de planning van de controle en over de aard, timing en omvang van de controle.

Gedateerd: 17 april 2017

WPD Audit & Rekenen B.V.
Deventer, 17 april 2017

Wg. Drs. R.H. Boerman RA

hoofdstuk 5
ONDERTEKENING

Aldus opgemaakt door het dagelijks bestuur van Wetterskip Fryslân d.d. 18 april 2017.

ir. P.A.E. van Erkelens, dijkgraaf

O. Bijlsma, secretaris-directeur

Aldus vastgesteld door het algemeen bestuur van Wetterskip Fryslân d.d. 23 mei 2017.

ir. P.A.E. van Erkelens, dijkgraaf

O. Bijlsma, secretaris-directeur

bijlage 1
**SPECIFICATIE
VERLOOPOVERZICHT
KREDIET-
PORTEFEUILLE**

PROJECT (BEDRAGEN X € 1.000)	OHW 2016		BIJ- EN AFRAMINGEN		AFGEROND IN 2016		RESTANT	
	BRUTO	NETTO	BRUTO	NETTO	BRUTO	NETTO	BRUTO	NETTO
HWBP - Dijkversterking Ameland	68.050	0	9.250	0	0	0	77.300	0
HWBP - Steenbekleding Waddenzeedijk	12.900	0	0	0	0	0	12.900	0
HWBP - Kleibekleding en piping Lemmer	12.448	580	0	0	0	0	12.448	580
Programmamanagement nHBWP	1.800	0	0	0	0	0	1.800	0
HWBP - POV Waddenzeedijken Fase1	1.726	0	0	0	0	0	1.726	0
HWBP - Koehool-Lauwersmeerdijk	0	0	4.500	450	0	0	4.500	450
HWBP - POV Waddenzeedijken Fase2	7.289	0	-337	0	0	0	6.952	0
Bijdrage Dijkrekening 2016	0	0	6.500	6.500	-6.500	-6.500	0	0
Verweekte bermen Ferwerderadiel Fase 2	440	440	0	0	-440	-440	0	0
Langsafrastering Paesens Moddergat	0	0	67	67	-67	-67	0	0
Vervanging gotensysteem Holwerd-Skor	0	0	700	700	0	0	700	700
Dijkbekl. IJsselmeerk.-herprofilieren	0	0	240	240	-240	-240	0	0
Slijtlaag Harlingen - Koehool	0	0	295	295	-295	-295	0	0
It deel Akkrum fase 2	3.175	2.850	-100	-100	-3.075	-2.750	0	0
Kadeproject Sneek-zuidzijde	3.770	3.400	1.695	900	0	0	5.465	4.300
De Tike	0	0	1.680	1.680	0	0	1.680	1.680
Frjentsjerterfeart	2.875	2.275	176	176	-3.051	-2.451	0	0
Oppenhuizen	6.500	6.500	0	0	0	0	6.500	6.500
De Potten Fase 2	2.540	1.325	-70	-70	-2.470	-1.255	0	0
Aldemiede langs het Nije Djip	400	400	0	0	0	0	400	400
Swette de Burd 3e module	4.075	4.075	0	0	-2.822	-2.822	1.253	1.253
Helomavaart Driewegsluis	885	885	-70	-70	-815	-815	0	0
Kadeherstel Zoute Poel Terherne	500	500	0	0	0	0	500	500
Inrichting Wolvega-Zuid	1.245	1.015	0	0	0	0	1.245	1.015
2e fase Gaastmeer e.o.	3.250	2.160	0	0	-3.250	-2.160	0	0
SOK Waterfront Burgum	287	287	88	88	-375	-375	0	0
It deel Akkrum fase 2B	4.684	3.924	-300	-300	0	0	4.384	3.624
O&K Lytse en Grutte Griene	400	400	0	0	0	0	400	400
O&K Oudega aan het water	800	800	0	0	0	0	800	800
Sok Delfstrahuizen	0	0	250	250	0	0	250	250
Vorbereiding Projecten O&K (vb)	1.500	1.500	0	0	0	0	1.500	1.500

PROJECT (BEDRAGEN X € 1.000)	OHW 2016		BIJ- EN AFRAMINGEN		AFGEROND IN 2016		RENTANT	
	BRUTO	NETTO	BRUTO	NETTO	BRUTO	NETTO	BRUTO	NETTO
Gebiedsontwik. Franekeradeel-Harlingen	7.810	7.810	0	0	0	0	7.810	7.810
3e Uitv. Mod. Herinr. Achtkarspelen-Zuid	132	85	0	0	-132	-85	0	0
Project Súd Ie, 1e tranche	1.710	1.410	0	0	0	0	1.710	1.410
Bûtenfjild 2e module gebiedsontwikkeling	489	489	0	0	0	0	489	489
WGP Schiermonnikoog inrichtingsmaatr.	850	128	0	0	-850	-128	0	0
Gebiedsontwikkeling N381	166	67	0	0	0	0	166	67
Tjalleberter Krite	491	491	0	0	-491	-491	0	0
Ferwerderadiel uitvoeringsmaatregelen	2.644	2.644	-300	-300	0	0	2.344	2.344
WGP Koningsdiep West	725	725	0	0	0	0	725	725
WGP Vlieland	800	148	0	0	-800	-148	0	0
Waterplan Smallingerland 1e fase	405	405	0	0	-397	-397	8	8
WGP Ameland Algemeen	1.140	590	0	0	0	0	1.140	590
Groenblauwe diensten	195	95	0	0	-77	-77	18	18
PF 104 aanschaf hydr. lier v.d. spudpaal	1.291	566	159	159	0	0	1.450	725
WGP Ameland Duiker in dijk - Waddenfonds	1.900	1.100	0	0	0	0	1.900	1.100
WGP Appelscha, deelgebied Grootdiep	0	0	425	425	0	0	425	425
WGP Appelscha verdr.Oude Willem	65	65	0	0	-65	-65	0	0
Onderwaterdrainages veenweidegebied	0	0	75	75	-75	-75	0	0
Vorbereiden Inrichting Watersystemen (vb)	500	500	0	0	0	0	500	500
Langweer, brug Leijerpolder	1.000	1.000	0	0	0	0	1.000	1.000
Waterbeh. werken Westerhornermolenpolder	325	325	0	0	0	0	325	325
KRW Kâlde Feart	1.112	222	0	0	0	0	1.112	222
KRW VBA Boppeste Noorderhogeweg	157	76	0	0	-157	-76	0	0
KRW Inrichting Middenloop Tjonger	1.744	800	0	0	0	0	1.744	800
KRW Vispassages Beekdal	1.100	540	0	0	-1.100	-540	0	0
Aanleg onderdoorgang A7	1.565	885	0	0	0	0	1.565	885
KRW Terschelling	400	400	0	0	-400	-400	0	0
KRW Inrichting Hemrikkersch./Koningsdiep	0	0	447	300	0	0	447	300
Omlegging hoofdwatergang Kootstertille	250	250	0	0	0	0	250	250
Waterharmonica Terschelling	1.400	240	0	0	0	0	1.400	240
Sted water Verb.waterh. Sansleat	0	0	500	500	0	0	500	500

PROJECT (BEDRAGEN X € 1.000)	OHW 2016		BIJ- EN AFRAMINGEN		AFGEROND IN 2016		RENTANT	
	BRUTO	NETTO	BRUTO	NETTO	BRUTO	NETTO	BRUTO	NETTO
Hermeandering Beekdal Linde	1.600	1.600	0	0	0	0	1.600	1.600
Ombouw telemetrie peilbeheer	182	182	0	0	-182	-182	0	0
Knooppunt Joure	0	0	152	152	0	0	152	152
Renovatie inlaatwerk Teroelsterkolk	0	0	400	400	0	0	400	400
Nieuwbouw gemaal Vijfhuizen	13.249	1.665	785	205	0	0	14.034	1.870
Gemaal Nieuwe Ruigezandsterpolder	2.000	2.000	175	175	0	0	2.175	2.175
Gemaal Dongeradielen	199	199	0	0	-21	-21	178	178
Gemalen Nieuwbouw 2012/2013	5.600	5.600	1.550	1.550	-5.506	-5.506	1.644	1.644
Gemalen Roptazijl/Miedema verv. E inst.	1.632	1.532	0	0	-1.632	-1.532	0	0
Gemalen Centrale As	2.350	2.350	0	0	0	0	2.350	2.350
Gemalen nieuwbouw 2014	5.500	5.500	0	0	-650	-650	4.850	4.850
Nieuwbouw gemalen en stuwen 2014	208	208	1.825	1.825	-208	-208	1.825	1.825
Nieuwbouw gemalen 2015	1.750	1.750	0	0	-955	-955	795	795
Revisie Gemalen 2015	3.875	3.875	0	0	-628	-628	3.247	3.247
Asbestsanering Woudagemaal	0	0	1.450	1.450	-535	-535	915	915
Aanpassing opmaling Gorredijk	495	445	0	0	-404	-354	91	91
Nieuwbouw gemalen 2016	0	0	5.300	5.300	0	0	5.300	5.300
Minigemalen 2016	0	0	550	550	0	0	550	550
Vorbereiding Projecten Gemalen (vb)	600	600	0	0	0	0	600	600
Persl Makkum-Bolsward	3.100	3.100	0	0	0	0	3.100	3.100
Persl. Houtgehage verv 1	2.450	2.450	-210	-210	-2.155	-2.155	85	85
Groot onderhoud rioolgemalen	902	902	0	0	-902	-902	0	0
Persl. Duinkersoord Vlieland	440	440	-35	-35	-405	-405	0	0
Persl. Rg Hurdegaryp-Burgum	1.650	1.650	-280	-280	0	0	1.370	1.370
Brug de Zijl IJlst 12-06-05	276	176	0	0	0	0	276	176
Waterslagvoorziening rioolgemalen	3.100	3.100	0	0	0	0	3.100	3.100
Persleiding De Blesse - Wollega	0	0	320	320	0	0	320	320
Bijdr. rioolherstel kern Burgum Tytsjerk	0	0	165	165	-165	-165	0	0
Zuiv techn werken Algemeen (vb)	500	500	0	0	0	0	500	500
RWZI Wollega aanpassing	8.760	8.760	0	0	-7.678	-7.678	1.082	1.082
RWZI Wijnjewoude afkoppelen/opheffen	6.060	6.060	0	0	-1.825	-1.825	4.235	4.235

PROJECT (BEDRAGEN X € 1.000)	OHW 2016		BIJ- EN AFRAMINGEN		AFGEROND IN 2016		RESTANT	
	BRUTO	NETTO	BRUTO	NETTO	BRUTO	NETTO	BRUTO	NETTO
RWZI Workum besturing en groot onderh	6.070	6.070	-100	-100	-5.970	-5.970	0	0
Groot onderhoud RWZI 2014	1.500	1.500	0	0	-1.500	-1.500	0	0
Groot ond. RWZI + KAM maatr. 2015	2.000	2.000	0	0	-1.485	-1.485	515	515
RWZI Kootstertille influentwerk	2.600	2.600	0	0	0	0	2.600	2.600
Plaatsen Analysers	1.200	1.200	0	0	0	0	1.200	1.200
GO 2016 Fijnr. RWZI Damw.	0	0	1.500	1.500	0	0	1.500	1.500
Centrale slibverwerking	1.000	1.000	0	0	0	0	1.000	1.000
Vervanging materieel en voertuigen (doorloop na 2014)	486	486	0	0	-486	-486	0	0
Bedrijfswagen Laboratorium 2016	0	0	50	50	0	0	50	50
Vervanging Voertuigen Beheer 2016	0	0	89	89	0	0	89	89
Vervanging Voertuigen CTOH 2016	0	0	1.018	1.018	0	0	1.018	1.018
Vervanging Voertuigen MURA 2016	0	0	28	28	-28	-28	0	0
Informatievoorzieningen Org. Ontw. deel 1	734	734	-595	-595	-139	-139	0	0
Vervanging Software	50	50	0	0	-50	-50	0	0
ICT krediet 2de tranche Org. Ontw.	300	300	150	150	-450	-450	0	0
Software 2015	180	180	0	0	-130	-130	50	50
Hardware 2015	497	497	0	0	-497	-497	0	0
Vervangingsinvestering Laboratorium	194	194	0	0	-112	-112	82	82
Software 2016	0	0	200	200	-111	-111	89	89
Hardware 2016 (regulier)	0	0	800	800	-800	-800	0	0
Vervangingsinvestering Laboratorium 2016	0	0	175	175	0	0	175	175
Documentbeheer 1e tranche	0	0	1.010	1.010	0	0	1.010	1.010
BWPK 3e tranche	0	0	950	950	0	0	950	950
Crisismanagement Aanschaf Software 3Di	0	0	250	250	0	0	250	250
Optimalisatie huisvesting	9.150	9.150	0	0	-9.150	-9.150	0	0
Nieuwbouw werkplaats, inclusief regiekamer, Leeuwarden	3.335	3.335	661	661	0	0	3.996	3.996
Energiebesp.maatr. Laboratorium	1.337	1.337	0	0	-1.337	-1.337	0	0
Verbouwen WF Terrein	222	222	0	0	0	0	222	222
	269.236	140.870	44.202	29.718	-74.040	-68.598	239.298	101.990

bijlage 2
**VERLOOP
KREDIETEN EN
ONDERHANDEN
WERK**

(BEDRAGEN X € 1.000)

	KREDIET				ONDERHANDEN WERK **		
	Stand per 1-1-2016	Verstrekkings* 2016	Afronding 2016	Stand per 1-1-2017	Stand per 31-12-2016	Afronding in 2016	Stand per 1-1-2017
Waterveiligheid	33,3	10,8	20,2	23,9	43,1	19,1	24,0
Voldoende water	49,6	12,8	13,1	49,3	62,6	13,3	49,3
Schoon water	41,5	1,4	22,1	20,8	42,8	22,1	20,7
Organisatie	16,5	4,8	13,3	8,0	21,0	13,0	8,0
Totaal	140,9	29,7	68,6	102,0	169,5	67,5	102,0

* INCLUSIEF BIJ- EN AFRAMINGEN

** UITGAVEN OP KREDIET

Krediet

Ten aanzien van de lopende projecten wordt in bovenstaande tabel de ontwikkeling van de kredieten weergegeven begin 2016 tot het begin van boekjaar 2017. Hierin is in beeld gebracht wat het effect is van de activering op de kredietportefeuille.

Onderhanden werk

Ten aanzien van het onderhanden werk is in bovenstaande tabel weergegeven wat de uitgaven zijn ten laste van de diverse projecten ultimo 2016. Hierin is in ook beeld gebracht wat het effect is van de afgeronde projecten in 2016 op het onderhanden werk. De afronding in 2016 bedraagt € 67,5 miljoen. Aan het begin van 2017 zijn nog projecten in uitvoering, waarop netto € 102,0 miljoen is uitgegeven.

COLOFON

REDACTIE

Concerncontrol
Communicatie

ADRESGEGEVENS

Fryslânplein 3
8914 BZ Leeuwarden
Postbus 36, 8900 AA Leeuwarden
Telefoon 058 - 292 22 22
www.wetterskipfryslan.nl

VORMGEVING & OPMAAK

GH+O Communicatie en Creatie
Leeuwarden

FOTOGRAFIE

Wetterskip Fryslân
Daniël Hartog
Arthur Smeets
Humphrey Paap

